

**Відокремлений підрозділ
Національного університету біоресурсів і
природокористування України**

**Матеріали
міжвузівської студентської науково-практичної
інтернет-конференції
“НАУКОВІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ
ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН”**

Бережани 22-23 травня

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова конференції:

Жибак М. М. – д.е.н., професор, директор ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут».

Заступники голови:

Білик С. Г. – к.т.н., доцент, заступник директора з навчальної та навчально-методичної роботи.

Ярема Л. В. – к.е.н., доцент, декан факультету економіки і природокористування.

Секретар:

Боднар О. Я. – координатор студентської наукової роботи факультету економіки і природокористування.

Члени організаційного комітету:

Христенко Г. М. – к.е.н., доцент, завідувач навчального відділу.

Герчанівська С. В. – к.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту.

Гурська І. С. – к.е.н., доцент, завідувач кафедри економіки підприємства.

Луговий Б. В. – к.і.н., доцент, завідувач кафедри гуманітарних дисциплін.

Павлів О. В. – к.вет.н., доцент, завідувач кафедри екології, охорони навколишнього середовища та збалансованого природокористування.

Герасимів З. М. – к. геогр.н., доцент кафедри економіки підприємства.

Замора О. І. – к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства.

Стемковська І. В. – ст. викладач кафедри обліку і аудиту.

Лук'янова М. М. – к.е.н., ст. викладач кафедри економіки підприємства.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	
Ігор Комаринський Інноваційно-інвестиційна діяльність аграрних підприємств як основа відтворення виробничо-ресурсного потенціалу.....	9
Іван Карабин Формування виробничо-ресурсного потенціалу аграрних підприємств...	11
Олександр Александров Концептуальні засади сталого розвитку аграрних формувань регіону...	14
Юліан Монастирський Формування стратегії сталого розвитку.....	16
Максим Зінчук Напрями регулювання соціально-економічних процесів на селі.....	18
Андрій Музика Сільськогосподарські кооперативи та напрями їх розвитку.....	21
Михайло Гуцал Впровадження інновацій в персонал підприємства.....	23
Андрій Войтович Розвиток соціальної сфери сільської місцевості.....	24
Андрій Щур Напрямами удосконалення соціальної сфери сільських територій.....	27
Василь Кондрат Проблеми біржового ринку сільськогосподарської продукції.....	29
Іван Колісник Сталий розвиток сільських територій.....	31
Михайло Росоловський Перспективи розвитку АПК.....	33
Мар'яна Бандура Торговельно-економічне співробітництво України з країнами Європейського Союзу.....	34
Любомир Ригайло Оцінка процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування в Україні.....	36

Руслан Солярчик Стратегічні напрями забезпечення ефективного розвитку рослинницьких галузей.....	37
Ганна Олефір Фінансові проблеми розвитку ринку зерна.....	41
Володимир Бронівський Інноваційні ресурсозберігаючі технології – напрям підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва.....	43
Тарас Рудик Технологічне забезпечення галузей рослинництва в умовах інноваційного оновлення виробництва.....	45
Марина Вощепинець Розвиток органічного агровиробництва в умовах глобалізації економіки	47
Надія Семак Організаційно-економічні напрями розвитку галузей тваринництва в умовах ринку.....	50
Юля Соколовська Розвиток ринку молока і молочних продуктів в Україні.....	52
Анатолій Іванов Інноваційний розвиток підприємств аграрної сфери.....	54
Лілія Бучковська Теоретичний зміст заходів державного втручання в розвиток агропродовольчого сектору.....	56
Маріанна Воробець Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, як основа розвитку підприємницьких структур.....	58
Віктор Валько Організаційно-економічні інструменти регулювання ринку картоплі в умовах глобалізаційних викликів.....	60
Адріана Патіота Національні та міжнародні аспекти державного регулювання макроекономічного середовища.....	62
Зоряна Іванюк Основні форми функціонування внутрішнього економічного механізму підприємства.....	64

Михайло Скрипка Аналіз собівартості продукції рослинництва та шляхи її зниження.....	66
Петро Скіп Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва.....	69
Маряна Янко Сучасний стан картоплярства.....	71
Ірина Дубчак Ефективне використання побічної продукції рослинництва.....	72
Андрій Мельник Збереження родючості ґрунтів на основі дотримання балансу гумусу в сівозміні.....	74
Віталія Петрів Сівозміна як джерело нагромадження органічних речовин в ґрунті.....	76
Юлія Цюпка Сутність організаційно – економічного механізму забезпечення конкурентоспроможності підприємств.....	79
Леся Пак Форми господарювання в сільському господарстві України.....	80
Владислав Голубєв Сучасні тенденції розвитку та проблеми українського села.....	85
Галина Білик Походження, дефініції та підходи до визначення терміна «стратегія підприємства».....	88
Ольга Голод Ієрархія та етапи формування стратегій підприємства.....	90
Зоряна Іванюк Шляхи формування та розвитку загальної стратегії підприємства в Україні.....	93
Наталя Судомир Поняття стратегії розвитку підприємства.....	95
Руслана Федів Сутність і особливості стратегії підприємства.....	97

Уляна Чепіжак Стратегічне управління як фактор конкурентоспроможності підприємства.....	99
Ірина Вичівська Інтенсивні технологія виробництва продукції рослинництва в аграрних формуваннях.....	101
Василь Баран Теоретичний зміст дослідження економічної ефективності аграрного виробництва.....	103
Віталій Стельмах Соціально-економічні умови зайнятості сільського населення.....	105
Іванна Мельничук Проблеми функціонування сільських територій.....	106
Ірина Карманова Інноваційна діяльність підприємств в умовах трансформаційних змін в економіці.....	109
Надія Фелик Основні складові сталого розвитку сільських територій.....	111
Світлана Тиха Переваги розвитку сільськогосподарської кооперації.....	113
СЕКЦІЯ 2. ФІНАНСОВЕ ТА ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	
Мар'яна Бандура Класифікація грошових потоків суб'єктів господарювання.....	116
Наталя Григоращук Механізм формування розрахунків з покупцями та замовниками.....	118
Ірина Садівник Державна підтримка малих суб'єктів господарювання.....	120
Іванна Фургас Облікова сутність доходу	122
Петро Скіп Фінансове стимулювання праці.....	124
Марія Мушинська Теоретичні основи аналізу виробничих запасів підприємства.....	126

Наталя Сидорович Аналіз доходів діяльності підприємства.....	128
Віталій Кияк Сутність та необхідність аналізу фінансового стану.....	130
Віталій Бридун Аналіз витрат виробництва в умовах глобалізації – важлива умова розвитку та підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору України.....	132
СЕКЦІЯ 3. ЗБАЛАНСОВАНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ	
Оксана Дадерко Дослідження якості водних ресурсів децентралізованого водопостачання.....	135
Аліна Лень Проблема утилізації викидів спиртових заводів.....	137
Ірина Кочило Технологічні засоби зниження вмісту нітратів у харчовій сировині.....	139
Катерина Масляєва Значення збалансованого природокористування.....	141
Надія Білик Синдром депопуляції медоносних бджіл.....	143
Тарас Горлатий Еколого-економічні проблеми забруднення навколишнього середовища та використання відходів.....	147
Інна Дмитрук Актуальна проблема вирубки лісів. її вплив на навколишнє середовище.....	149
Христина Пересада Проблеми питної води в Україні.....	151
Олена Полякова Стратегія розвитку екосистемних послуг.....	153
СЕКЦІЯ 4. ГУМАНІТАРНІ ДИСЦИПЛІНИ У ФОРМУВАННІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ	
Владислав Михальчук Формування моральних цінностей студентів –аграрників.....	157

Олег Головацький Соціальна проблематика малих річок.....	159
Володимир Бридун Особливості викладання іноземної мови професійного спрямування.....	161
Олег Мошенець Розвиток національно-мовної особистості в сучасному освітньому просторі	163
Аліна Літвінова Проблеми міжконфесійних відносин.....	165

СЕКЦІЯ 1. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Ігор Комаринський, Ек-51М
*ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»*

Науковий керівник д.е.н., професор Мирон Жибак

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ОСНОВА ВІДТВОРЕННЯ ВИРОБНИЧО- РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Світовий і вітчизняний досвід свідчить, що ефективне реформування економіки, можливе лише на основі активізації інвестиційної діяльності, істотного збільшення обсягу інвестицій, а також консолідації всіх джерел інвестування. Тільки тоді можлива модернізація виробництва, впровадження нових технологій на основі сучасних наукових досліджень.

Абсолютна більшість інвестицій у аграрні підприємства надходить з недержавних джерел, питома вага яких у загальних обсягах інвестицій у основний капітал галузі становить 95-97%. Частка коштів державних (3-4%) і комунальних підприємств незначна (менше ніж 1%) і потребує збільшення до рівня, що забезпечуватиме виконання державних завдань щодо підтримки та регулювання інвестиційної діяльності підприємств аграрної сфери та сільській місцевості [2].

Причинами інвестиційної кризи, що зумовлювала депресивний характер розвитку підприємств аграрної сфери, можна вважати також макроекономічні фактори: скорочення власних інвестиційних джерел товаровиробників через посилення диспаритету цін та знецінення інвестиційних ресурсів в умовах інфляції, зменшення обсягів прямої державної інвестиційної підтримки, не компенсоване власними та залученими джерелами фінансування інвестицій; різке погіршення умов доступу до кредитних ресурсів, криза фінансово-кредитної банківської системи на початку 90-х рр., зростання неплатежів, порушення господарських зв'язків, руйнування системи матеріально-технічного постачання тощо.

Побудова інвестиційної стратегії аграрних підприємств базується на економічних механізмах управління інвестиційними потоками галузі (рис. 1).

Оцінка потенціалу розвитку аграрних підприємств довела її значущість для національного господарства. Виробництво продукції у підприємствах аграрної сфери є однією з традиційних галузей. На частку аграрної сфери України припадає 26% обсягу валової продукції, більше 30% вартості основних засобів, тут працює 25% працівників, зайнятих у галузях аграрної сфери України [1].

Основним напрямом державного регулювання інвестиційної політики України для аграрної сфери має бути визначення пріоритетних галузей виробництва, тобто об'єктів першочергового іноземного інвестування. Одним з провідних критеріїв доцільності такого вибору повинна бути можливість досягти ланцюгової реакції господарської активності та зростання в усій аграрній сфері як наслідку первинної ін'єкції капіталів. Залучення як вітчизняних, так й іноземних інвестицій залишається на сьогодні актуальним у розв'язанні першочергових завдань зростання економіки і є важливою складовою його входження до світових господарських зв'язків.

Рис. 1. Механізм управління інвестиційними процесами діяльності аграрних підприємств

Загалом же слід зазначити, що для широкомасштабного залучення іноземних інвестицій найважливіше значення мають макроекономічні важелі впливу держави на реалізацію інвестиційної привабливості економіки країни, що покликані компенсувати недоліки загальноєкономічної кон'юнктури і підсилити інвестиційну привабливість аграрної галузі. Ефективна національна політика в сфері залучення іноземних інвестицій повинна включати низку стимулюючих важелів, зокрема для сільського господарства державну (в тому числі бюджетну) підтримку.

Таким чином, інвестиційне забезпечення аграрних підприємств має бути системою, яка повинна сприяти динамічному соціально-економічному розвитку та підвищенню рівня конкурентоспроможності аграрної продукції та потребує врахування умов, які включають міжнародні, соціально-

економічні, екологічні особливості функціонування аграрної сфери економіки. Отже, досягнення цілей масштабної модернізації національного виробництва, впровадження енергозбереження, зростання продуктивності праці, зміцнення конкурентних позицій вітчизняного виробника можливе на основі широкого застосування інвестиційно-інноваційної моделі розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гринчук. Ю.С. Удосконалення формування та використання виробничо-ресурсного потенціалу аграрних підприємств: монографія. Біла Церква. 2014. 390 с.

2. Гринчук Ю.С. Інноваційно-інвестиційна діяльність аграрних підприємств у зв'язку із відтворенням їх виробничо-ресурсного потенціалу // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. 2015. Вип. 2 (11). С. 94-101.

3. Яценко О.М. Конкурентоспроможність галузей сільського господарства в умовах глобалізації ринку продовольства // Економіка АПК. 2013. № 1. С. 31-38.

Іван Карабин, Ек-51М
ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»

Науковий керівник д.е.н., професор Мирон Жибак

ФОРМУВАННЯ ВИРОБНИЧО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Трансформація механізмів господарювання, що склалися в умовах централізованої економіки, об'єктивно зумовила не тільки зростання нестабільності зовнішнього середовища функціонування підприємств аграрної сфери, а й призвела до руйнування регульованої державою, налагодженої і досить ефективної системи формування та використання виробничо-ресурсного потенціалу аграрних підприємств. Централізований розподіл ресурсів, відповідно до плану господарсько-економічної та фінансової діяльності, спеціалізації, концентрації й диверсифікації виробництва, сформованого галузевого й територіального поділу праці, вимагали від господарюючих суб'єктів лише рішення тактичних завдань розподілу виділених ресурсів. Рішення стратегічних питань розвитку сільськогосподарських підприємств, у тому числі проблем формування, охорони та відтворення їх виробничо-ресурсного потенціалу вважалося прерогативою державних органів управління.

Залишившись один на один зі стихією ринку, в умовах шокової терапії і прискороного реформування господарського механізму, більшість аграрних формувань так і не змогли адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі функціонування. Відмова держави від участі в процесі

формування виробничо-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств призвела не тільки до різкого падіння рівня їх ресурсозабезпеченості, але і до стрімкого зростання виробничо-ресурсних диспропорцій, які поглиблюють важке фінансово-економічне становище підприємств аграрної сфери, особливо малих та середніх, зумовлюють нестійкість їх екологічного розвитку, диспропорції у землезабезпеченні, капіталізації, спеціалізації виробництва.

Під виробничо-ресурсним потенціалом варто розуміти єдність ресурсів, що використовуються у господарській діяльності та становлять основу організаційних форм виробництва, його структурні особливості та комплексність в управлінні використанням ними [3]. Через показники їх використання і масштаби залучення у виробництво визначаються зв'язки між окремими виробничими системами і підсистемами виробництва і споживання продукції. Основними структурними компонентами виробничо-ресурсного потенціалу є (рис. 1):

- природно-ресурсний – сукупність запасів усіх природних компонентів, а саме мінерально-сировинних, водних, земельних, лісових, повітряних, кліматичних умов на конкретній території на встановлену дату;

- виробничо-майновий – здатність наявних реальних активів забезпечити ефективне функціонування й виробничу їх діяльність. Великий вплив на результати діяльності аграрних підприємств має структура основних виробничих фондів;

- фінансовий потенціал – включає наявність всіх фінансових ресурсів й інвестиційних можливостей, які належать підприємству. Фінансові ресурси представляють грошові доходи й надходження, що перебувають у розпорядженні підприємства й, призначені для виконання фінансових зобов'язань перед державою, кредитною системою, постачальниками, страховими органами, іншими підприємствами й фізичними особами, працівниками підприємства й здійснення витрат на розвиток господарської діяльності;

- інтелектуальний потенціал – сукупність інтелектуальних здібностей працівників, зокрема знань, умінь, інформації, цінностей, навиків та інше і можливостей їх розкриття, розвитку і використання на підприємстві. Інтелектуальний потенціал підприємства включає дві складові: творчий потенціал та професійно-кваліфікаційний потенціал;

- інноваційний потенціал – являє собою сукупність інноваційних ресурсів, які перебувають у взаємозв'язку, та процедур, які створюють необхідні умови для оптимального використання цих ресурсів з метою досягнення відповідних орієнтирів інноваційної діяльності та підвищення конкурентоспроможності підприємства в цілому;

- земельні ресурси – мають низку специфічних особливостей, які суттєво відрізняють її від інших засобів виробництва і значно впливають на економіку аграрних підприємств;

– трудові ресурси – кількість працівників, які зайняті на підприємстві, та ті, які входять до його складу за допоміжною та основною діяльністю. Високоякісна підготовка, перепідготовка персоналу, що сприяє широкому спектру його навичок та практичних умінь, є важливим фактором ефективної діяльності аграрних формувань;

– матеріально-технічні ресурси – це ресурси в натуральній формі, які використовуються у господарській діяльності сільськогосподарських підприємств. До їх складу належать основні засоби та частина оборотних засобів;

– нематеріальні ресурси – це ресурси, які не мають матеріально речової структури. Вони безтілесні, недотичні, непомітні. Крім того, нематеріальні ресурси подібно до основних виробничих засобів можуть використовуватися тривалий час, не втрачаючи при цьому своєї споживної вартості;

– фінансово-інвестиційні ресурси – це сукупність грошових надходжень та прибутків, які є в розпорядженні підприємств для здійснення та виконання фінансових зобов'язань.

Рис. 1. Структурні компонентами виробничо-ресурсного потенціалу аграрних підприємств.

Варто зазначити, що структурні компоненти виробничо-ресурсного потенціалу для кожного суб'єкта господарювання агросфери є індивідуальними, виходячи із специфіки галузі, у якій він функціонує, рівня економічного розвитку, стану потенціалу розвитку, вибраної стратегії подальшого розвитку.

Отже, важливим питанням розвитку аграрних підприємств є визначення складу їх виробничих ресурсів і структури ресурсного потенціалу. При цьому правомірність включення окремого виду ресурсу до складу ресурсного потенціалу має базуватись на об'єктивній основі і бути практично доцільною.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Вишневська О.М. Ресурсний потенціал підприємств сільських територій: монографія. Миколаїв: «Видавництво Ірини Гудим». 2009. 487с.
2. Глущевський В.В., Головень О.В. Ресурсний потенціал підприємства // Збірник наукових праць ЧДТУ. 2007. Вип. 18. С. 31-36.
3. Гринчук. Ю.С. Удосконалення формування та використання виробничо-ресурсного потенціалу аграрних підприємств: монографія. Біла Церква. 2014. 390 с.

Олександр Александров, Екз-51М
ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»

Науковий керівник д.е.н., професор Мирон Жибак

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ФОРМУВАНЬ РЕГІОНУ

На сучасному етапі універсальною моделлю економічного розвитку, на думку багатьох вчених вважається модель сталого розвитку. Вона базується на забезпеченні такого господарського зростання, яке спроможне оптимізувати взаємовідносини між людиною та природою, а також раціонально використовувати природне середовище задля його збереження. Тому нині велика кількість країн запроваджує аграрну політику щодо імплементації у господарювання моделі, що базується на сталому розвитку сільськогосподарського виробництва.

Україна, проводячи реформи власної господарської системи, намагається вирішити важливе стратегічне завдання – увійти до складу економічно розвинутих країн. Особливе місце щодо вирішення цього завдання належить саме сільському господарству. Але, при цьому доцільно відзначити, що значне збільшення обсягів сільськогосподарського виробництва повинне здійснюватись за умов поступової трансформації даної галузі на модель сталого розвитку. Це в свою чергу зумовлює необхідність залучення всебічних наукових досліджень з метою визначення організаційно-економічних механізмів щодо забезпечення сталого розвитку галузі сільського господарства.

Безперечно, що в основі забезпечення національної продовольчої безпеки в цілому та задоволення потреб власного населення сільськогосподарськими продуктами зокрема є ефективний і сталий

розвиток сільського господарства. Саме від високоефективного, інноваційного та інтенсивного його функціонування визначається рівень виробництва сільськогосподарської продукції та сировини. При дослідженні ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств Тернопільської області нами була застосована методика SWOT-аналізу (табл. 1).

Таблиця 1

**SWOT-аналіз агропродовольчого потенціалу
сільськогосподарських підприємств Тернопільської області**

<p align="center">Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> - зручне географічне розташування у помірному кліматі, протяжність області із півночі на південь, що мінімізує вплив ризиків на сільськогосподарське виробництво; - наявність ґрунтів з високою родючістю; - виробництво екологічної сільськогосподарської продукції рослинницького та тваринницького походження; - використання власних грошових ресурсів для підвищення рівня ресурсного потенціалу на інноваційній основі. 	<p align="center">Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> - значна частина населення пенсійного віку; - низький рівень заробітної плати працівників сільського господарства; - недостатня кількість кваліфікованих працівників для інноваційного виробництва продукції; - незначний відсоток залучення іноземних та внутрішніх інвестицій; - використання застарілого технічного обладнання при виробництві сільськогосподарської продукції, що значно впливає на її якість; - невисока частка науково-дослідницьких робіт щодо ефективного розвитку потенціалу сільськогосподарських підприємств.
<p align="center">Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> - зростання попиту на сільськогосподарську продукцію на зовнішньому ринку та розширення ринків збуту, що стимулюватиме розвиток ресурсного потенціалу; - використання новітніх світових технологій щодо інноваційного виробництва сільськогосподарської продукції та застосування сучасної матеріально-технічної бази; - покращення умов системи страхування сільськогосподарської продукції. 	<p align="center">Загрози</p> <ul style="list-style-type: none"> - відсутність системних структурних реформ у сільському господарстві; - відплив кваліфікованих кадрів за межі області; - введення додаткових обмежень для роботи сільськогосподарських підприємств; - обмежені фінансові ресурси для розвитку сільського господарства; - мала частка залучених інвестиційних ресурсів для інноваційного розвитку аграрного виробництва; - зростання цін на техніку, обладнання та нафтопродукти.

За результатами застосованої методики SWOT-аналізу встановлено, що сильними сторонами Тернопільської області як аграрного регіону є розташування у помірному кліматі, протяжність регіону із півночі на південь, що знижує ризикові події для сільського господарства, значна кількість агроформувань, які здатні швидко адаптуватися у нових економічних умовах. Перепоною для розвитку агропродовольчого потенціалу Тернопільщини є низький рівень як іноземних, так і внутрішніх інвестиційних ресурсів. Для їх залучення важливу роль можуть відіграти впроваджені економічні реформи в країні. До них необхідно віднести спрощення дозвільної системи, державне сприяння залученню інвестицій, запровадження механізмів здешевлення кредитів під державні гарантії

тощо. Низька зайнятість сільського населення проявляється також через нераціональну структуру сільського господарства.

Необхідним заходом є використання таких можливостей, як зростання на зовнішньому ринку попиту на агропродовольчу екологічно чисту продукцію. Доцільно збільшити частку тваринництва та садівництва у загальній структурі виробництва. Виникла загроза стрімкого відпливу спеціалістів з Тернопільського регіону. Причинами такої загрози є досить низька заробітна плата у галузі сільського господарства, а також невисокий рівень іноземних та внутрішніх інвестицій. Обмеженість фінансових ресурсів виступає ризиковою подією щодо забезпечення збалансованого розвитку агропродовольчого виробництва області, оскільки його рівень на даному етапі є недосить високий. Отже, для розвитку агропродовольчого виробництва необхідно провести комплекс заходів, які б дали змогу підвищити ефективність агропродовольчого забезпечення. В нинішніх умовах господарювання пріоритетним завданням сільськогосподарських підприємств має стати впровадження заходів щодо стратегічного розвитку агропродовольчого потенціалу сільськогосподарських підприємств. Це дасть можливість збільшити обсяги агропродовольства у майбутньому, підвищити її якість, не зашкоджуючи навколишньому середовищу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Державна цільова програма сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року // Економіка АПК. 2010. №7. С. 3-15.
2. Єрмаков О. Ю., Харченко Г.А. Концептуальні засади сталого розвитку аграрних формувань регіону // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування. 2012. Вип. 171. Ч. 1. С. 48-55.
3. Харченко Г.А. Розвиток агропродовольчого потенціалу сільськогосподарських підприємств регіону // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2010. Вип. 154. Ч. 3. С. 312-317.

Юліан Монастирський, Ек-51М
ВІІ НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»

Науковий керівник к.е.н., доцент Любов Ярема

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Актуальність впровадження Стратегії сталого розвитку в Україні обумовлена необхідністю стабілізації техногенного навантаження на навколишнє природне середовище та розв'язання комплексу екологічних проблем в умовах соціально-економічного зростання.

Стратегія сталого розвитку України є програмним документом довгострокової дії, який ґрунтується на сучасних міжнародних принципах співіснування людства і довкілля і в якому визначається мета, завдання та пріоритетні напрями поступального розвитку українського суспільства на шляху забезпечення збалансованості економічних, соціальних та екологічних чинників.

Сталим є розвиток, який задовольняє потреби суспільства, не ставлячи під загрозу спроможність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.

Сталий розвиток – це система взаємоузгоджених управлінських, економічних, соціальних, природоохоронних заходів, спрямованих на формування системи суспільних відносин на засадах довіри, партнерства, солідарності, консенсусу, етичних цінностей, безпечного навколишнього середовища, національних джерел духовності. В основі сталого розвитку лежать невід’ємні права людини на життя та повноцінний розвиток.

Пріоритетним напрямом сталого розвитку є оптимізація життєдіяльності людства в умовах безпечного природного середовища і гармонійних відносин як усередині суспільства, так і між окремими спільнотами.

Стратегія розвитку Тернопільської області на період до 2020 року забезпечує системний та комплексний підхід ефективного використання наявного потенціалу для подолання проблем, які перешкоджають розвитку області. З метою забезпечення сталого розвитку Тернопільщини у Стратегії визначено цілі та принципи їх досягнення.

Стратегія формує рамки для соціально-економічного розвитку Тернопільської області упродовж наступних 6 років (до 2020 року), спрямовуючи зусилля на досягнення наступного стратегічного бачення:

Метою Стратегії є досягнення стабільного зростання якості життя населення області на основі збалансованого та узгодженого розвитку регіональної економіки, базованої на інноваціях, ощадливому ставленні до природного середовища, збереженні природної системи розселення в області, а також з урахуванням стратегічних інтересів держави.

Підготовка плану заходів проводилася відповідно до цілей, визначених у Стратегії та з огляду на існуючі та передбачувані можливості розвитку і виклики. Широка група зацікавлених сторін регіонального розвитку активно залучалася до процесу мобілізації регіональних ідей проєктів, котрі оцінювалися і групувалися у тематичні програми відповідно до принципів синергії та взаємодоповнюваності. План заходів також розроблявся з урахуванням наявних фінансових ресурсів і можливостей реалізації і розроблений так, щоб забезпечити узгодження зі Стратегічними цілями Стратегії, Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2020 року та іншими важливими аспектами розвитку.

План націлений на використання основних економічних можливостей, наявних в області, але також враховує оптимальні способи сприяння сталості – соціальну інтеграцію, доступність і захист довкілля з урахуванням збереження природних, культурних, історичних ресурсів та надбань.

Базуючись на результатах аналізу сильних та слабких сторін Тернопільської області та беручи до уваги короткий період, на який розробляється план реалізації Стратегії, робочою групою визначено три програми, в рамках яких будуть реалізовуватись проекти регіонального розвитку:

програма 1. Розвиток людського капіталу та підвищення стандартів життя населення;

програма 2. Підвищення конкурентоспроможності регіону;

програма 3. Розвиток сільських територій.

Усі три програми взаємно доповнюють одна одну та всі проекти регіонального розвитку, що мають бути реалізовані у рамках кожної з програм, посилюють одна одну.

Проекти базуватимуться на ощадливому ставленні до навколишнього природного середовища, мінімізації шкоди довкіллю та обмежуватимуть забруднення.

Важливим є територіальний аспект реалізації проектів, які повинні уможливлювати зменшення дисбалансів розвитку між окремими адміністративно-територіальними одиницями Тернопільської області, створювати рівні можливості для чоловіків і жінок, сприяти збереженню системи розселення на території області.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Міністерство праці та соціальної політики України. Офіційний сайт.
URL: <http://www.mlsp.gov.ua/>

2. Департамент економічного розвитку і торгівлі Тернопільської облдержадміністрації. URL: <http://economy-te.gov.ua/strategiya-do-2020-roku/plan-zahodiv-z-realizatsiyi-u-2015-2017>

Максим Зінчук, Ек-51М
ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»

Науковий керівник к.е.н., доцент Любов Ярема

НАПРЯМИ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА СЕЛІ

Ситуація, що склалася у сільському господарстві та тенденції його розвитку характеризується рядом загальних і локальних проблем. Загальні проблеми, перш за все, пов'язані з відсутністю конкретних заходів щодо

реалізації стратегічних орієнтирів розвитку області, причому як в галузевому, так і в територіальному рівнях. Висока концентрація промислових і інфраструктурних об'єктів в обласних та районних центрах (більшість з яких не функціонують вже тривалий час), високий рівень безробіття (особливо серед жінок і молоді), низький рівень заробітної плати і багатомісячна затримка її виплат зумовили потребу у конкретизації заходів щодо пом'якшення напруги на ринку праці загалом, й сільському зокрема. Кризова ситуація на селі проявилася у спаді обсягів сільськогосподарського виробництва, деградації та соціальному економічному занепаді села, злиденності переважної частини селянства та інших сільських громадян. Аграрна і земельна реформи виявились неспроможними реалізувати закладений у них суспільно-політичний та соціально-економічний потенціал.

До найневідкладніших завдань та шляхів їх реалізації щодо регулювання соціально-економічних процесів на селі та ефективності використання трудових ресурсів, зокрема віднесено: розвиток села, розвиток земельних відносин та форм господарювання, розвиток аграрного ринку, фінансове забезпечення, інвестиційне забезпечення, розвиток аграрної науки і освіти.

Найважливіші проблеми розвитку трудових ресурсів:

- різке скорочення трудових місць у сільськогосподарському виробництві на фоні відсутності можливостей альтернативного працевлаштування на селі;
- низький рівень заробітної плати працюючої частини, який вдвічі нижчий проти середнього по галузях економіки;
- домінування дрібнотоварного виробництва, при якому окремі категорії осіб не беруть участі у формуванні бюджетів, фондів соціального страхування, пенсійних фондів та не мають належного соціального захисту;
- вкрай низький рівень забезпечення села комунально-житловими умовами;
- втрата національних традицій сільського укладу, сімейних цінностей, пов'язана з масовою міграцією активної частини сільського населення;
- реформа земельних відносин на селі, передача земельних паїв у приватну власність не призвели до розширення робочих місць;
- аграрний ринок характеризується недосконалою інфраструктурою та відсутністю прозорих маркетингових каналів просування товарів від виробника до споживачів;
- відсутність умов до збереження, відновлення і розвитку матеріально-технічної бази аграрного сектора економіки на інноваційній освіті;
- низький рівень забезпечення агропромислового комплексу сільськогосподарською технікою.

Отже, виходячи із вищевказаного можна виділити основні напрями регулювання соціально-економічних процесів на селі:

- створення сприятливих умов для розвитку приватної ініціативи та підприємництва у сільській місцевості, як основного механізму розширення сфери зайнятості та підвищення рівня життя сільського населення;
- удосконалення нормативно-правової бази у сфері малого підприємництва у сільській місцевості;
- удосконалення відносин державної та комунальної власності з метою зміцнення матеріальної та фінансової бази сільських територіальних громад;
- розробка механізму підтримки соціально-економічного розвитку села, підвищення стандартів життя у сільській місцевості за рахунок впровадження заходів, спрямованих на забезпечення поетапного наближення стандартів життя сільського населення до міських;
- удосконалення системи державного управління земельними ресурсами;
- створення правових і соціально-економічних механізмів ефективної реалізації прав власності на землю;
- забезпечення населення України безпечними та високоякісними сільськогосподарськими та продовольчими товарами переважно вітчизняного виробництва за доступною ціною у обсягах, що гарантують продовольчу безпеку країни;
- створення умов для прозорих схем реалізації продукції та здійснення моніторингу ринкових цін;
- створення надійної технологічної системи гарантування виконання біржових угод, в тому числі шляхом створення гнучкої системи розрахунків з урахуванням усіх форм, передбачених чинним законодавством, а також забезпечення поставок товарів за біржовими контрактами;
- удосконалення механізму державної підтримки розвитку сільських територій сільського господарства;
- розвиток фінансових, кредитних і небанківських установ у сільській місцевості та кооперативних банків;
- забезпечити інвестиційний розвиток виробництва сільськогосподарської продукції на інноваційній основі з метою підвищення конкурентоспроможності продукції;
- впровадження державних стандартів вищої освіти, адаптованих до вимог Болонської конвенції, розширення мобільності освіти та підвищення конкурентоспроможності випускників аграрних ВНЗ на міжнародному ринку праці.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Терещенко В. К., Ткачук В. Т., Балановська Т. І., Ярема Л. В., Морозюк Н. В., Ярковий А. О., Лапченко Є. О. Організаційно-економічний

механізм розвитку сільських територій: монографія. Київ. Ніжин, 2010. 486с.

2. Терещенко В. К. Соціально-економічний розвиток сільських територій: навчальний посібник. Київ, 2011. 334с.

Андрій Музика, Екз-61М
ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»

Науковий керівник к.е.н., доцент Любов Ярема

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ КООПЕРАТИВИ ТА НАПРЯМИ ЇХ РОЗВИТКУ

Альтернативою крупному товарному виробництву може стати формування сільськогосподарських кооперативів в умовах реформаційного процесу та розвитку ринкового механізму господарських відносин в сільському господарстві України, що є досить складним процесом. При цьому кооперування має носити територіальний характер і вирішувати не лише проблеми виробництва в сільському господарстві, але й проблеми загального розвитку сільських територій. На даний момент кооперація в сільському господарстві має значні проблеми організаційно-економічної діяльності.

Розбудова сільськогосподарської обслуговуючої кооперації є одним із головних пріоритетів Міністерства аграрної політики, важливою складовою сталого розвитку сільських територій України. У сільській місцевості проживає третина наших співвітчизників, працює понад 4,5 млн особистих селянських господарств, які використовують 6,6 млн га земельних угідь і виробляють близько 60 % валової сільськогосподарської продукції. Зайнятість у цих господарствах для більшості її членів є чи не єдиним джерелом сімейних доходів [1].

Сільськогосподарська обслуговуюча кооперація це: підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва завдяки оптимізації витрат товаровиробників на придбання засобів виробництва, проведення окремих технологічних операцій, здійснення маркетингових досліджень, а також збільшення прибутку від реалізації продукції; розширення доступу сільськогосподарських товаровиробників, особливо особистих селянських і фермерських господарств, до агросервісних послуг; удосконалення для сільськогосподарських товаровиробників процесу реалізації продукції, ефективніше використання каналу збуту, досягнення міцних позицій та їх адаптація за допомогою сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів до умов ринкової економіки; створення додаткових робочих місць у сільській місцевості, поліпшення соціального захисту сільського населення, підвищення рівня життя на селі [2].

Сільськогосподарську обслуговуючу кооперацію треба розглядати як механізм самоорганізації сільських товаровиробників, а також як своєрідний механізм захисту невеликих селянських, фермерських господарств від несумлінних посередницьких структур та економічної залежності від них.

У цьому процесі визначну роль повинні відігравати сільськогосподарські дорадчі служби, які на сьогодні мають досвідчених дорадників, відповідну інфраструктуру та підтримку з боку держави. Наказом Міністерства аграрної політики від 09.09.2009 р. № 645 на сільськогосподарські дорадчі служби покладено дорадчий супровід створення та підтримки діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, кооперативів оптових то оптово-роздрібних ринків, популяризацію переваг кооперації на селі.

За останні чотири роки кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у країні зросла на 389 одиниць. За оперативними даними головних управлінь агропромислового розвитку облдержадміністрацій, станом на 1 січня 2016 р. в Україні налічується 885 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Упродовж минулого року кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів збільшилася на 111 од. Найбільша кількість кооперативів налічується у Житомирській (105), Вінницькій (84), Івано-Франківській (71) областях. Найменша кількість таких кооперативів у Хмельницькій (11) області.

Із загальної кількості реально здійснюють господарську діяльність 626 кооперативів: з обробітку землі та збирання врожаю – 118, молочарських – 200, м'ясних – 20, плодоовочевих – 56, зернових – 31 та з надання інших послуг – 201.

Однією з найгостріших проблем в Україні залишається відсутність кооперативного руху на селі, який сприяв би подальшому розвитку інфраструктури аграрного ринку, позитивно впливав на цінові коливання на продовольчому ринку, створював прозору мережу заготівлі та збуту сільськогосподарської продукції.

Основною причиною обмеженого кооперативного розвитку в Україні є недосконалість економічного та законодавчого поля, в якому нині кооперативи функціонують. Необхідно усунути недоліки і створити систему цінового моніторингу ринку сільськогосподарської продукції, забезпечити подальший розвиток мережі дорадчих служб та консультаційних пунктів тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Відкрита інформаційна система «зерно.org.ua». URL : www.zerno.org.ua

2. Гриценко М.П. Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи: створення і діяльність // Таврійський науковий вісник. 2005. Вип. 37. С. 268–274.

Михайло Гуцал, Ек-51М
ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»
Науковий керівник к.е.н., доцент Оксана Замора

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ В ПЕРСОНАЛ ПІДПРИЄМСТВА

Розв'язання основних проблем економічного розвитку на Україні, підвищення конкурентоспроможності економіки, забезпечення стійкого економічного зростання, зменшення безробіття неможливе без активної інноваційної діяльності, товарного й технологічного оновлення. Проведення інноваційної політики в промисловості неможливе без активного впровадження інноваційних заходів на кожному промисловому підприємстві. В свою чергу, реалізація такої політики на мікроекономічному рівні потребує формування розвинутого механізму управління інноваційним розвитком підприємств, який охоплює всі питання виробничої, комерційної, науково-дослідної, постачальницької діяльності господарського суб'єкта. Технологічна інноваційність промислового виробництва займає ключове місце, оскільки уособлює потенційні можливості промисловості щодо інноваційного впливу як на власне виробництво, так і економіку інших галузей. Потреба в нових теоретичних і практичних підходах до управління розвитком інноваційним потенціалом підприємства, а також формування і розвиток технологічної конкурентоспроможності підприємств посилили інтерес до удосконалення досвіду в цій галузі інноваційного управління.

Створення та освоєння нових технологій допомагає скоротити час розроблення та запровадження у виробництво нових продуктів, а це, в свою чергу, дає змогу швидше реагувати на потреби кожного потенційного клієнта. Інноваційні технології уможливають також заощадження робочої сили, підвищення технологічної гнучкості виробництва, поліпшення умов та безпеки праці, сприяють подоланню дефіциту робочої сили зі спеціальною освітою.

Наступним кроком є вивчення та аналіз моделей впровадження інновацій в персонал підприємства. Загальна концепція інноваційної моделі мотивування персоналу до впровадження інновацій, складається з п'ятих складових.

1. Потреба індивідуума у прояві своїх особистих якостей. Ця потреба виникає у людини у зв'язку з соціально-психологічною необхідністю до

самовираження.

2. Мотив. Багатофакторний аналіз умов, які стають мотивуючими, дозволив узагальнити усі мотиви у такі групи: внутрішня культура організації; застосування прогресивних методів управління; система навчання та підвищення кваліфікаційного рівня персоналу; створення інформаційно-технічної бази. До важливих мотивів відносяться створення на підприємстві сучасної інформаційної системи управління; фінансовий фактор (наявність власних фінансових ресурсів, платоспроможність підприємства та інноваційна спрямованість інвестицій); система винагород.

3. Доведення керівництвом цілей інноваційного розвитку підприємства.

4. Формулювання інноваційних ідей. Цей етап є вирішальним та залежить від творчого та наукового потенціалу самого персоналу, його винахідливості. У разі створення сприятливих умов та створення мотивів інноваційні ідеї, запропоновані персоналом зазвичай більш адаптивні для підприємства ніж інноваційні ідеї науково-технічних центрів розробки.

5. Зворотний зв'язок. На цьому етапі виявляється ступінь задоволення працівника або групи працівників інновацією.

Запропонована модель мотивування персоналу до інноваційної активності є найбільш підходящою для великих промислових підприємств, тому що вона враховує велику кількість факторів, які тим чи іншим шляхом впливають на процес визначення мотивів персоналу. Однак, не завжди задоволення працівника своєю роботою залежить від того, прийняли інноваційний проект до розгляду чи ні. У кожної людини своя система цінностей від якої і залежить ступінь задоволення від зробленої роботи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гнибіденко І.Ф. Соціально-економічні проблеми зайнятості і соціального захисту населення в аграрному секторі економіки України: підручник. – Київ, 2002. – 336 с.

2. Замора О. І. Зайнятості та безробіття в умовах ринкових перетворень// Вісник НТУ «ХП». 2013. № 50. С. 49-56.

Андрій Войтович, Ек-51М
ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»

Науковий керівник к.е.н., доцент Оксана Замора

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ

Проблемам функціонування та розвитку соціальної сфери в нашій країні завжди приділялося достатньо уваги, але їх рішення найчастіше носило декларативний характер. Спроби вирішити соціальні проблеми не давали бажаних результатів, оскільки всі вони були спрямовані на

подолання кризових явищ в одній окремо взятій галузі соціальної сфери. На сучасному ж етапі розвитку потрібні нові підходи до їх вирішення, спрямовані на розвиток соціальної сфери не стільки як суб'єкта господарювання, а насамперед, як сфери діяльності, покликаної забезпечувати високу якість життя населення.

Ефективність функціонування соціальної сфери знаходить своє вираження в підвищенні рівня життя населення. Основною причиною його значного зниження є важка соціально-економічна криза, яку переживає країна. Сільські жителі опинилися у гіршому економічному становищі порівняно з іншими суспільними групами, їхні доходи зменшилися в більшій мірі, ніж у робітників та службовців. Ситуація стала ще гіршою у зв'язку з занепадом колективних сільськогосподарських підприємств, які були джерелом матеріального достатку більшої частини сільських сімей і основним фундаментом їх соціального захисту. Найгострішими проблемами залишаються відсутність економічного інтересу жити і працювати в сільській місцевості, мотивації до праці, безробіття, трудова міграція, бідність і руйнування соціальної інфраструктури. За таких обставин збереження українського села вимагає вжиття невідкладних заходів на всіх рівнях управління державою та підтверджує актуальність обраної теми.

Центральним елементом у структурі соціальної сфери дослідники вважають потреби індивіда та групи, тому ступінь задоволення потреб людей у благах, необхідних для їхньої активної життєдіяльності, вказує на реальний рівень розвитку соціальної сфери в цілому. У більш простому значенні до складу соціальної сфери села входить сім складових, кожна з яких характеризує конкретний аспект соціальної сфери (рис. 1.).

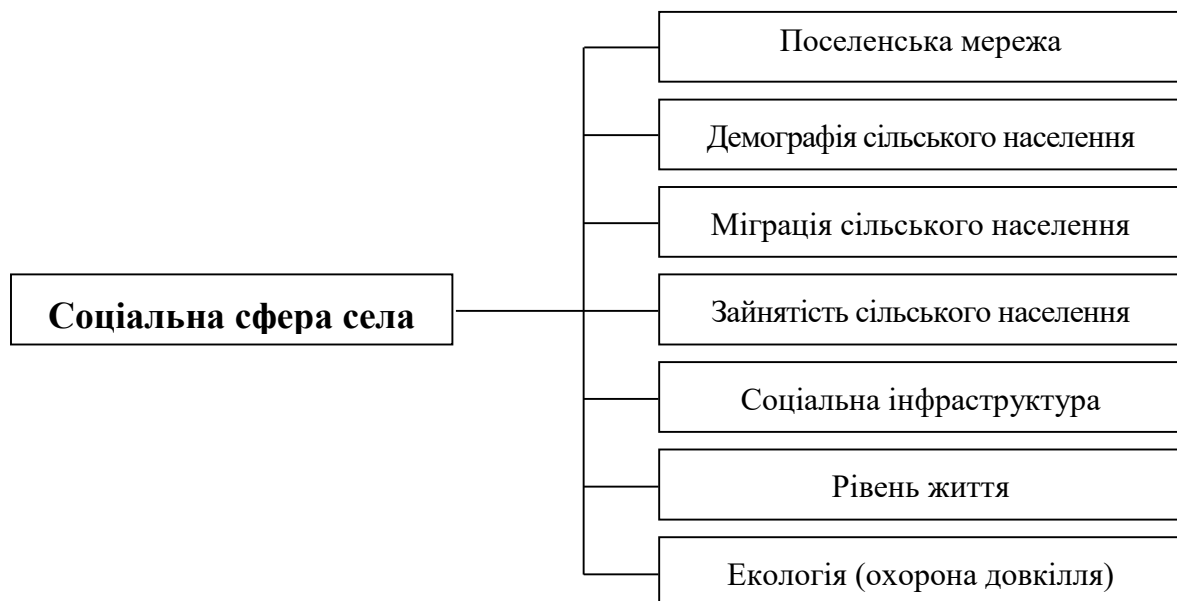

Рис.1. Структура соціальної сфери села [1]

При цьому визначення сільської поселенської мережі, як важливої складової соціальної сфери, трактується як територіальна сукупність населених пунктів й окремо взятих місць постійного проживання селян, облаштованих необхідними виробничою і соціальною інфраструктурами для забезпечення належних умов життя [2].

Якщо розвиток міських поселень пов'язаний з розміщенням промислових підприємств, об'єктів будівництва та транспорту, то сільських – з використанням землі та функціонуванням сільськогосподарського виробництва. Для сільських поселень характерні також більша, порівняно з міськими, віддаленість від місць прикладання праці, значний зв'язок населення з природним середовищем тощо.

Ще одним важливим механізмом, який впливає на збалансований розвиток соціальної сфери, є забезпечення ресурсами. Необхідною умовою вирішення основних фінансово-економічних проблем розвитку соціальної сфери в період реформування економіки є процес формування і використання загальнодержавних грошових фондів. Їх призначення – сприяти задоволенню сукупних відтворювальних суспільних потреб, а також потреб окремих громадян, оскільки ринковий механізм не в змозі зробити це повною мірою. Кошти, необхідні для утримання об'єктів соціальної сфери, до місцевих бюджетів надходять нерегулярно, а отже, розвиток соціальної сфери і відповідно рівень задоволення потреб сільського населення перебуває в критичному стані.

Одним зі шляхів вирішення окресленої проблеми є створення сприятливих умов для розвитку підприємництва, малого бізнесу в соціальній сфері, пов'язаного з наданням платних послуг. Аналізуючи основні складові фінансового забезпечення розвитку соціальної сфери, ми визначили структурно-функціональну схему фінансово-кредитних механізмів функціонування соціальної сфери села, а саме: розвиток підприємництва в соціальній сфері; підвищення платоспроможного попиту сільського населення; стимулювання та підтримка розвитку сільськогосподарських підприємств; ресурси державного бюджету; ресурси місцевого бюджету; приватні та іноземні інвестиції в соціальну сферу; кошти благодійних фондів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Огаренко В. М. Економічна соціологія : навчальний посібник. Запоріжжя, 2010. 288 с.
2. Корецький М. Сучасні напрями економічної діяльності держави в аграрному виробництві розвинутих країн // Вісник УАДУ. 2001. № 2. ч. II. С. 107–115.

Андрій Щур, Екз-61М
ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»

Науковий керівник к.е.н., доцент Оксана Замора

НАПРЯМАМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Ефективність функціонування соціальної сфери знаходить своє вираження в підвищенні рівня життя населення. Основною причиною його значного зниження є важка соціально-економічна криза, яку переживає країна. Сільські жителі опинилися у гіршому економічному становищі порівняно з іншими суспільними групами, їхні доходи зменшилися в більшій мірі, ніж у робітників та службовців. Ситуація стала ще гіршою у зв'язку з занепадом колективних сільськогосподарських підприємств, які були джерелом матеріального достатку більшої частини сільських сімей і основним фундаментом їх соціального захисту. Найгострішими проблемами залишаються відсутність економічного інтересу жити і працювати в сільській місцевості, мотивації до праці, безробіття, трудова міграція, бідність і руйнування соціальної інфраструктури. За таких обставин збереження українського села вимагає вжиття невідкладних заходів на всіх рівнях управління державою та підтверджує актуальність обраної теми.

Основними напрямками удосконалення соціальної сфери сільських територій мають стати: впровадження концепції комплексного розвитку соціальної сфери сільських населених пунктів з урахуванням національного надбання, вимог ринку, збереження культурно-традиційних цінностей;

збільшення ефективності фінансування видатків соціальної сфери сільських територій за рахунок закріплених доходів місцевих бюджетів та міжбюджетних трансфертів;

розширення забезпеченості сільської місцевості об'єктами соціальної інфраструктури;

розвиток заходів активної політики ринку праці, зокрема створенні робочих місць у секторі громадських робіт, будівництві інфраструктури, а не простому нарощуванні соціальних трансфертів для підтримки населення;

подолання відставання сільської соціальної інфраструктури від міської; відкриття закладів соціально-культурного призначення в селах, де вони відсутні, збереження зазначених закладів у віддалених та невеликих населених пунктах;

підвищення рівня заробітної плати і поліпшення житлово-побутових умов працівників закладів соціально-культурного призначення;

суттєве розширення програм у галузі охорони здоров'я та освіти, які фінансуються з державного та місцевих бюджетів;

залучення приватного сектору для укладення контрактів на надання послуг соціального характеру, що знизить витрати на них;

розширення можливостей громадян щодо вибору виробників послуг;
розширення мережі підприємств торгівлі та побутового обслуговування та формування в сільській місцевості мережі підприємств комунального господарства, спроможних надавати населенню послуги відповідно до стандартів і нормативів;

удосконалювати принципи організації місцевими органами влади належної роботи з управління об'єктами соціальної сфери, переданими у комунальну власність;

збільшення обсягів будівництва та придбання житла в сільській місцевості та забезпечення житлом і комунальними послугами соціально незахищених громадян, працівників бюджетних установ, випускників вищих навчальних закладів, що працюють на селі; удосконалення розвитку об'єктів соціальної інфраструктури та їх підтримки і розбудови;

багатоканальність фінансування розвитку сільської соціальної інфраструктури для належного фінансового забезпечення функціонування об'єктів соціального призначення, мобілізацію значної частини податкових надходжень від економічних структур, що використовують у своїй виробничій діяльності природні ресурси, на користь села;

вироблення місцевими органами влади належної стратегії підтримки сфери послуг з урахуванням територіальної доступності об'єктів соціальної сфери й необхідного набору послуг;

удосконалення системи державного замовлення підготовки фахівців робітничих професій та фахівців з вищою освітою;

удосконалення економічного механізму управлінням соціальним відродженням села, який дозволяє за рахунок раціонального використання фінансових можливостей всіх підприємств на території кожного поселення концентрувати кошти на пріоритетних напрямках соціальної розбудови поселенської мережі;

розвиток системи соціального захисту населення;

раціональний розподіл державних видатків між різними рівнями управління та удосконалення місцевої системи управління, децентралізація управління ресурсами й розширення повноважень місцевих бюджетів;

спрямування видатків на розвиток тих соціальних послуг, безпосереднім споживачем яких є населення, та фінансування яких здійснюється з місцевих бюджетів (первинна ланка медичної допомоги, середня освіта тощо).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Павлов О. Парадигма сільського розвитку // Економіка України. 2006. № 7. С. 41-48.

2. Терещенко В.К, Лайко П.А. Соціально-економічний розвиток села і сільських територій: підручник. Київ, 2006. 264 с.

Василь Кондрат, Ек-51М
ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»

Науковий керівник к.геогр.н., доцент Зоряна Герасимів

ПРОБЛЕМИ БІРЖОВОГО РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

В сучасних умовах господарювання важливим елементом продуктового ринку, який забезпечує прозоре формування цін на агропродукцію на основі співвідношення попиту і пропозиції, стабілізацію аграрного сектору, виступає біржовий ринок сільськогосподарської продукції.

Сучасна біржа є результатом еволюції різних форм оптової торгівлі. В розвинутих країнах на біржовому ринку реалізується третина товарів. В Україні ж біржова торгівля не одержала належного розвитку, вітчизняні біржі реалізують переважно реальний товар, а не опціони і ф'ючерси.

Завдяки біржовому ринку сільськогосподарської продукції забезпечується авансування коштів для товаровиробників шляхом реалізації форвардних контрактів.

Особливо в сучасних важких економічних умовах необхідно підтримувати і розвивати біржову торгівлю агропродукцією, що дасть змогу товаровиробникам отримати певні гарантії реалізації продукції при оформленні термінових угод, захиститись від трейдерів, які скуповують за безцінь врожай, для тривалого зберігання якого немає умов, дозволить фермерам самостійно продавати свою продукцію за цінами, що встановлюються на основі попиту та пропозиції.

У зв'язку з важким станом, нестабільністю зовнішньоекономічної політики, відсутністю налагодженого механізму здійснення форвардних операцій, коли здійснюється покупка майбутнього врожаю і немає повної гарантії виконання угоди, сьогодні такі операції майже не проводяться. Негативним моментом залишається також те, що основними торговцями на біржовому ринку сьогодні є не самі селяни, а різні комерційні фірми, які негативно впливають на формування біржових цін, які не завжди задовольняють виробників агропродукції. В результаті основна частка прибутків концентрується у посередників, а товаровиробник одержує кошти, яких недостатньо для простого відтворення виробництва, через що відбувається скорочення виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції.

Основна частина обігу біржової продукції припадає на зерно, олію, цукор, тоді як тваринницьким продуктам увага майже не приділяється. Тому в Україні доцільно створити більше аукціонів живої худоби та птиці.

Основними причинами, що негативно впливають на формування ринкового середовища є наступні:

1. Зростання диспаритету цін на продукцію сільського господарства та промисловості.
2. Послаблення процесу формування оптового ринку та його інфраструктури.
3. Зростання як тіньового сектору ринку, так і обсягів бартерного обміну.
4. Збільшення обсягів продажу за демпінговими цінами.

Безплідні дискусії щодо ефективності функціонування державної Аграрної біржі та інших бірж, що постійно провокуються прихильниками «вільної економіки» привели до повного занепаду біржового ринку і більшість бірж, незалежно від їх форми власності, перестали функціонувати [2].

Сьогодні біржова торгівля сільськогосподарською продукцією в Україні не забезпечує виконання покладених на неї завдань, є недоступною для селян через невеликі партії однотипної продукції, які вони можуть запропонувати і через незнання особливостей біржових торгів, сприяє збагаченню посередників, а не виробників, що є вкрай негативним в умовах важкої економічної ситуації і вимагає впровадження системи заходів, що забезпечать ефективність її функціонування.

Для вдосконалення функціонування біржового ринку сільськогосподарської продукції необхідно забезпечити відповідні законодавчі акти і нормативні документи, що стосуються діяльності біржового ринку; сприяти вдосконаленню взаємовідносин між сільськогосподарськими товаровиробниками та іншими операторами ринку; створити умови для розвитку форвардної, ф'ючерсної та опціонної торгівлі; використовувати сучасні технології при веденні біржових торгів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Аграрна біржа. URL: <http://agrex.gov.ua/> (дата звернення: 30.04.2018).
2. Солодкий М. О. Проблеми та напрями розвитку біржового товарного ринку в Україні. *Ефективна економіка*. 2017. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5814> (дата звернення: 30.04.2018).

СТАЛИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Сталий розвиток сільських територій визначається як такий розвиток села, при якому забезпечуються зростання, диверсифікація і підвищення ефективності сільської економіки, стабілізація чисельності населення і збільшення тривалості життя, повна і продуктивна зайнятість працездатного населення, підвищення рівня і якості життя в сільських районах, раціональне використання і відтворення їх природно-ресурсного потенціалу.

Низький рівень доходів сільського населення призводить до концентрації бідності на селі; напруженості і погіршення демографічної ситуації; нестачі якісної і кваліфікованої робочої сили; згорання соціальної інфраструктури і, як наслідок, відбувається постійна самоліквідація сільських поселень.

Ефективне функціонування та підвищення конкурентоспроможності сільського господарства, вирішення соціально-економічних проблем сільських територій можуть бути забезпечені за рахунок використання інновацій, які сприяють кращому використанню економічних ресурсів.

Вагому роль у забезпеченні сталого розвитку сільських територій та його інноваційного забезпечення відіграє їх економічна структура, господарський комплекс та фінансова система держави і регіону. Економічна структура сільських територій більш пристосована для малих і середніх підприємств, які, виходячи із обмежених власних фінансових і кадрових ресурсів, не спроможні самостійно займатись науково-дослідними розробками. В зв'язку з цим інноваційний процес на сільських територіях можливо розвивати під зовнішнім впливом, зокрема, організацією співпраці з науково-дослідними установами, підсилюючи її організаційними і територіальними інноваціями.

Ключову роль у сталому розвитку сільських територій відіграє розвиток їх господарського комплексу, взаємодія між його складовими галузями, а саме: сільським, лісовим та рибним господарствами, переробною промисловістю та сільським туризмом.

Сільські території за переходу на шлях сталого розвитку та при його інноваційному забезпеченні зустрілись із рядом перешкод, вирішення яких є обов'язковою умовою даного переходу. До зазначених проблем відносять:

- екологічні проблеми в сільському господарстві;
- необхідність власного енергозабезпечення та використання енергозберігаючих технологій;
- низьку продуктивність сільськогосподарського виробництва;

- негативні демографічні зміни в межах сільських територій;
- низький рівень добробуту та соціальної інфраструктури на сільських територіях;
- інтенсивну міжнародну конкуренцію та проблеми продовольчої безпеки.

Основним завданням стратегії сталого розвитку є спільний розвиток міських центрів та прилеглих сільських територій для посилення обслуговування останніх.

Важливою складовою розвитку сільських територій має виступати впровадження нетрадиційних технологій отримання енергії, враховуючи високий біоенергетичний потенціал України та енергозбереження в межах єдиної державної чи регіональної енергетичної стратегії.

Зменшення енергозалежності сільських територій надасть їм додаткові економічні переваги – зменшиться енергозалежність від постачальників, будуть забезпечені кращий контроль над витратами на енергію та можливість отримання доходу від її реалізації у разі перевиробництва, що збільшить загальне використання енергії в регіоні, посиляться локальні інвестиції та місцева економіка, регіон стане більш привабливим для працевлаштування.

Забезпечення сталого розвитку сільських територій можливе за застосування таких заходів:

1. Забезпечення взаємодії між сільськими територіями і міськими центрами.
2. Створення механізму трансферу технологій і ноу-хау для впровадження інновацій на сільських територіях.
3. Покращення економічної ефективності провідних для регіону галузей на основі розробки та просування відповідних програм.
4. Впровадження ринкових механізмів фінансування програм розвитку сільських територій.
5. Формування регіональних енергетичних концепцій як основи для стимулювання до енергозбереження і використання відновлюваних джерел енергії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року : проект / Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <http://minagro.gov.ua/apk?nid=16822> (дата звернення: 29.04.2018).
2. Талавиря М. П. Розвиток сільських територій на засадах сталості. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. Економіка*. 2016. Вип. 1 (47). Т. 2. С. 146 – 150.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АПК

Агропромисловий комплекс має важливе значення для економіки України, забезпечуючи населення продуктами харчування та формуючи продовольчий фонд. В сучасних умовах господарювання важливим завданням є виробництво достатньої кількості сільськогосподарської продукції належної якості як для внутрішнього споживання, так і забезпечення її конкурентоспроможності на зовнішньому ринку. Держава повинна подбати про захист вітчизняних товаровиробників, українським аграріям потрібно зберегти традиційні та знайти нові ринки збуту своєї продукції.

Незважаючи на складне фінансово-економічне становище сільгоспвиробників, недостатню державну підтримку, високу собівартість та низьку рентабельність виробництва, диспаритет цін на промислові товари і сільськогосподарську продукцію, низький рівень оплати праці, розвиток аграрного сектору в Україні є перспективним .

Для забезпечення розвитку агропромислового комплексу необхідно вирішити наступні завдання:

- надати сільському господарству пріоритетного розвитку;
- вдосконалити територіальну та функціональну структуру агропромислового комплексу;
- покращити соціально-економічні умов життя та праці сільського населення;
- забезпечити конкурентоспроможність виробництва продукції аграрного сектору економіки;
- залучити інвестиції;
- розвивати сільське господарство на інноваційних засадах;
- надавати державну підтримку вітчизняним виробникам;
- покращити правове регулювання відносин в аграрній сфері;
- стимулювати екологізацію сільськогосподарського виробництва та збільшення обсягів випуску якісних продуктів харчування [1].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Герасимів З. М. Сталий розвиток сільського господарства. *Агросвіт*. 2016. № 9. С. 16-19.
2. Про Концепцію переходу України до сталого розвитку : Проект Закону України. URL: <http://www.mns.gov.ua/laws/laws/nuclear/92.htm> (дата звернення: 29.04.2018).

Мар'яна Бандура, О-41Б
ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»

Науковий керівник к.геогр.н., доцент Зоряна Герасимів

ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Одним із пріоритетних напрямів зовнішньоекономічної діяльності України є подальший розвиток торговельно-економічного співробітництва з країнами ЄС.

Правовою основою відносин між Україною та ЄС є Угода про партнерство та співробітництво від 16 червня 1994 року (набула чинності 1 березня 1998 року), яка започаткувала співробітництво із широкого кола політичних, торговельно-економічних і гуманітарних питань [1]. Після набуття чинності Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС головним завданням став розвиток вільної торгівлі між Україною і Євросоюзом. Важливим стало те, що Україна 21 березня 2014 року підписала політичну частину асоціації з метою подальшого вступу ЄС, а 27 червня 2014 року – економічну, тобто Угоду в повному обсязі. Визначною датою стало 11 червня 2017 року, коли почав функціонувати безвізовий режим між Україною та ЄС.

Усі ці визначні події в двосторонньому співробітництві ЄС та України є доказом того, що їх співробітництво поглиблюється на різних рівнях та різних сферах.

За результатами 2017 року обсяг експорту товарів та послуг України становив 52329,6 млн. дол. США, імпорту – 54955,0 млн. дол. Порівняно із 2016 роком експорт збільшився на 16,0%, імпорт – на 23,3%. У двосторонній торгівлі між Україною та ЄС за 2017 рік сальдо було негативним – 2625,4 млн. дол. (у 2016 році позитивне – 541,6 млн. дол.).

У торгівлі товарами між Україною та ЄС спостерігається відчутне пожвавлення. Так, обсяг торгівлі товарами у 2017 році склався в обсязі 38330,3 млн. дол. США. При цьому експорт товарів до країн ЄС становив 17534,5 млн. дол. США і збільшився порівняно з 2016 роком на 29,9 % (на 4038,2 млн. дол.), імпорт – 20795,8 млн. дол. та збільшився на 21,3% (на 3655,0 млн. дол.).

Найбільші експортні поставки здійснювались до Польщі – 15,5% від загального обсягу експорту до країн ЄС, Італії – 14,1%, Німеччини – 10,0%, Нідерландів – 9,6%, Угорщини – 7,6%, Іспанії – 7,2%, Румунії – 4,8%, Чехії – 4,1%, а найбільші імпортні поставки серед країн ЄС здійснювались із Німеччини – 26,2% від загального обсягу імпорту до країн ЄС, Польщі – 16,6%, Італії – 7,8%, Франції – 7,5%, Угорщини – 5,5%, Чехії – 4,2% та Великої Британії – 3,8%.

Основними товарними групами українського експорту до країн ЄС у 2017 році були такі: чорні метали; зернові культури; електричні машини і устаткування; жири та олії тваринного або рослинного походження; руди, шлаки та зола; деревина і вироби з деревини; залишки і відходи харчової промисловості; енергетичні матеріали; нафта та продукти її переробки [2].

У 2017 році експорт послуг до країн ЄС становив 3329,6 млн. дол. США і збільшився порівняно з 2016 роком на 10,8% (на 324,7 млн. дол.), імпорт – відповідно 2503,0 млн. дол. та збільшився на 3,4% (на 81,4 млн. дол.). Позитивне сальдо становило 826,6 млн. дол. (у 2016 році – 583,3 млн. дол.).

Серед країн ЄС найбільші обсяги послуг надавалися Великій Британії – 17,2% від загального обсягу експорту послуг країнам ЄС, Німеччині – 15,7%, Польщі – 8,3%, Кіпру – 8,0% та Нідерландам – 4,9% та були отримані від Великої Британії – 19,9% від загального обсягу імпорту послуг від країн ЄС, Німеччині – 14,8%, Кіпру – 9,0% та Польщі – 5,8%.

Основними послугами, які експортувались, були такі:

- транспортні послуги (36,9% загального обсягу експорту послуг);
- послуги з переробки матеріальних ресурсів (24,7%)
- телекомунікаційні та комп'ютерні послуги (19,0%);
- ділові послуги (12,7%) тощо [2].

Основними послугами, які імпортувались, були такі:

- транспортні послуги (26,7% загального обсягу імпорту послуг);
- ділові (17,2%);
- послуги, пов'язані з подорожами (12,3%);
- роялті та інші послуги, пов'язані з використання інтелектуальної власності (12,1%);
- фінансові послуги (10,2%) тощо [2].

Перед Україною стоїть питання зміцнення торговельно-економічних зв'язків із ЄС, а для цього необхідне забезпечення заходів поширення продукції на європейському ринку, визначення шляхів конкурентоспроможності економіки України в умовах торгівлі з ЄС, уніфікація умов стандартизації та сертифікації відповідно до європейських норм, посилення моніторингу якості української продукції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Історія відносин Україна – ЄС: веб-сайт. URL: <http://www.zoda.gov.ua/news/17958/istoriya-vidnosin-ukrajina-jes.html>.
2. Міністерство закордонних справ: веб-сайт. URL: <http://ukraine-ue.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/trade-and-economic/ukraine-eu-trade>.
3. Торговельно-економічне співробітництво України та ЄС. URL: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/ukraine-eu-trade>.

ОЦІНКА ПРОЦЕСУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ ТА РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

У сучасному українському суспільстві постає питання, пов'язане зі створенням комфортного та безпечного середовища для життя людини. Шляхом побудови ефективної системи влади можна досягнути динамічного, збалансованого розвитку України, забезпечити надання якісних і доступних послуг громадянам держави. Тому децентралізація влади, тобто передача від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування значної частини повноважень, ресурсів і відповідальності, є актуальною темою сьогодення, адже передбачає проведення кардинальних змін, спираючись на інтереси кожного свідомого українця.

Від початку дії реформи можна спостерігати позитивні зрушення в економіці держави. Місцеві бюджети зросли на 123,4 млрд. грн.: з 68,6 млрд. грн. у 2014 році до 192 млрд. грн. у 2017 році. Частка місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України постійно зростає і на кінець 2017 року склала 51,2% (у 2015 році – 45,6%) [1].

На нашу думку, Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» надає можливості щодо формування спроможного базового рівня місцевого самоврядування [2]. Адже станом на початок березня 2018 року створено вже 725 об'єднаних територіальних громад [1].

Децентралізація у сфері освіти полягає у створенні опорних шкіл в областях, у т. ч. в ОТГ. Позитивними результатами є поступове нарощення кількості опорних шкіл і їх філій, відкриття класів з інклюзивним навчанням, надавши учням з особливими освітніми потребами доступ до якісного навчання.

Реформа у сфері охорони здоров'я дала поштовх для автономізації лікарень і введення електронної системи охорони здоров'я [3]. Це дає можливість не залежати від бюджетного законодавства на місцях і отримати права суб'єктів господарювання. Таким чином покращиться якість лікування, а саме, реєстрація та облік хворих і здорових людей, оновлення обладнання та устаткування, підвищення кваліфікації лікарів та обслуговуючого персоналу.

Варто відзначити, що існує 108 комунальних установ, що надають соціальні послуги, засновниками яких є ОТГ, 528 спеціалістів із соціальної роботи, введених до штатного розпису виконкомів ОТГ [1]. Тому у сфері соціальної політики зростає роль соціального захисту населення як системи

державного гарантування прав громадян на матеріальне забезпечення, підтримання певного рівня життя.

У 2018 році, порівняно з 2014 роком, у 39 разів зросла державна підтримка на розбудову інфраструктури територіальних громад. Крім того, на 2018 рік передбачена субвенція на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання доріг загального користування місцевого значення в сумі 11,5 млрд. грн. [1].

Отже, реформа дасть поштовх для повноцінного розвитку кожного регіону України, поліпшить життя у кожній громаді та в країні загалом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Децентралізація в Україні: веб-сайт. URL: <http://decentralization.gov.ua/about>.

2. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 07.12.2017 р. № 2233-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.

3. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19.10.2017 р. №2168-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2168-19>.

Руслан Солярчик, Екз-51М
ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»

Науковий керівник к.е.н., доцент Галина Христенко

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ РОСЛИННИЦЬКИХ ГАЛУЗЕЙ

В останні роки сільське господарство досягло стабільної позитивної динаміки і все більше нарощує виробництво сільськогосподарської продукції. Подальший розвиток галузі, що є однією з найбільш важливих в економіці України, потребує якісних перетворень, спроможних забезпечити підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва та продовольчу безпеку держави.

Виконання цього завдання пов'язане із визначенням стратегічних орієнтирів розвитку сільського господарства, відповідно до яких буде здійснюватись державна політика щодо нормативно-правового, фінансово-економічного та іншого регулювання галузі. Ці орієнтири мають враховувати необхідність реалізації базових програмних документів соціально-економічного розвитку країни.

Ключовим є необхідність формування в Україні вже у найближчій перспективі інноваційної моделі розвитку сільського господарства, спроможної забезпечити його стійке прискорене зростання. Стратегічні

напрями передбачають визначення кількісних та якісних параметрів розвитку сільського господарства до 2020 року, а також основні заходи, через здійснення яких ці параметри будуть досягнуті. Ці напрями сформовані за результатами наукових досліджень, аналізу й узагальнення практики, оцінки та моделювання суспільних і виробничих процесів та ін. [2].

Метою стратегії розвитку галузі рослинництва у сільськогосподарських підприємствах Бережанського району є забезпечення стабільного нарощування виробництва продукції для потреб внутрішнього і зовнішнього ринку та підвищення ефективності галузі.

На нашу думку, для стратегічного аналізу на сільськогосподарських підприємствах доцільно використовувати SWOT-аналіз.

SWOT-аналіз – це процес установа зв'язків між найбільш характерними для підприємства можливостями, загрозами, сильними (перевагами) і слабкими сторонами, результати якого надалі можуть бути використані для формулювання і вибору стратегій підприємства [1].

Найбільш слабкими сторонами господарської діяльності сільськогосподарських підприємств Бережанського району є організація збуту та можливості використання сучасної техніки і впровадження новітніх інноваційних технологій, використання провідних методів управління виробництвом (табл. 1). На цих основних питаннях слід зосередити увагу при прийнятті стратегічних рішень.

В якості сильних сторін досліджуваних підприємств можна відмітити вдале географічне розташування, забезпеченість якісними земельними ресурсами, стабільні економічні показники розвитку галузей рослинництва, висока рентабельність виробництва зернових, сої, ріпаку.

Виявлено також слабкі сторони діяльності сільськогосподарських підприємств Бережанського району – недостатній рівень упровадження інноваційних технологій землеробства, моральне старіння і фізичний знос основних технологічних фондів, відсутність інформації про підприємства у загальнодоступних інформаційних джерелах, мережі Інтернет.

Серед можливостей, які надає зовнішнє мікро- та макросередовище підприємствам, і які можуть бути використані сільськогосподарськими підприємствами Бережанського району для зміцнення своїх конкурентних позицій можна зазначити такі: територія області знаходиться у ґрунтовій зоні, придатній для вирощування органічної продукції; наявність в області висококваліфікованих кадрів; тенденції до збільшення об'ємів реалізації окремих видів продукції рослинництва - зернових та сої; наявність, розробленість і можливість використання досвіду інших підприємств у запровадженні інноваційних та ресурсозберігаючих технологій; можливості підвищення кваліфікації працівників та ін.

**Матриця SWOT-аналізу сільськогосподарських підприємств
Бережанського району**

Внутрішнє середовище	
Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)
Забезпеченість якісними земельними ресурсами. Сприятливі для виробництва природні умови. Близькість та компактність розташування підрозділів підприємства. Ефективний управлінський персонал. Наявність досвідчених спеціалістів. Наявність власних каналів збуту. Розширений товарний асортимент. Активна збутова діяльність.	Висока собівартість продукції. Недостатнє використання маркетингу у діяльності та його фінансування. Відсутність заходів, спрямованих на вивчення потреб ринку. Відсутність чітко визначених обов'язків працівників щодо виконання функцій маркетингу. Опосередкована залежність від курсу валюти. Недостатній рівень інвестування. Недостатній рівень упровадження інноваційних технологій землеробства. Моральне старіння і фізичний знос основних технологічних фондів.
Зовнішнє середовище	
Можливості (O)	Загрози (T)
Зростання попиту на продукцію. Диверсифікація виробництва продукції. Розробка та освоєння інноваційних економічно вигідних технологій. Використання елементів маркетингу та прогнозування у процесі ціноутворення. Залучення інвестора. Покращання виробничої інфраструктури. Механізація та автоматизація процесу виробництва. Управління якістю та безпечністю продукції. Законодавча підтримка виробництва продукції. Використання наукового потенціалу для модернізації аграрних підприємств.	Збереження технологічного відставання у сільському господарстві. Низький рівень конкурентоспроможності та ускладнений доступ до світового ринку продукції рослинництва. Невідповідність внутрішніх стандартів стандартам СОТ та ЄС. Монополізація галузі декількома компаніями. Відтік кваліфікованих кадрів. Недосконала податкова система. Залежність від посередницької ланки. Низький рівень соціальних умов життя в сільській місцевості.

Серед загроз найбільш небезпечними є: монополізація галузі декількома компаніями (агрохолдингами); поступове зниження кількості і якості трудових ресурсів; диспаритет цін на потрібні у виробництві матеріали і сільськогосподарську продукцію, нестабільність законодавства у сфері державного регулювання галузевого розвитку та у сфері оподаткування та ін.

Отже, сільськогосподарські підприємства мають реальні можливості успішного розвитку за умов, коли будуть враховані сильні сторони і можливості, розроблені шляхи подолання загроз і слабких сторін, а також буде впроваджено ефективну систему стратегічного управління підприємством.

Для галузі рослинництва найбільш ефективною буде застосування стратегії вибіркового розвитку, оптимальних витрат та диверсифікації. В

даній галузі в основі стратегії розвитку продукції є використання нових технологій, а також використання високоврожайних та стійких сортів сільськогосподарських культур.

В основі стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств Бережанського району лежить гармонізація трьох основних складових (рис. 1).

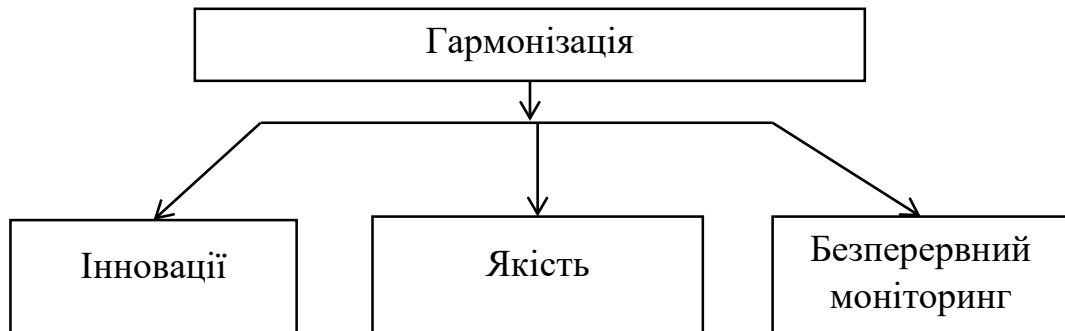

Рис. 1. Стратегія розвитку сільськогосподарських підприємств Бережанського району.

Передумовою ефективного функціонування сільського господарства у відкритому конкурентному середовищі при прискоренні глобалізаційних та інтеграційних процесів в економічній сфері є залучення інвестиційних проектів у сучасні інноваційні технології виробництва, що в основному спрямовані на модернізацію, ресурсо- і енергозбереження, зниження витрат, розвиток науково-технічного та інтелектуального потенціалу сільськогосподарських товаровиробників.

Для того, щоб забезпечити конкурентоспроможність продукції сільськогосподарських підприємств Бережанського району необхідне обґрунтоване управління якістю. Одна з найважливіших тенденцій – орієнтація на запити споживачів з урахуванням закону зростаючих потреб.

З метою забезпечення довгострокової економічної ефективності та забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарським підприємствам Бережанського району необхідно покращити якість продукції, виділивши частину земельних угідь для виробництва екологічно чистої продукції.

Безперервний моніторинг ринку дасть можливість підприємству завжди бути в курсі трьох основних запитань: кому виробляти, що, а вже потім скільки.

Отже, ефективна стратегія розвитку в конкурентній боротьбі зумовлює комерційний успіх підприємства. Найбільшого значення в стратегії управління конкурентоспроможністю мають: управління якістю продукції, що в час складних економічних відносин є основою забезпечення конкурентоспроможності; розробка і випуск нових товарів; комплексні дослідження ринку і планування маркетингу; організація роботи товарного

апарату; реклама і стимулювання збуту; удосконалення продукції, що випускається; політика цін; стратегічна політика дій; удосконалення організаційної структури; вибір найефективніших каналів розподілу; зниження витрат обігу; кредитна політика і фінансування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Іванов Ю. Б., Орлов П. А., Іванова О. Ю. Конкурентні переваги підприємства: оцінка, формування та розвиток: монографія. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2008. 352 с.

2. Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Булавка О. Г. та ін. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року. Київ: ННЦ ІАЕ. 2013. 74 с.

Ганна Олефір, Ек-51М
*ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»*

Науковий керівник к.е.н., доцент Галина Христенко

ФІНАНСОВІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РИНКУ ЗЕРНА

В Україні зернова галузь завжди була базовою, а в умовах сьогодення, коли зерно є одним із найбільш конкурентоспроможних продуктів сільського господарства, які національний виробник здатен запропонувати на експорт – формування цін є основою економічного інтересу займатися сільським господарством.

Ринок зерна і зернове господарство є тим складником економіки, який визначає продовольчу безпеку громади, а також опосередковує фінансово-економічне благополуччя аграрних товаровиробників.

Проблеми неефективності зернового господарства значною мірою пов'язані із фінансовими аспектами діяльності виробників, які продиктовані ринковими ситуаціями. Загальновідомо, що для того щоб фінансові проблеми були мінімальними, ринок повинен визнати продукцію, лише в цьому випадку вона може бути реалізована з прийнятним для виробника фінансовим результатом. Проте, розкриваючи проблеми українського аграрного сьогодення, потрібно зазначити, що навіть той ринок, який в нас сьогодні є, може змінюватися, така позиція впливає із умов існуючої фінансової кризи в економіці. Таким чином, фінансові проблеми у розвитку ринку зерна безпосередньо існують і сьогодні найбільш болючими з них є ціноутворення, державна підтримка реального сектору виробництва зернових, нееквівалентність міжгалузевого обміну і диспаритет цін.

Проблема забезпечення паритету цін є актуальною для всіх країн із ринковою економікою, оскільки її існування пов'язане з виробництвом, вільним ринком і суспільним поділом праці. Актуальною вона є і для аграрного сектора економіки України, який через більш ніж шестиразове

погіршення паритету цін на сільськогосподарську та промислову продукцію зазнав значних економічних і технічних утрат, що, зрештою, стало однією з причин його кризового стану.

На нашу думку, оцінювати обґрунтованість і дієвість цін на сільськогосподарську техніку доцільно в порівнянні з цінами на аграрну продукцію. Основною причиною різкого погіршення технічного оснащення аграрного виробництва є значне зниження платоспроможності споживачів сільськогосподарської техніки.

Як бачимо з результатів розрахунків (табл. 1) простежується диспаритет по цінах на зерно та зернозбиральну техніку. І якщо для вітчизняного комбайна КЗС-9-1 «Славутич» за останні 3 роки аналізованого періоду (2012-2014 рр.) паритет мав тенденцію до вирівнювання: так для 2014 р. різниці між фактичною вартістю та розрахунковою становила 93,72 тони або ж 22,97%. То для імпортного комбайна Claas lexion 560 середній рівень диспаритету становив 454% і зокрема для 2014 р. 383,87%. Тобто фактичний рівень ціни на зернозбиральний комбайн перевищував в 3,8 раз ціну, яку виходячи з міркувань вигідності сільгоспвиробник може заплатити.

Таблиця 1

Визначення абсолютного та відносного диспаритету цін в «зерновому еквіваленті»

Рік	Фактичний «зерновий еквівалент», тонн		Паритетний «зерновий еквівалент», тонн		Абсолютний диспаритет		Відносний диспаритет, %	
	КЗС-9-1	Claas lexion 560	КЗС-9-1	Claas lexion 560	КЗС-9-1	Claas lexion 560	КЗС-9-1	Claas lexion 560
2005	1151,18	4219,36	408,00	624,24	743,18	3595	182,15	575,92
2006	1569,36	5947,01			1161,36	5323	284,65	852,68
2007	1304,74	5341,75			896,74	4718	219,79	755,72
2008	914,77	2616,54			506,77	1992	124,21	319,16
2009	1287,52	3399,47			879,52	2775	215,57	444,58
2010	1388,33	3955,03			980,33	3331	240,28	533,58
2011	844,81	2339,66			436,81	1715	107,06	274,80
2012	646,16	1566,42			238,16	942,2	58,37	150,93
2013	548,99	2179,51			140,99	1555	34,56	249,15
2014	501,72	3020,54			93,72	2396	22,97	383,87

У результаті диспаритету цін відбулося зниження інвестиційної активності в аграрному секторі за всіма джерелами: прибуток, бюджетні вкладення, банківські кредити, амортизація тощо. Найбільшого зниження зазнав прибуток, що використовується для відтворення технічних засобів.

Встановлено, що цінова політика в аграрному секторі повинна здійснюватися на основі вільного ціноутворення в поєднанні з державним

регулюванням, посиленням антимонопольного контролю за цінами на матеріально-технічні ресурси, енергоносії й послуги, що споживаються сільським господарством, створенням цінового моніторингу, аналізу та прогнозу кон'юнктури ринків, поєднання економічних інтересів виробників сільськогосподарської продукції та переробних підприємств через заходи їх кооперування й інтеграції, запровадження інструментів протекціонізму для сприяння експорту тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бойко В.І. Зерно і ринок: монографія. Київ: ННЦ ІАЕ. 2007. 312 с.
2. Шпикуляк О.Г., Воскобійник Ю.П., Саблук Р.П., Овсянніков О.В. Формування і розвиток ринку зерна в Україні. Київ: ННЦ ІАЕ. 2008. 190 с.
3. Сікало М. В. Ринок зерна як об'єкт державного регулювання // Теорія та практика державного управління. 2017. 1(56). С.45-48.

Володимир Бронівський, Ек-51М
ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»

Науковий керівник к.е.н., доцент Галина Христенко

ІННОВАЦІЙНІ РЕСУРСОЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ – НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

Інтеграція України у світовий економічний простір потребує переведення вітчизняного аграрного виробництва на якісно нову – інноваційну модель розвитку та формування сучасної ринкової технологічної і технічної політики. Останніми роками у технологіях виробництва сільськогосподарської продукції відбуваються кардинальні зміни. Інноваційна концепція розвитку агротехнологій полягає у зниженні енерго- та ресурсомісткості технологічних операцій, біологізації землеробства, оптимізації термінів виконання передбаченого комплексу операцій, забезпеченні екологічності виробництва.

Впровадження інноваційних технологій у землеробстві безпосередньо впливає на підвищення урожайності сільськогосподарських культур, зменшення витрат на їх вирощування та створює мультиплікативний ефект, коли один фактор посилює інший.

Ресурсозберігаюче землеробство – це підхід до управління агроекосистемами, націлений на ріст і підтримку продуктивності, збільшення прибутку та продовольчої безпеки при збереженні і покращенні стану ресурсного потенціалу і навколишнього середовища. Ресурсозберігаючі технології землеробства характеризуються трьома основними принципами: 1) мінімальне механічне порушення ґрунтового шару; 2) постійна наявність органічного покривного шару ґрунту;

3) диверсифікація культур, що вирощуються в певній послідовності та/або одночасно [2].

Механічне втручання в ґрунтовий шар мінімізується або ж виключається зовсім, а зовнішні ресурси, такі як агрохімікати і добрива, вносяться в оптимально необхідних кількостях, і відповідним способом аби не порушити біологічні процеси.

Освоєння та запровадження інноваційних технологій потребує всебічного вивчення особливостей технології, зміни переліку агротехнологічних операцій, модернізації засобів виробництва, удосконалення виробничої структури, організації підприємства.

Перехід до ресурсозберігаючого виробництва сільськогосподарських культур має відбуватися послідовно і планомірно [1, с. 50]. Зокрема слід враховувати, що повністю розкрити свій потенціал дані технології можуть при чіткому плануванні, розумінні всієї специфіки технології (табл. 1), обґрунтованого вибору ресурсозберігаючої технології і суворому дотриманні всіх етапів виробництва.

Таблиця 1

Особливості інноваційних ресурсозберігаючих технологій

Переваги запровадження	Труднощі та застереження запровадження
<ul style="list-style-type: none"> – економія ресурсів (зменшення витрат на паливно-мастильні матеріали, насіння, мінеральні добрива та засоби захисту рослин, зниження витрат праці, амортизаційних відрахувань); – покращення агрофізичних властивостей ґрунту, забезпечення високої ефективності у боротьбі з водною і вітровою ерозією та іншими факторами його деградації; – зростання врожайності при дотриманні всіх вимог технології; – зменшення залежності від впливу кліматичних умов; – сприяння збереженню вологи в ґрунті та накопиченню органічних речовин; – зменшення залежності врожайності від кількості опадів та температури повітря; – зниження потреби в гербіцидах; – ресурсо- та енергозберігаюча ефективність технології; – збільшення родючості ґрунту з плином часу до 45% впродовж 5-7 років. 	<ul style="list-style-type: none"> – потреба у придбанні сучасної високопродуктивної техніки; – можливе зменшення польової схожості, що вимагає підвищувати норму висіву на 15-25%; – необхідність врахування особливостей і властивостей ґрунту (щільність, вміст гумусу, рухомих форм поживних речовин); – потреба висококваліфікованого агрономічного та технічного персоналу.

Слід зазначити, що ресурсозбереження передбачає не спрощення технології, а обґрунтоване використання природних умов, раціональне застосування тієї чи іншої системи обробітку ґрунту, удобрення, захисту рослин та інших агротехнічних заходів, що забезпечують найменші витрати матеріально-технічних ресурсів, праці та екологічну безпеку з мінімальним

застосуванням антропогенних засобів інтенсивного впливу на агроекологічні системи.

Використання ресурсозберігаючих технологій вирощування сільськогосподарських культур є основою інноваційного розвитку галузі, а саме: економія ресурсів, підвищення урожайності культур, поліпшення якості продукції, підвищення родючості ґрунтів, зниження залежності врожаю від погодних умов.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бражевська Г. М. Техніко-технологічне забезпечення виробництва продукції рослинництва // Економіка АПК. 2009. № 12. С. 49-52.

2. Гончаренко С.І. Інноваційний розвиток агротехнологій // Вісник студентського наукового товариства навчально-наукового інституту бізнесу і менеджменту Харківського національного технічного університету сільського господарства. 2015. Вип. 1. С. 133-135.

Тарас Рудик, Ек-51М
ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»

Науковий керівник к.е.н., доцент Галина Христенко

ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАЛУЗЕЙ РОСЛИННИЦТВА В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО ОНОВЛЕННЯ ВИРОБНИЦТВА

Світові тенденції і закономірності науково-технологічного забезпечення розвитку аграрного сектора економіки показують, що інноваційні технології спрямовані на розв'язання складних економічних, соціальних та екологічних проблем. Інноваційно-технологічний процес органічно поєднує науку, технології, техніку, економіку та управління з метою досягнення високих результатів. Інтеграція України у міжнародний економічний простір та сучасні умови господарювання потребують технологічного оновлення сільськогосподарського виробництва спрямованого на підвищення економічної, енергетичної, соціальної та екологічної ефективності галузі. Нові технології характеризуються високим рівнем автоматизації та комп'ютеризації, застосуванням високопродуктивної універсальної техніки та враховують біологічні, природні, соціально-економічні, організаційні та кадрові умови, а також непередбачувані зміни у зовнішньому середовищі.

Останніми роками у технологіях виробництва сільськогосподарської продукції відбуваються кардинальні зміни. У світовій практиці землеробства широко застосовують три типи технологій: традиційні (екстенсивні), інтенсивні та високоінтенсивні (ресурсозберігаючі), які мають певні відмінності [2]. Застосування певного виду технологій залежить від ґрунтово-кліматичних умов, фінансово-економічного стану

сільськогосподарського підприємства, рівня його матеріально-технічного забезпечення.

Нині сформувалися дві різні системи землеробства, дві парадигми сільськогосподарського виробництва, дві системи агротехнологічних заходів (табл.1) [1].

Таблиця 1

Порівняльна характеристика основних ознак традиційної та інноваційної систем землеробства

Традиційні системи агротехнологічних заходів	Інноваційні системи агротехнологічних заходів
Необхідність оранки для вирощування сільськогосподарських культур	Оранка не є найважливішим компонентом для вирощування сільськогосподарських культур
Рослинні рештки являють собою відходи виробництва, що загортаються у ґрунт за допомогою плуга	Рослинні рештки є цінним продуктом виробництва і повинні знаходитися на ґрунті як мульча
Допустиме спалювання соломи	Категорична заборона спалювання рослинних решток (мульчі)
Ґрунт протягом тижнів і місяців залишається без покриву	Наявність постійного ґрунтового покриву
Використання значного обсягу хімічних речовин, що зумовлює високий тиск на ґрунтові процеси	Розвиток біологічних процесів, забезпечення високої родючості ґрунту
Боротьба з шкідниками здійснюється виключно хімічними засобами	Біологічні заходи боротьби з шкідниками
Ерозія ґрунтів при вирощуванні сільськогосподарських культур сприймається як природне явище	Водна і вітрова ерозія ґрунтів даного поля або екосистеми є симптомами використання недосконалих методів обробітку ґрунту

Аграрний сектор економіки України характеризується незадовільним технологічним станом більшості сільськогосподарських підприємств, стрімкими процесами фізичного і морального старіння машинно-тракторного парку, низькими темпами оновлення основних засобів, поступовим зниженням рівня технічного потенціалу, недостатнім впровадженням у виробництво інформаційних систем. Зазначені проблеми сільського господарства стримують його прогресивний розвиток. Рушійною силою економічного зростання є розвиток інноваційних високопродуктивних технологій, які здатні забезпечити світові стандарти якості продукції та прибутковість сільського господарства. Інноваційні технології, які являють собою уречевлені наукові знання, нині відіграють вирішальну роль у переведенні сільського господарства на ефективний,

конкурентоспроможний, екологічнобезпечний і природозберігаючий напрям розвитку.

В галузі рослинництва новітні технологічні рішення пов'язані із застосуванням нових систем машин, механізмів, технічних та енергетичних ресурсів, використанням високопродуктивних сортів і гібридів культур, сучасних засобів захисту рослин, внесенням у ґрунт нетрадиційних видів органічних добрив, впровадженням ефективних систем зрошення сільськогосподарських культур, космічними інформаційними технологіями, нанотехнологіями та ін.

Таким чином, тільки науково-інноваційний розвиток сільського господарства зможе забезпечити підвищення конкурентоспроможності галузі на внутрішньому та зовнішньому ринках.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Россоха В. В. Технологічні трансформації в агропромисловому виробництві України: тенденції та результати [Електронний ресурс] // Електронний архів Національного університету «Кієво-Могилянська академія»: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/2901> (дата звернення).

2. Ширма В. В. Вплив результатів інноваційної діяльності підприємств галузі рослинництва на рівень ефективності їх господарювання // Економіка АПК. 2014. № 9. С. 81-86.

Марина Вощепинець, Екз-51М
ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»

Науковий керівник к.е.н., доцент Галина Христенко

РОЗВИТОК ОРГАНІЧНОГО АГРОВИРОБНИЦТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Продовольче забезпечення та продовольча безпека населення належить до визначальних проблем соціально-економічного розвитку у національному та глобальному вимірах. В основі її вирішення лежить ефективне функціонування аграрних підприємств на основі раціонального використання природних ресурсів та ресурсозбереження в інтересах теперішнього і майбутніх поколінь. Тому в останні десятиріччя все більшого значення набуває розвиток органічного агровиробництва. Його принципи направлені на збереження та відтворення навколишнього природного середовища і його біорізноманіття, збільшення обсягів якісного продовольства, поліпшення здоров'я та умов життєдіяльності населення.

Головна ідея органічного виробництва – це господарська діяльність у гармонійно збалансованій взаємодії з природою і якомога меншою залежністю від зовнішніх вхідних ресурсів (паливного, синтетичних добрив,

засобів захисту рослин тощо). Ідеальна модель органічного виробництва базується на змішаному, системно замкненому (безвідходному) органічному господарстві з одночасним отриманням продукції рослинництва і тваринництва за оптимального і необхідного для потреб обох сфер науково обґрунтованого поєднання оброблюваних земель (ріллі), полів із багаторічними травами та іншими кормовими культурами [2].

Технологія органічного виробництва включає проходження процедури сертифікації на відповідність вимогам (стандартам) для підтвердження статусу виробника органічної продукції. Процес органічного виробництва базується на системному контролі, оцінюванні не лише кінцевого продукту, але й методів його виготовлення [1].

Одним із перших в Україні виробників органічної продукції є товариство з обмеженою відповідальністю «Жива земля Потутори» Бережанського району Тернопільської області засноване в 2007 р. та сертифіковане за стандартами ЄСТОВ «Органік стандарт Україна». Інвестором виступила асоціація «Жива земля Швейцарії». Господарство здійснює свою діяльність за трьома напрямками – вирощування трав, рослинництво та молочне скотарство [3].

Метою підприємства при використанні органічного землеробства – зберегти землю здоровою, застосовуючи біологічні способи обробітку ґрунту, відновити його родючість, забезпечити позитивний вплив на здоров'я людей, тварин і рослин.

Варто зазначити, що багато видів агрокультурних прийомів у ТОВ «Жива Земля Потутори» виконують вручну, щоб не завдати шкоди рослинам і ґрунту. Важливим компонентом органічного землеробства є біодинамічні препарати з природних продуктів, які застосовують для підвищення чутливості рослин і ґрунтових організмів. Ними обприскують не лише ґрунт, насіння, а й листя рослин, кущів і дерев для стимуляції фотосинтезу та поліпшення якості плодів. Це не збільшує врожай, але робить рослину здоровою і стійкою проти захворювань, захищає від шкідників, продовжує термін зберігання продукції.

В табл. 1 здійснимо порівняльну оцінку розвитку зерновиробництва за органічною та інтенсивними технологіями у сільськогосподарських підприємствах Бережанського району.

Частка органічних зернових та зернобобових, що виробляються у ТзОВ «Жива земля Потутори» складає 1,1% від виробництва цих культур у сільськогосподарських підприємствах Бережанського району Тернопільської області (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна оцінка розвитку зерновиробництва за органічною та інтенсивною технологіями у сільськогосподарських підприємствах Бережанського району Тернопільської області, 2016 р.

Показники	Органічна технологія	Інтенсивна технологія	Традиційна технологія	ТЗОВ «Жива земля Потутори» у % до показників ПОП «Урманське»	ТЗОВ «Жива земля Потутори» у % до показників сільськогосподарські підприємства Бережанського району
	ТЗОВ «Жива земля Потутори»	ПОП «Урманське»	Сільськогосподарські підприємства Бережанського району		
Посівна площа, га	182	422	5362	43,1	3,4
Валовий збір, ц	2290	27771	215626	8,2	1,1
Урожайність, ц/га	12,6	65,8	40,2	19,1	31,3
Рівень рентабельності, %	-26,4	9,0	17,0	x	x

Дослідженнями встановлено, що урожайність зернових та зернобобових культур, вирощених за органічною технологією у ТЗОВ «Жива земля Потутори» на 80,9% нижча порівняно із інтенсивним вирощуванням цих культур у ПОП «Урманське» та на 68,7% менша від традиційної технології у сільськогосподарських підприємствах Бережанського району.

Виробництво органічних зернових культур у ТЗОВ «Жива земля Потутори» є збитковим (26,4 %). Так, рівень рентабельності зернових культур за інтенсивною технологією у ПОП «Урманське» та традиційною технологією у сільськогосподарських підприємствах Бережанського району більший за рівень рентабельності органічних зернових культур на 35,4 % та на 43,4 % відповідно.

Основна проблема розвитку органічного землеробства полягає у тому, що відновити і підвищити родючість ґрунту, а відповідно й урожайність культур, можна лише протягом декількох років, а хімічні методи дають віддачу протягом одного сезону.

Перехід до системи органічного виробництва сприятиме адаптації агробізнесу до світових умов господарювання та значно посилить конкурентоспроможність вітчизняних сільськогосподарських підприємств. Основними стратегічними пріоритетами ефективного розвитку органічного виробництва є: удосконалення відповідної нормативно-правової бази; фінансова допомога екологічним господарствам з європейського фонду; ефективна державна підтримка з метою підвищення конкурентоспроможності органічної продукції; впровадження інноваційних технологій в органічне агровиробництво; удосконалення інфраструктури ринку органічної продукції; забезпечення належного наукового рівня

ведення органічного виробництва; державне сприяння популяризації екологічного землеробства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Рудницька О.В. Ринок продукції органічного землеробства в Україні // Агроінком. 2016. №1. С. 31-34.

2. Чайка Т.О. Перешкоди на шляху розвитку органічного сільськогосподарського виробництва// Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2011. Вип.2 (66). С. 126-131.

3. Христенко Г.М. Органічне агровиробництво в Україні: проблеми і перспективи розвитку // Економічний форум. 2018. № 1. С. 123-130.

Надія Семак, Ек-51М

*ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»*

Науковий керівник к.е.н., доцент Ірина Гурська

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТВАРИННИЦТВА В УМОВАХ РИНКУ

Галузь тваринництва становить значну частку сфери матеріального виробництва АПК та відіграє одну з основних ролей розвитку національного господарства країни. Основним завданням галузі тваринництва є забезпечення виробництва продукції в обсягах, що забезпечують національну безпеку держави та задовольняють потреби населення країни у споживанні продуктів харчування тваринного походження на рівні встановлених раціональних норм харчування.

Організаційно-економічні напрями передбачають передусім формування системи сільськогосподарських підприємств, фермерських господарств, особистих господарств населення, переробних підприємств та інших суб'єктів ринкової інфраструктури, відпрацювання стратегічних напрямів і методів діяльності, спрямованих на налагодження обмінних процесів, тобто процесів купівлі-продажу [1].

На сучасному етапі до першочергових заходів належать подальша спеціалізація та концентрація виробництва продукції тваринництва з удосконаленням розміщення сільськогосподарських і переробних підприємств. Це, в свою чергу, можливо лише за умови інтенсифікації виробництва на інноваційній основі, що сприятиме розвитку тваринницької галузі, забезпечуючи максимально ефективне використання природних, трудових та інвестиційних (матеріально-технічних і фінансових) ресурсів. Особливе місце в ефективності цієї галузі займає не лише повне забезпечення виробництва цими ресурсами, а й раціональне їх поєднання з врахуванням оптимізованої виробничої структури.

Перспективним напрямом розвитку галузі тваринництва визначають такі економічні показники, як пропозиція, попит та ціна. Пропозицію на вітчизняному ринку м'яса й молочних продуктів забезпечують підприємства аграрного сектору та переробні підприємства, а в сукупності вони формують і забезпечують національний ринок тваринницької продукції.

В Україні має бути активний економічний вплив з боку держави на формування ціни і доходів сільськогосподарських товаровиробників продукції тваринництва, що забезпечить нормальний відтворювальний процес випуску продукції високої якості, яка відповідає запитам споживачів.

Пріоритетним напрямом розвитку тваринництва та підвищення його конкурентоспроможності має бути механізм державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, що забезпечить ефективний розвиток тваринництва й створення нормативно-правової бази регулювання доходів, а також часткове відшкодування державою основних витрат на будівництво та реконструкцію тваринницьких комплексів після їх введення в експлуатацію, насамперед на умовах фінансового лізингу [2].

Необхідним є також вдосконалення системи ціноутворення, розширення ринків збуту та сприяння ефективної роботи переробних підприємств, що сприятиме розвитку інфраструктури та відповідних соціально-економічних умов на селі.

Отже, перспективним напрямом розвитку тваринництва в сільськогосподарських господарствах є структурна перебудова у тваринництві, яка реалізується через механізм державного регулювання галузі, який включає: удосконалення фінансово-кредитної та інвестиційної політики держави в питаннях прискореного нарощування поголів'я тварин; реструктуризація кормової бази для забезпечення поголів'я повноцінними високоякісними кормами; впровадження інноваційних технологій утримання худоби; видача державних траншів найбільшим виробникам м'яса; переведення галузі тваринництва на промислову основу з організацією самостійної переробки виробленої продукції для реалізації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гуцул Т. А. Спеціалізація як фактор підвищення ефективності виробництва молока в приміській зоні. *Економіка АПК*. 2008. № 5. С. 128-130.
2. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року [Текст] / за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. 2-е вид., перероб. і допов. Київ: ННЦ ІАЕ. 2012. 218 с.

РОЗВИТОК РИНКУ МОЛОКА І МОЛОЧНИХ ПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ

Ринок молока і молочних продуктів є одним з сегментів, що формує продовольчу безпеку країни та забезпечує постачання населення незамінним продуктом харчування – молоком.

Ринок молока і молочних продуктів можна поділити на дві складові. Ознакою, за якою має відбуватися розподіл є належність продавців до першої (сільськогосподарські виробники, фермерські господарства та підсобні господарства населення), або до другої (переробні підприємства, перекупники, торгівля) сфер АПК: первинний ринок молока, де продавцями виступають безпосередньо сільськогосподарські підприємства та господарства населення; вторинний ринок молока і молокопродуктів, де продавцями є переробні підприємства, а також посередники різних ринків [3, с.19].

Виробництво молочної сировини в Україні забезпечують великотоварні підприємства і дрібнотоварний сектор, а саме – спеціалізовані промислово-переробні підприємства та фермерські господарства і підсобні господарства населення.

Зменшення обсягів виробництва молока в аграрних формуваннях призводить до того, що в молокопереробних підприємствах по мірі посилення вищевказаної тенденції знижуються обсяги сировинних молочних ресурсів. Разом з цим зменшуються обсяги кінцевої продукції промислових підприємств і пропозиція, яку вони формують. Це істотно скорочує споживання молокопродукції. Безперечно, купівельна спроможність населення виступає дуже важливим чинником, що формує рівень споживання молочних продуктів в країні.

Виробництво молока і молокопродуктів характеризується певними особливостями, які пов'язані з властивостями молочної сировини: транспортабельність на невеликій відстані, непридатність до тривалого зберігання. Тому створення стабільних каналів реалізації є гарантією, що надходження молока на молокопереробні підприємства буде ритмічним, що забезпечить населення продуктами щоденного попиту: незбираним молоком, кисломолочною продукцією, сиром, сметаною та іншими молочними виробами достатньому обсязі. При цьому всі ланки технологічного ланцюга: «виробництво – заготівля – переробка – реалізація продукції» повинні функціонувати скоординовано.

На сучасному етапі розвитку українського продовольчого ринку важливим є пошук шляхів ефективного функціонування одного із його

сегментів — ринку молока. Згідно Закону України «Про молоко та молочні продукти» від 24.06.2004 №1870-VI із внесеними змінами до закону в 2010 році, контроль за якістю і безпекою молока, молочної сировини та молочних продуктів повинно здійснюється центральним органом виконавчої влади з питань аграрної політики разом з центральним органом виконавчої влади у сфері технічного регулювання та споживчої політики [1].

Проблема формування ринку молока і молочної продукції охоплює комплекс питань як теоретичного, так і практичного характеру. У зв'язку з цим виникає необхідність впровадження у виробництво системи макро- та мікроекономічних заходів, зокрема: раціональної інтенсифікації виробництва на основі залучення вітчизняних та іноземних інвестицій; економічно обґрунтованого стимулювання виробників молочної продукції з метою нарощування виробництва; удосконалення фінансово-кредитної, податкової, бюджетної політики держави.

Ринок молока не може функціонувати без підтримання на ньому стабільної ситуації. Основними заходами для ефективного виробництва в переробній промисловості є поновлення і підтримка виробника молочної продукції з боку держави. До основних економічних важелів які впливають на пропозицію ринку молочної продукції слід віднести: квотування обсягів реалізації продукції на ринку, встановлення доступних цін на молоко, цільове дотування цін державою.

Враховуючи сучасний стан розвитку молочної галузі в Україні, першочерговим завданням є нарощення обсягів виробництва молока, як сировини для промисловості, зниження затрат і підвищення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств різних форм власності, удосконалення державної політики та ціноутворення на продукцію. Виконати поставлені завдання можливо лише за умов збалансованості рівноваги між попитом і пропозицією на ринку молока і молочної продукції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про молоко та молочні продукти: Закон про внесення змін до закону України від 17.02.2010, № 923. *Офіційний вісник України*. 2010. № 4. с.182.
3. Ільчук М. М., Коновал І. А., Кирилюк О. Ф., Гурська І. С. Формування попиту та пропозиції на ринку основних видів тваринницької продукції: монографія. Київ: «Нічлава», 2012. 363 с.

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Особливістю впровадження інноваційних технологій в аграрній сфері економіки є велика різноманітність виробників, починаючи від дрібного селянського сектору: домогосподарства, фермерські господарства (малий бізнес), сільськогосподарські підприємства різних організаційних форм (колективні, приватні, приватно-орендні, ТзОВ, акціонерні товариства відкритого і закритого типу, сільськогосподарські виробничі кооперативи, державні підприємства). Окрім названих суб'єктів господарювання в останні роки створюються великі холдингові об'єднання. Всі ці організаційні структури працюють на орендованих землях з різними площами сільськогосподарських угідь – від 2 до 10 тис. га. В названих структурах основоположним засобом виробництва стали землі, орендовані у дрібних власників [3].

Агроінновація – це нововведення, що реалізується в аграрній сфері. Науковці пропонують різні підходи до визначення цього поняття. Так агроінновацію трактують і як системні впровадження в аграрну сферу результатів науково-дослідної роботи, що приводять до позитивних якісних та кількісних змін у характеристиці взаємозв'язків між біосферою та техносферою, а також поліпшують стан навколишнього середовища, або як результат праці, отриманий завдяки застосуванню нових наукових знань, що перетворюють процес функціонування та розвитку виробничо-господарської системи АПК в напрямі підвищення її ефективності, стійкості та системної якості відносин [2].

Специфіку інновацій в аграрній сфері зумовлено, особливостями самого сільського господарства, де основним фактором виробництва виступає земля, в процесі виробництва існує чітка взаємодія з живими організмами (рослинами, тваринами), виробництво має сезонний характер та високий рівень ризику. З упровадженням новацій у галузь види продукції, як правило, не змінюються, тільки набувають покращених властивостей. Інноваційну діяльність у сільському господарстві можна розглядати на чотирьох етапах: розробка новацій, їх апробація та перевірка, відтворення новацій, а також упровадження їх у виробництво.

Інноваційний розвиток аграрної сфери не можливий без достатнього фінансового забезпечення. Сьогодні ключовою є проблема залучення інвестиційних ресурсів в інноваційний розвиток та їх раціонального використання, і від розв'язання даної проблеми залежать можливості подальшого економічного розвитку аграрного виробництва.

Надзвичайно важливою є диверсифікація інструментів кредитної підтримки сільськогосподарських виробників, нагромадження власних інвестиційних ресурсів суб'єктами аграрного підприємництва, запровадження оптимальних схем оподаткування та страхування, врахування екологічного чинника при розробленні інвестиційної стратегії потужних агропромислових об'єднань [1].

Держава має забезпечити пряме фінансування венчурних науково-технічних проектів, їх пільгове кредитування та оподаткування, встановлення відповідних тарифів на комунальні послуги для наукових організацій, спеціальний режим зовнішньоекономічної діяльності в технопарковій сфері тощо.

Перед аграрною сферою відкриваються широкі перспективи у зв'язку з загрозою світової продовольчої кризи, зростанням попиту на біопальне, відсутністю можливості розширювати посівні площі й нарощувати продуктивність сільського господарства основних аграрних країн.

Саме тому для фінансового забезпечення інноваційного розвитку аграрної сфери необхідно: сконцентрувати капітал на пріоритетних напрямках розвитку; забезпечити організацію конкурентоспроможного виробництва аграрно-продовольчої продукції; переорієнтувати інвестиції в розвиток галузей сільського господарства з порівняно високою інтенсивністю виробництва; впроваджувати інвестиційно-інноваційні проекти будівництва промислових об'єктів з переробки енергетичних продуктів і виробництва біопального.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Шкільов О.В. Інноваційний розвиток виробництва економічного прогнозування. 2002. 80 с.
2. Дацій О.І. Фінансове забезпечення інновацій в агропромисловому комплексі України. *Проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку*. 2011. № 1. С. 65-76.
3. Кот О.В. Теоретичні аспекти інноваційного розвитку аграрного сектору економіки та його організаційно-економічне забезпечення. *Проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку*. 2011. № 1. С. 57-63.

ТЕОРЕТИЧНИЙ ЗМІСТ ЗАХОДІВ ДЕРЖАВНОГО ВТРУЧАННЯ В РОЗВИТОК АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ

На сьогоднішній день сільськогосподарське виробництво України та агропромисловий комплекс в цілому знаходяться в центрі підвищеної уваги в умовах світових фінансових та продовольчих викликів.

Реформа в аграрному секторі України здійснюється вже на протязі тривалого періоду, як із зупинками так і прискорюючись. Необхідність такої реформи була спричинена ринковою трансформацією економіки України, поверненням історичних наділів селянам та можливістю вільного їх господарського самовизначення. Трансформаційні процеси зумовили в першу чергу докорінні зміни на селі, як у виробничому так і в соціальному плані.

В умовах сьогодення задовольнити проблеми людства у продуктах харчування можна тільки в першу чергу на засадах кооперування, враховуючи зусилля всіх країн і в першу чергу високорозвинутих, використовуючи їхні новітні технології для розвитку агропромислового комплексу [1].

В процесі докорінних змін ринкове середовище виявилось неготовим до зростаючої конкуренції та до прискореного розвитку інтеграційних процесів, що призвело до виникнення певних проблем у розвитку та ефективній діяльності продовольчого ринку. На початковій стадії відносин, коли регулюючі здатності ринку є слабо розвинуті, держава зобов'язана безпосередньо втручатися в ринковий механізм.

Соціально-економічні перетворення в аграрній сфері щоразу доводять, що без цілеспрямованого втручання держави процес освоєння ринкових відносин став безперспективним і навіть в певній мірі нереальним [2].

Основною метою державного регулювання економіки, та сільськогосподарського виробництва зокрема, є забезпечення продуктами харчування, створення господарської системи, яка б була зорієнтована на вибір оптимальних варіантів використання наявних факторів виробництва та створення сприятливих соціально-економічних умов виробництва. Важливими показниками, яких дотримується держава у процесі регулювання економіки є ті, що характеризують рівень економічного розвитку та якість життя: тривалість життя, рівень доходів на душу населення, обсяг зайнятості, стан навколишнього середовища.

В умовах сьогодення в Україні сільське господарство виступає не тільки продовольчою галуззю, але і потенційним носієм в забезпеченні продовольчої безпеки країни у виробництві біоетанолу та біогазу [3].

Що стосується агропродовольчого ринку, то методи державного регулювання спрямовані на створення продовольчої безпеки країни та ефективного конкурентоспроможного середовища. За допомогою методів прямого і непрямого впливу, держава в особі, як законодавчих так і виконавчих органів здійснює підтримку рівноваги між попитом і пропозицією, враховуючи при цьому кількісні, якісні та цінові показники.

Механізм вільного ринку при добросовісній конкуренції дає можливість в певній мірі задовольняти потреби, що виражаються в грошовій формі, через попит, тому при втручанні держави в регулювання ринку повинні визначатися певні межі, оскільки господарюючі суб'єкти мають свої власні інтереси.

Першочерговими завданнями, що стоїть перед галузями АПК є зростання виробництва сільськогосподарської продукції, надійне забезпечення держави продуктами харчування та в першу чергу сировиною для їх виробництва, а також об'єднання зусиль усіх галузей агропромислового комплексу для одержання високих рентабельних показників. Сільське господарство є важливою галуззю економіки України, в якій виробляється близько 20% загального обсягу валового продукту. Але економічні можливості аграрного сектора України через ряд причин використовуються не повністю, а економічні реформи на даний час поки що не забезпечили підвищення ефективності виробництва.

Створюючи єдину систему державного регулювання сільськогосподарського виробництва в яку повинні входити такі заходи, як підвищення доходів сільськогосподарських виробників, обґрунтована податкова політика, зниження цін на матеріально-технічні засоби, підвищення цін на продукцію приватного сектора, регулювання фінансово-кредитного механізму для залучення інвесторів в даний сектор, розвиток селекції та племінних станцій, а також розвитку інфраструктури в сільській місцевості дасть поштовх для стабільного розвитку даної галузі в цілому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кирієнко М. М., Стукач Т. М. Сільськогосподарський ринок у сучасній світовій економіці // Економіка АПК. 2005. № 4. С. 128–131.
2. Шкляр В. Б. Основні форми державної підтримки розвитку сільського господарства // Економіка АПК. 2005. №1 . С. 9–12.
3. Месель-Веселяк В. Я. Аграрна реформа і організаційно-економічні трансформації в сільському господарстві // Економіка АПК. 2010. № 4 . С. 3–18.

Маріанна Воробець, Екз-61 М
ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»

Науковий керівник к.е.н., доцент Ігор Федуняк

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ, ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

Ринкові відносини сприяють координації діяльності як виробників, так і споживачів, застосовуючи вільне ціноутворення. За допомогою ринку стає можливим об'єднання зусиль виробників, потреб споживачів і формування платоспроможного попиту, а також витіснення із виробництва тих підприємств, які не спроможні ефективно працювати в умовах конкурентної боротьби. Відносини в ринковій економіці неможливі без такого поняття, як конкуренція, конкурентоспроможність тощо, оскільки вони є важливими складовими всієї системи ринку та забезпечують здатність вистояти в конкурентній боротьбі.

Піднесення конкурентоспроможності країни дає можливість до інтеграції у світове господарство. Адже ефективне входження держави на міжнародні ринки сприяє в першу чергу розвитку, як економіки в цілому, так і окремих виробників. В умовах фінансових та продовольчих викликів активна міжнародна торгівля є першочерговим фактором підвищення добробуту власної країни.

Серед галузей народного господарства, сільське господарство зумовлює чи не найважливіший ринок, який має змогу зайняти передові світові позиції за показниками торгівлі. Такі економічні відносини ефективно діють тоді, коли виробники продукції займають самостійне становище на ринку.

В конкурентній боротьбі необхідна самостійність підприємств, що дає змогу їм самим вибирати, в які галузі спрямовувати свою діяльність для того щоб отримувати оптимальні прибутки. Це дає змогу створити реальне конкурентне середовище. Така дієвість реально існуючого конкурентного середовища є важливим результатом ринкових змін. Зважаючи на те, що підприємство за умов ринкової економіки перебуває в конкурентному середовищі, яке змушене конкурувати, воно зобов'язане всіма способами та методами брати участь в конкурентній боротьбі.

В кожній окремо взятій, як галузі економіки в цілому, так і в галузях сільського господарства, сформоване власне конкурентне середовище. Для того щоб ефективно функціонувати в ньому необхідно провести оцінку діяльності своїх конкурентів в даній галузі та розробити власні стратегії розвитку, адже в ході конкурентної боротьби насичується ринок більш якісними товарами.

При добросовісній конкуренції проявляється взаємне узгодження інтересів сторін та вирішення претензій. Тобто в конкурентній боротьбі на ринку повинна існувати велика ступінь довіри між суб'єктами господарювання.

Держава зобов'язана також запроваджувати організаційні та правові заходи, які б обмежували чи усували негативні економічні наслідки, що можуть виникнути в будь-який час за умов відсутності конкуренції. [1, с. 8]. За допомогою бюджетної підтримки держави сільськогосподарського виробника, а саме за допомогою фінансових ресурсів, відкриваються можливості в підвищенні конкурентоспроможності аграрної сфери та захист навколишнього природного середовища.

Основною складовою успіху в підприємстві є володіння конкурентними перевагами, тобто сукупністю ключових відмінних від суперників чинників успіху, які сприяють забезпеченню підприємству стійкої лідируючої конкурентної позиції на ринку на певний період [2, с. 41–42.].

Необхідно відмітити і той факт, що продукція, яка не відповідає світовим стандартам не має місця на світових ринках, отже не може конкурувати, та не дасть змоги встановити відносини на рівних з іншими країнами. На міжнародному ринку конкурентні переваги країни будуть проявлятися в залежності від певних факторів, а саме це визначені факторні умови до яких відносять розвиток інфраструктури та наявність кваліфікованої робочої сили, попит на продукцію, наявність супровідного виробництва, стратегічна політика виробників та підтримка держави.

Важливим напрямом діяльності на зовнішніх ринках є експорт продукції, яка не призведе до виникнення товарного дефіциту і не загрожуватиме продовольчій безпеці країни по цій групі товарів, що виробляються в країні з надлишком [3, с. 29].

Низька конкурентоспроможність на зовнішніх ринках прослідковується внаслідок жорсткої конкуренції з боку іноземних виробників аналогічної продукції. Розглядаючи конкурентоспроможність на макrorівні, можемо говорити про позиції економіки держави в міжнародних відносинах, тобто здатність до ефективного ведення міжнародної торгівлі та спроможність зміцнення своїх позицій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Корчак Н. М. Загальні положення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності // Підприємництво, господарство і право. 2001. № 2. С. 7–9.

2. Близнюк С. В., Остапенко А. В. Конкурентний потенціал підприємництва як категорія сучасних економічних досліджень // Інвестиції: практика та досвід. 2011. №7. С. 41–42.

3. Шубравська О. В. Перспективи реалізації експортного агропродовольчого потенціалу України // Актуальні проблеми економіки. 2007. № 4. С. 27–32 .

Віктор Валько, Ек-51 М
*ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»*

Науковий керівник к.е.н., доцент Ігор Федуняк

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ КАРТОПЛІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

В аграрному секторі України тривалий час спостерігається складний процес трансформації системи господарювання. При цьому головною умовою успішного функціонування й розвитку будь-якої системи господарювання є наявність адекватних для розв'язання визначених завдань стосовно економічного механізму. Пізнання сутності економічного механізму на всіх етапах ринкових перетворень дає змогу усвідомити зміни, що відбуваються в аграрному секторі країни. Все це допомагає уникнути необґрунтованих рішень та забезпечити ефективний перехід.

Сучасний етап розвитку картоплярства в Україні характеризується значним скороченням обсягів виробництва картоплі в сільськогосподарських підприємствах і майже повною його концентрацією в особистих селянських господарствах населення, де виробництво має дрібнотоварний характер і в цілому спрямоване на самозабезпечення. Крім того, урожайність картоплі залишається на дуже низькому рівні [1].

Специфіка картоплі, як сільськогосподарської культури, полягає в можливості її багатостороннього використання безпосередньо на харчові цілі й на промислово переробку в інші продукти харчування.

Також вкрай несприятливою залишається цінова ситуація на внутрішньому аграрному ринку для розвитку вітчизняного сільськогосподарського виробництва, тому що ціни високі для споживачів і занадто низькі для товаровиробників. Сучасний їх рівень, з одного боку, не забезпечує доступність вироблених продуктів для більшості споживачів, а з іншого - не тільки не сприяє розширеному відтворенню виробництва та зміцненню сільськогосподарських підприємств, а навіть не забезпечує відшкодування витрат по переважній більшості продукції [2].

Завдання досягнення конкурентоспроможності картоплі спонукає до пошуку шляхів зниження її собівартості, яка є одним із найважливіших показників виробничої діяльності підприємств і значною мірою визначає рівень ефективності останньої. Тому в загальному комплексі дослідження

напрямів підвищення ефективності виробництва базовим моментом є всебічне дослідження собівартості продукції, виявлення тенденцій та основних причин її зміни, що дає можливість знайти резерви і шляхи здешевлення продукції.

В умовах дефіциту виробничих ресурсів, необхідно виявити чинники, що забезпечують найефективнішу віддачу [3]. Як показують розрахунки, найрезультативнішим шляхом зниження собівартості в картоплярстві є сортозаміна і сортооновлення. Поліпшення репродуктивності насіння – це той шлях, який у сучасних умовах незабезпеченості ресурсами при решті рівних умов дає змогу різко підвищити врожайність, і, як результат, знизити собівартість продукції.

З метою розв'язання цієї проблеми в картоплярстві в більшості регіонів і підприємств необхідним є перш за все відродження первинного й елітного насінництва на регіональному рівні, оскільки в ряді областей кількість елітно-насінницьких господарств різко скоротилася, що в свою чергу призвело до зменшення виробництва елітних сортів. Виникає серйозна загроза низької конкурентоспроможності вітчизняних сортів перед сортами зарубіжної селекції.

Нині спостерігається подорожчання вартості засобів виробництва порівняно з цінами на вирощену продукцію. Великі борги є основною причиною фінансових проблем у сучасних сільськогосподарських підприємствах, що не дає змоги зберегти великотоварне промислове виробництво картоплі.

Отже, як свідчить проведений аналіз, стає можливим планувати урожайність картоплі з одночасним вивченням майбутніх показників її економічної ефективності. Вибір показника ефективності, на основі якого виробник плануватиме свою діяльність, залежатиме від конкретних умов виробництва, конкурентоспроможності продукції, ресурсного потенціалу, поставлених цілей та підтримки органів державної влади.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кучко А., Оверчук П. Стан та основні напрямки збільшення виробництва картоплі в Україні // Картоплярство: міжвід. темат. наук. зб. К., 1994. Вип. 25. С. 3–8.
2. Ходаківський Є. І. Виробництво та споживання картоплі // Економіка АПК. 2006. № 7. С. 109–111.
3. Черевко Г. В. Державне регулювання ринкової економіки в АПК: навч. посіб. К., 2005. 339 с.

НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА

Державне регулювання національної економіки – це система заходів задля здійснення підтримуючої, компенсаційної та регулюючої діяльності держави, спрямованої на створення нормальних умов ефективного функціонування ринку та вирішення складних соціально-економічних проблем розвитку національної економіки й всього суспільства [3].

Процес державного регулювання макроекономічного середовища країни включає в себе[1]:

- інституційну державну підтримку макроекономічного середовища;
- забезпечення створення ринкового інфраструктурного простору;
- формування конкурентного внутрішнього середовища;
- регламентацію фінансових, економічних та соціальних відносин у макроекономічному середовищі;
- організаційну структуру управління, здатну розробляти доцільні принципи і норми поведінки суб'єктів макроекономічного середовища, у тому числі контроль за їх дотриманням;
- зрівноважування недоліків або негативних наслідків функціонування національного ринкового простору шляхом проведення відповідних компенсаційних дій;
- формування концепції та політики структурних перетворень, що відповідає прогресивному розвитку макроекономічного середовища та його сегментів;
- визначення фінансово-економічних та соціальних механізмів побудови прогресивної структурної моделі національного макроекономічного середовища в умовах сьогодення.

Формування системи державного управління сегментної структурної макроекономічної політики є орієнтиром для бізнесу, показує напрямки активізації його діяльності з кількісними та якісними орієнтирами.

Регулювання сегментної складової національного макроекономічного середовища здійснюється на основі теорії і практики управління фінансово-економічними й соціальними системами та процесами. У трансформаційних умовах за допомогою функціонального і процесного підходів здійснюється регулювання сегментної складової національного макроекономічного середовища. Функції регулювання сегментної складової національного макроекономічного середовища взаємопов'язані з економічними та соціальними функціями держави. Зазначені функції відображаються в управлінні макроекономічного середовища країни і регулюванні

економічних та соціальних процесів, які можуть бути реалізовані на державному рівні [2].

Необхідно відмітити, що зміст державного регулювання сегментної складової національного макроекономічного середовища розкривають його загальні функції:

- формування, затвердження та моніторинг за виконанням сегментних структурних пріоритетів макроекономічної політики;
- інституційне забезпечення ефективного функціонування ринкового простору у макроекономічному середовищі країни;
- вирішення сегментних структурних проблем розвитку національного макроекономічного середовища, які ринковий механізм не вирішує;
- сегментне регулювання економічних та соціальних відносин з метою вирішення певних завдань.

Реалізація функцій регулювання забезпечується вирішенням виокремлених завдань державного регулювання сегментної складової національного макроекономічного середовища, які відображають систему пріоритетів сегментної структурної політики держави у поточному періоді та у майбутньому. Основними завданнями є [4]:

- удосконалення сегментної структури національного макроекономічного середовища;
- вирівнювання сукупного попиту та сукупної пропозиції у національному макроекономічному середовищі;
- економічне стимулювання розвитку експортно-орієнтовної діяльності суб'єктів національного макроекономічного середовища;
- підтримка базових галузей промисловості;
- забезпечення оптимального поєднання поточних і стратегічних напрямків розвитку національного макроекономічного середовища;
- організація та підтримка інвестиційної та інноваційної діяльності в національному макроекономічному просторі;
- регулювання кількісного та якісного відтворення робочої сили в умовах постійної зміни продуктивних сил за рахунок інноваційного компоненту;
- створення конкурентного макроекономічного середовища та вільного переміщення товарів на внутрішні та зовнішні ринки;
- формування та підтримка сучасних заходів соціальної та культурної політики;
- забезпечення збалансованості товарних і грошових потоків з урахуванням фактору глобалізації.

Таким чином, функціонування державного механізму регулювання національного макроекономічного середовища є необхідною умовою розвитку ринкової економіки в умовах глобалізації.

Для українських реалій, масштаби сегментного державного регулювання можуть бути набагато ширшими, ніж у інших країнах європейського простору, але це не означає, що можна відкинути міжнародний досвід системи державного регулювання макроекономічного простору країни, навпаки, його потрібно всебічно досліджувати і водночас формувати певні стратегічні висновки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Указ Президента України «Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» від 12 січня 2015 року № 5/2015 Адміністрації Президента України. SP: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2016 р. та основних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2017-2019 роки» від 05.08.2015. № 558. SP: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248397249>.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2017 рік та основних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2018 і 2019 роки» від 01.07.2016 № 399. SP: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/399-2016-%D0%BF>.
4. Третяк Г.С., Бліщук К.М. Державне регулювання економіки та економічна політика [Текст]: навч. посіб. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2011. 128 с. Судомир Н. Ю., Ек – 41Б

Зоряна Іванюк, Ек-41Б
*ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»*
Науковий керівник к.е.н., доцент Зеновій Колос

ОСНОВНІ ФОРМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ПІДПРИЄМСТВА

Важливим аспектом формування внутрішнього економічного механізму підприємства є оптимальний вибір його форми функціонування, тобто внутрішньої організаційної структури, яка передбачає побудову раціональної системи горизонтальних (між підрозділами підприємства) та вертикальних (між підрозділами та керівництвом підприємства) відносин.

Організаційні форми функціонування внутрішнього економічного механізму можуть бути досить різними: починаючи від централізованого регулювання діяльності підрозділів і закінчуючи повною їх децентралізацією [1].

Форми функціонування ВЕМП різняться між собою за:
- формами зв'язків між підрозділами;

- організаційно-структурними формами;
- способами впливу на організацію виробництва;
- способами впливу на використання ресурсів;
- ступенем свободи економічної поведінки підрозділів;
- показниками ефективності діяльності підрозділів тощо [5].

Грещак М.Г., Гребешкова О.М. та Коцюба О.С. виділяють такі форми функціонування підрозділів:

- 1) підрозділи — центри витрат;
- 2) підрозділи — центри прибутку, серед яких виокремлюють:
  - підрозділи, що формують розрахунковий умовний прибуток;
  - підрозділи — центри реального прибутку [1].

Підрозділи, що є центрами витрат, виготовляють, як правило, продукцію внутрішньокоопераційного призначення. Їх діяльність досить жорстко регламентується, а ефективність оцінюється за показниками витрат. Це підрозділи (цехи, дільниці) технологічної спеціалізації, яким притаманні зв'язки в межах технологічної послідовності обробки.

Підрозділи, що є центрами прибутку, виготовляють або кінцеву продукцію, яку реалізують на ринку, або проміжну продукцію внутрішньокоопераційного призначення, яку передають іншим підрозділам за внутрішніми планово- розрахунковими цінами і створюють таким чином розрахунковий умовний прибуток як частину прибутку підприємства. Як правило, це підрозділи предметної та змішаної спеціалізації [3].

Центри прибутку працюють на основі фінансової відповідальності та повної чи часткової самокупності. Економічні відносини між центром прибутку та адміністративним центром, а також іншими підрозділами підприємства ґрунтуються на договірній системі. Виробництво і реалізація продукції здійснюються на основі бюджету, узгодженого з адміністративним центром. Разом з цим, між підрозділами підприємства діють внутрішні ціни, за якими визначається виробнича ефективність їх діяльності та можуть виникати окремі податкові платежі, відрахування для утримання адміністративного центру тощо [2].

Як відомо, центри витрат та центри прибутку в науковій літературі називають центрами відповідальності. Концепцію центрів відповідальності, на якій базується сучасний підхід до організації управління витратами на підприємстві, вперше було сформульовано Джоном А. Хігінсом. Фахівці Рей Вандер Віл, І.Т. Хорнген та Дж. Фостер стверджують, що центр відповідальності – це частина організації, за якою доцільно акумулювати бухгалтерську інформацію про діяльність центру.

Виділяють чотири основні організаційні форми функціонування внутрішнього економічного механізму, які є характерними за сучасних умов діяльності виробничих підприємств, а саме: централізовану, частково децентралізовану, децентралізовану та змішану [4].

Отже, форми функціонування внутрішнього економічного механізму, що ґрунтуються на створенні центрів прибутку та центрів витрат, дозволяють активізувати внутрішні чинники ефективності господарювання за рахунок посилення відповідальності підрозділів підприємства за результати їх діяльності.

Незважаючи на значну чисельність форм функціонування ВЕМП, всі вони в кінцевому підсумку призначені для вдосконалення взаємовідносин між суб'єктами господарювання, насамперед між підрозділами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Грещак М.Г. Внутрішній економічний механізм підприємства: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2001. 228 с.
2. Дончак Л. Г. Формування внутрішнього економічного механізму підприємства. *Агроінком*. 2012. С. 77 – 81.
3. Козловський В. О. Структурна модель формування внутрішнього економічного механізму підприємства. *Вісник ВПП*. 2009. № 5. С. 36-39.
4. Круш П.В. Внутрішній економічний механізм підприємства: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 206 с.
5. Саєнко, М. Г. Внутрішній економічний механізм підприємства : консп. Лекцій. Тернопіль: ТНЕУ. 2012. 247 с.

Михайло Скрипка, О-51 М
ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»

Науковий керівник к.е.н., доцент Зеновій Колос

АНАЛІЗ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗНИЖЕННЯ

Економічна криза, яка присутня в нашій державі, вимагає вирішення багатьох питань, які виникають у різних галузях економіки. Головними завданнями розвитку економіки на сучасному етапі є всебічне збільшення ефективності виробництва, а також займання непохитних позицій сільськогосподарських підприємств на внутрішньому і міжнародному ринках. Одним із найважливіших показників господарської діяльності сільськогосподарських підприємств є собівартість, оскільки вона показує, у що саме обходиться господарству виробництво відповідного виду продукції і наскільки економічно вигідним воно є в конкретних природно-економічних умовах господарювання. Обчислення собівартості продукції рослинництва є надзвичайно важливим, адже рослинництво – це одна з найголовніших галузей виробництва більшості сільськогосподарських підприємств, без якої неможливе нормальне функціонування галузі

тваринництва. Слід зазначити, що проблемою зниження витрат на виробництво та собівартості продукції рослинництва займалися такі вчені, як: Савицька Г. В., Бутинець Ф. Ф., Мних Є. В., Цал-Цалко Ю. С., Ісай О. В., Поліщук В. М., Лобастов І. В., Мороз А. І., Савин В. П., а також інші вчені.

Аналізу підлягають витрати матеріалів, заробітна плата, комплексні витрати (витрати з експлуатації та обслуговування обладнання, загальновиробничі витрати), а також втрати внаслідок браку та простоїв [3]. Таким чином, при проведенні факторного аналізу необхідно врахувати виробничу структуру підприємства, адже за її побудовою визначаються складові елементи контролю та аналізу. Діяльність підприємства і його підрозділів, яка відображена в системі показників, найбільш об'єктивно характеризує щоденні результати роботи. Аналіз проводиться з метою своєчасного виявлення причин відхилень від планових параметрів для прийняття відповідних управлінських рішень. Для того щоб досягти успіхів у майбутньому і не витратити зайвого часу на виявлення резервів збільшення обсягу продукції (послуг) і зниження собівартості за минулі періоди, необхідно систематично вести оперативний, внутрішньогосподарський та порівняльний аналіз. Аналіз собівартості продукції здійснюється в такі етапи: загальна оцінка виконання планових (розрахункових) завдань зі зниження собівартості одиниці продукції, що включає: підрахунок загальної суми постійних витрат на виготовлення всієї продукції; підрахунок змінних витрат на одиницю продукції; розрахунок собівартості одиниці продукції; порівняння фактичної собівартості з плановою, виявлення відхилення і впливу факторів на це відхилення; вивчення окремих статей калькуляції певного виду продукції; розшифрування матеріальних витрат – це аналіз витрат окремих видів матеріалів, які витрачають на виробництво певного виду продукції [4]. Основними резервами зниження собівартості продукції є збільшення обсягу виробництва продукції за рахунок більш ефективного використання виробничих потужностей підприємства; скорочення витрат виробництва за рахунок підвищення рівня продуктивності праці, економити використання сировини, матеріалів, електроенергії, палива, обладнання, запобігання невиробничим витратам тощо. Збільшення обсягів виробництва і зменшення собівартості продукції сільськогосподарського підприємства можна досягти за рахунок підвищення врожайності, що, в свою чергу, можливо за рахунок підвищення витрат на 1 га. У першу чергу, це стосується підвищення питомої ваги витрат на добрива. Максимально знизити собівартість виробництва продукції рослинництва дозволяє оптимізація розмірів посівних площ. Крім того, оптимізація рівня собівартості продукції є важливою умовою покращення фінансового результату підприємства і забезпечення розширеного відтворення, що передбачає збільшення виробництва сільськогосподарської продукції і

зменшення затрат праці та виробничих ресурсів на її одиницю. Ураховуючи це, можна навести такі заходи щодо оптимізації витрат та підвищення прибутковості підприємства: 1) підвищення технічного рівня виробництва: впровадження нової, прогресивної технології, застосуванням нових видів сировини і матеріалів; 2) використанням інноваційної техніки та обладнання; автоматизацією і механізацією виробничих процесів; 3) удосконалення організації виробництва і праці за рахунок зміни форм і методів праці, вдосконалення апарату управління, скорочення витрат на нього, а також зниження транспортних витрат; 4) зміна обсягу і структури продукції, зниження матеріало- і трудомісткості продукції; 5) покращення використання природних ресурсів, застосування більш дешевих матеріалів, повторне їх використання, безвідходні технології виробництва; 6) вивчення причин браку та зниження собівартості за рахунок скорочення втрат від браку та інших непродуктивних витрат, що дасть можливість скорочення і більш раціонального використання відходів виробництва. Отже, науковим результатом даного дослідження є систематизація шляхів зниження собівартості продукції, а перспективою подальшого наукового дослідження – розробка інформаційно-аналітичного забезпечення оцінки собівартості продукції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бутинець Ф. Ф. Теорія бухгалтерського обліку : підручник для студентів вузів спеціальності 7.050106 "Облік і аудит". Вид. 2-ге, доп. і перероб. Житомир: ЖІТІ, 2000. 640 с.
2. Поліщук В. М. Моделювання собівартості вирощування зернових культур. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2009. Вип. 134. Ч. 2. С. 76.
3. Ісай О. В. Особливості аналізу собівартості продукції за умов застосування нормативного методу обліку витрат. *Економіка та підприємництво*. К., 2009. Вип. 22. С. 122–127.
4. Мних Є. В. Економічний аналіз: підручник. К. : Центр навчальної літератури, 2003. 412 с.
5. Цал-Цалко Ю. С. Витрати підприємства : навч. посібн. К. : ЦУЛ, 2002. 656 с.

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

Проблема підвищення ефективності виробництва сільськогосподарської продукції є визначальним фактором економічного і соціального розвитку суспільства.

Ефективність виробництва як економічна категорія відображає дію об'єктивних економічних законів, яка виявляється в результативності виробництва. Економічна ефективність показує кінцевий корисний ефект від застосування засобів виробництва і живої праці, а також сукупних їх вкладень. У зв'язку з цим необхідно розрізняти такі поняття, як ефект і економічна ефективність.

Ефект — це результат тих чи інших заходів, здійснюваних у сільськогосподарському виробництві. Він характеризується збільшенням урожайності сільськогосподарських культур, приростом продуктивності худоби і птиці.

Економічна ефективність виробництва визначається відношенням одержаних результатів до витрат засобів виробництва і живої праці. Ефективність виробництва — узагальнююча економічна категорія, якісна характеристика якої відображується у високій результативності використання живої і уречевленої праці в засобах виробництва. [2 с.123]

Сільське господарство має свої специфічні особливості. Зокрема в сукупності факторів досягнення вискоефективного господарювання особливе значення має земля як головний засіб виробництва, а в тваринництві — продуктивна худоба. Тому оцінка корисного ефекту в сільськогосподарському виробництві завжди стосується земельної площі або поголів'я продуктивної худоби і співвідноситься з ними.

Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва передбачає одержання максимальної кількості продукції з одного гектара земельної площі, від однієї голови худоби при найменших затратах праці і коштів на виробництво одиниці продукції. Ефективність сільського господарства включає не тільки співвідношення результатів і витрат виробництва, в ній відбиваються також якість продукції і її здатність задовольняти ті чи інші потреби споживача. При цьому підвищення якості сільськогосподарської продукції вимагає додаткових затрат живої і уречевленої праці.

Підвищення ефективності сільського господарства має народногосподарське значення і є важливою передумовою прискорення розвитку агропромислового комплексу і подальшого підвищення

результативності функціонування економіки України. Також воно сприяє зростанню доходів господарств, що є основою розширення і вдосконалення виробництва, підвищення оплати праці і поліпшення культурно-побутових умов працівників галузі.

Економічну ефективність виробництва можна вивчати на різних рівнях. Тому виділяють: народногосподарську економічну ефективність; економічну ефективність сільськогосподарського виробництва; економічну ефективність виробництва окремих культур, видів продукції; економічну ефективність окремих агротехнічних заходів, впровадження досягнень науки і передової практики [1].

Продовольча безпека країни ґрунтується на забезпеченні її необхідною кількістю найважливіших видів продукції. Обмеженість ресурсного потенціалу, зокрема земельних та трудових ресурсів, економічна та екологічна ситуації, що склалися на сучасному етапі в Україні, вимагають вирішення питання забезпечення постійно зростаючого попиту на сільськогосподарську продукцію інтенсивними шляхом [4].

Інтенсифікація є одним з найважливіших напрямків підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва на основі постійного удосконалення господарського механізму. Інтенсивний тип розширеного відтворення має принципові особливості. Основним критерієм економічного розвитку стає не кількісне збільшення факторів виробництва, а суттєве зростання ефективності виробництва на основі максимальної економії не тільки життєвої, але й уречевленої праці. Визначальним показником інтенсифікації сільськогосподарського виробництва на сучасному етапі стає не просто збільшення обсягів виробництва продукції, а випереджаючі темпи зростання кінцевих результатів в порівнянні з витратами. [3]

Отже, основним напрямком підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, є інтенсифікація на основі використання інтенсивних інноваційних технологій, застосування прогресивних форм організації і оплати праці з урахуванням кінцевого результату.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Галушко В.П., Штрюбель Герберт, Віллеке Г., Писаренко В.М., Бляйштайнер Н. Виробнича економіка: навч. посібник для підгот. фахівців у аграрних вищих навч. закл. Вінниця. Нова Книга, 2005. 400 с
2. Мацибора В.І. Економіка сільського господарства: Підручник. К. Вища школа, 1994. 415 с
3. Рябчик І.В., Галушко В.В. Нові підходи до аналізу ефективності сільськогосподарських підприємств // Економіка АПК. 2004. № 3. С. 101-108.

4. Федуняк І.О. Наукові засади організації та ефективного виробництва продукції рослинництва на інноваційній нові // Економічний простір. 2017. №117. С.129-139

Маряна Янко М.І., Фін-21
*Львівський національний
аграрний університет*

Науковий керівник к.е.н. доц. Галина Гринишин

СУЧАСНИЙ СТАН КАРТОПЛЯРСТВА

Картопля нашої в країні вважається другим хлібом, оскільки відіграє ключову роль у збалансуванні харчування різних груп населення. Україна займає четверте місце в світі за рівнем споживання картоплі. Також її широко використовують як кормову та технічну культуру. Українські експерти зазначають, що вітчизняна картопля, не конкурентоспроможна на світових ринках. Між тим, ринок картоплі в Україні починає розвиватись, збільшується врожайність і кількість господарств, де на належному професійному рівні займаються вирощуванням другого хліба. Технологія вирощування картоплі, як і інших культур, передбачає суворе дотримання усіх її елементів на високому технологічному рівні. Досвід передових господарств свідчить про значний вплив технології вирощування на показники врожаю і якість комбайнового збирання за різних ґрунтових умов.

Сьогодні коли активізація процесів інтеграції України у світовий економічний простір створює нові виклики для усіх галузей економіки і зокрема для сільського господарства, то тут не можливо обійтись без іноземного інвестора, якому цікаві передусім ті галузі, де можна швидко повернути вкладені кошти. Саме і такою вважається галузь картоплярства.

Україна в 2017 році посідала 4 місце в структурі світового виробництва картоплі (21,7 млн. т), а експорт склав тільки 17,7 тис. т. В Україні виробничі площі під картоплею в 2017 році, в порівнянні з 2016 роком, зросли майже на 1% до 1,32 млн. га. Відбулось це тільки за рахунок збільшення плантацій в населення на 3%, в комерційних проектах площі під картоплею в 2017 році скортились одразу на 20% до 18,1 тис. га. Лідери з виробництва картоплі – Хмельницька, Житомирська, Сумська, Чернігівська і Полтавська області. Переробка картоплі обмежена невеликими обсягами внутрішнього ринку споживання.

У Львівській області зібрана площа картоплі у 2017 році становить 94,7 тис.га., валове виробництво картоплі – 16937,8 тис.ц.

Сьогодні Львівщина має 15 успішних проектів з іноземними інвестиціями. Серед них є підприємства, які займаються безпосередньо вирощуванням картоплі. Це ТЗОВ «Агропарк Юкей», ТЗОВ «АгроЛВ

Лімітед (Великобританія), - займаються вирощування елітних сортів картоплі, виробництво зосереджене в Кам'янка – Буському районі та приватне сільськогосподарське підприємство Агрофірма «Горуцька» розташоване у Миколаївському районі, де маємо іноземного інвестора з Франції. У Агрофірмі «Горуцька» вирощують столові сорти картоплі(це Маллі, Санте, Слов'янка) та сорти призначені для переробки(Кардена,Імпала,Агаве,Рів'єра).У господарстві широко використовують високопродуктивні машини, у тому числі самохідні комбайни, енергонасичені трактори, великовантажні транспортні засоби та ін. Одночасно звертається серйозна увага на використання досягнень селекції, дбайливе ставлення до бульб та зменшення механічного впливу на них.

В основному виробництво картоплі у досліджуваному господарстві є досить рентабельне, оскільки останніми роками в господарстві використовується вдала маркетингова стратегія.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бондарчук А.А. Наукові основи насінництва картоплі в Україні: монографія. Біла Церква. 2010. 400с.
2. Лавров Р. В. Світовий та вітчизняний досвід формування ринку картоплі. *Економіка АПК*.2008.№7.с.146-152.

Ірина Дубчак, Ек-31Б
ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»
Науковий керівник ст. викладач Дарія Черник

ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ПОБІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА

Загальновідомо, що виробництво продукції рослинництва завершується, як правило, збиранням основної продукції, тоді як побічна - солома зернових колосових і зернобобових культур, стебла кукурудзи, соняшнику, ріпаку, гичка цукрових буряків тощо - в одних випадках збирається як додаткова продукція й використовується для виробничих потреб, в інших - подрібнюється, розподіляється по поверхні поля, перемішується з верхнім шаром ґрунту за допомогою дискових луцильників або загортається на певну глибину в ґрунт під час оранки або просто спалюється на полі з метою звільнення площі для наступних агротехнічних робіт, що значно шкодить як самому ґрунту так і довкіллю і не приносить ніякої економічної вигоди.

Обсяги виробництва побічної продукції рослинництва в Україні складають понад 80 млн. т у рік, а в окремі роки - до 100 млн. тон. Основна частка цієї продукції - 45-50 млн. т щорічно - це солома зернових колосових і зернобобових культур. Традиційно солома зернових культур

використовувалась для опалювання осель, годівлі худоби, на підстилку, в будівництві житла та господарських споруд. Тому її ретельно збирали і зберігали. Стебла кукурудзи, соняшнику, соломі ріпаку та інших рослин використовували переважно для опалення, а гичку цукрових буряків - для годівлі тварин.

Однією з причин такого використання є те, що процес збирання й закладання на зберігання побічної продукції рослинництва досить ресурсномісткий і потребує для виконання різних операцій цілого комплексу машин. Затрати праці, наприклад, на збирання і скиртування соломи у 2-3 рази, а витрати палива - в 1,2-1,5 рази більші, ніж на збирання зерна. Тому господарники постійно шукають способи, як ефективніше й дешевше використати ту ж соломі та інші рослинні рештки.

Але при відсутності необхідних ресурсів соломі спалюють прямо на полі, так як потрібно звільнити поле для наступних сільськогосподарських робіт.

У світовій практиці соломі і рослинні рештки сільгоспкультур використовують в різних цілях переважно: у рослинництві для підтримання та відтворення родючості ґрунтів; у тваринництві як підстилку та доповнення до грубих кормів; у теплоенергетиці як енергоносії для виробництва теплової енергії.

Кожен із перерахованих головних напрямів використання соломи і рослинних решток має свої переваги й недоліки, своїх прихильників і опонентів. Більшість вчених, особливо ґрунтознавців і землеробів, вважають, що використовувати соломі й рослинні рештки треба головним чином для підтримання та відтворення родючості ґрунтів.

Використовуючи в якості органічних добрив 17-20 млн. т соломи, можна заощадити понад 100 тис. т азоту, 70 тис. т фосфору і 250 тис. т калію щорічно. Наведені дані свідчать, що соломі є цінним органічним добривом, адже за гумусним еквівалентом тонна соломи замінює 2,5-2,8 тони підстилкового гною.

Втім, щойно внесена в ґрунт соломі ще не є органічним добривом у буквальному розумінні, ним вона стане пізніше, після того, як відбудеться процес гуміфікації і соломі позбудеться властивості чинити депресивний вплив на наступну сільгоспкультуру. Для цього необхідно створити певні умови, адже мікроорганізми, які розкладають органічні сполуки, належать до аеробної групи, і тому процес гуміфікації соломи проходитиме краще за умов достатньої аерації та зволоження ґрунту

Для усунення депресивної дії соломи на ріст і розвиток рослин наступної культури на кожному тонну соломи перед її загортанням у ґрунт треба внести не менше 10-12 кг діючої речовини амонійних форм азотних добрив. Якщо перерахованих умов буде дотримано, то за 6-8 місяців 40-50% внесеної в ґрунт соломи пройде гуміфікацію і перетвориться в органічне добриво. Решта соломи перетвориться на добриво дещо пізніше.

З огляду на зазначені обставини, солому вносять в ґрунт як добриво під ярі культури, оскільки сівбу бажано проводити лише через 6-8 місяців після загортання соломи в ґрунт.

Ряд учених і спеціалістів, враховуючи проблеми з вуглеводневими енергоносіями, вважають, що солома є перспективним джерелом енергії і її варто активніше використовувати для виробництва теплової енергії.

Є думки і поміркованих науковців щодо використання соломи у тваринництві. На користь кожної із цих позицій їхні прихильники наводять вагомі аргументи і виробничникові часом нелегко пристати до тієї чи іншої з них.

А справа у тому, що кожен із пропонованих способів треба застосовувати там, де в ньому є найбільша потреба, а також з урахуванням тих конкретних умов, де він буде найефективнішим. Отже, для вибору способу раціонального використання соломи і рослинних решток треба виходити з принципу економічної і господарської доцільності.

Андрій Мельник, Ек -31Б
ВП НУБіП «Бережанський
агротехнічний інститут»

Науковий керівник ст. викладач Дарія Черник

ЗБЕРЕЖЕННЯ РОДЮЧОСТІ ҐРУНТІВ НА ОСНОВІ ДОТРИМАННЯ БАЛАНСУ ГУМУСУ В СІВОЗМІНІ

Ефективне сільськогосподарське виробництво неможливо організувати без інтенсивного використання всіх залучених факторів виробництва і насамперед земельних ресурсів.

Інтенсивне використання ґрунтів під орні землі супроводжується значним зменшенням вмісту гумусу в поверхневому шарі ґрунту. Це викликає зниження природної родючості ґрунту і необхідності відновлення його ресурсозберігаючих функцій.

За даними ННЦ "Інститут ґрунтознавства та агрохімії ім. О.Н. Соколовського", в Україні щорічні втрати гумусу нині сягають 0,5 тон на 1 га ріллі.

Гумус є складовою частиною твердої фази ґрунту органічного походження. Незважаючи на те, що масова доля гумусу становить всього від 1 до 10 % твердої фази, його роль в отриманні врожаю сільськогосподарських культур надзвичайно велика. Він є акумулятором органічних речовин та пов'язаною з ним енергією, яка сприяє стабільності біосфери. Енергія речовин органічних залишків в ґрунті використовується мікроорганізмами та безхребетними тваринами для своєї життєдіяльності, для фіксації азоту, а також для багатьох процесів, що протікають в ґрунті.

З запасами гумусу тісно пов'язані щільність, пористість, структура, водні, повітряні та теплові властивості ґрунту. В тісному зв'язку з наявністю

органічних речовин в ґрунті знаходяться й фізико-хімічні властивості такі, як ємність вбирання, буферність.

Органічні речовини ґрунту є джерелом багатьох поживних компонентів, і перш за все азоту, так як 50% цього елемента рослини беруть із запасів ґрунту.

Гумусовий стан ґрунту є важливим показником його родючості та стійкості як компонента біосфери. Окремі його параметри служать об'єктом моніторингу навколишнього середовища. Отже роль гумусу, який входить до складу ґрунту, надзвичайно велика та різноманітна.

Встановлено, що при сучасному стані землеробства, коли розорюються схилі землі, розширюються площі зрошувальних земель, зменшується травосіяння та збільшується доля просапних культур в сівозмінах, спостерігається значне зниження гумусу в ґрунті. В районах Полісся середньорічні втрати гумусу тільки за рахунок мінералізації складають 0,7-0,8 т/га; в районах лісостепу — 0,6-0,7 т/га, а в степу — 0,5-0,6 т/га. Тільки з початку двадцятого століття середній вміст гумусу в ґрунті знизився на 30%.

Втрата гумусу призводить до зниження родючості ґрунту, ускладнення екологічної ситуації навколишнього середовища.

Для того, щоб запобігти зниженню гумусу в ґрунті, необхідно дотримуватися одного з основних законів землеробства — закону повернення речовин в ґрунт.

Оскільки основним матеріалом для утворення гумусу є органічні рештки різного походження, що в нього потрапляють, то першочерговим завданням по збагаченню гумусом ґрунту вважається надходження органічних речовин у вигляді післяжнивних та післяукісних решток, вирощування багаторічних трав, внесення гною та інших органічних добрив.

Вважається, що для бездефіцитного балансу гумусу в ґрунті, потрібно вносити щорічно на один гектар сівозміни в умовах Полісся 13-15 тон гною, в лісостепових та степових районах — відповідно 9-11 та 7-9 тон. Це в середньому, але в залежності від типу та виду сівозміни, ці норми, безперечно, можуть мінятися.

Водночас є можливість за рахунок соломи та рослинних решток повертати в ґрунт 15-20 кг азоту, 8-10 кг фосфору і 30-40 кг калію на гектар, а також такі важливі мікроелементи, як бор, мідь, марганець, молібден, цинк, кобальт.

Використовуючи в якості органічних добрив 17-20 млн. т соломи, можна заощадити понад 100 тис. т азоту, 70 тис. т фосфору і 250 тис. т калію щорічно. Наведені дані свідчать, що солома є цінним органічним добривом, адже за гумусним еквівалентом тонна соломи замінює 2,5-2,8 тони підстилкового гною.

Але щойно внесена в ґрунт солома зразу не стає органічним добривом у прямому розумінні, ним вона стане пізніше, після того, як відбудеться процес гуміфікації і солома позбудеться властивості чинити депресивний вплив на наступну сільгоспкультуру. Для цього необхідно створити певні умови, адже мікроорганізми, які розкладають органічні сполуки, належать до аеробної групи, і тому процес гуміфікації соломи проходитиме краще за умов достатньої аерації та зволоження ґрунту. Отже, подрібнену солому бажано загорнути у розпушений вологий ґрунт. Довжина часток подрібненої соломи має бути не більше 10 сантиметрів. Ця вимога стосується й інших рослинних решток, призначених для використання у якості органічних добрив. Для усунення депресивної дії соломи на ріст і розвиток рослин наступної культури на кожен тонну соломи перед її загортанням у ґрунт треба внести не менше 10-12 кг діючої речовини амонійних форм азотних добрив. Якщо перерахованих умов буде дотримано, то за 6-8 місяців 40-50% внесеної в ґрунт соломи пройде гуміфікацію і перетвориться в органічне добриво. Решта соломи перетвориться на добриво дещо поступово.

З огляду на зазначені обставини, солому вносять в ґрунт як добриво під ярі культури, оскільки сівбу бажано проводити лише через 6-8 місяців після загортання соломи в ґрунт.

В світі солома вважається готовим будівельним матеріалом для гумусу ґрунту.

Солома більше ніж інші органічні добрива містить органічної дуже цінної для підвищення родючості ґрунтів: целюлоза, пентозани, геміцелюлоза і лігнін є вуглецевими енергетичними субстратами для ґрунтових мікроорганізмів. При залишенні 4-5 т соломи в ґрунті створюється 2,6 т гумусу. У склад соломи входять усі необхідні рослинам поживні речовини, які після мінералізації легко доступні рослинам. Мікроелементів у соломі більше ніж у зерні.

Проте в Україні давно існує проблема збирання соломи. Затрати в 1,5-2 рази перевищують затрати на збирання зерна. Тому найкращим для варіантом для удобрення буде застосування на збиранні зернових комбайнів з подрібнювачами соломи з подальшим її внесенням в ґрунт.

Віталія Петрів, Ек -41Б
ВП НУБіП «Бережанський
агротехнічний інститут»
Науковий керівник ст. викладач Дарія Черник

СІВОЗМІНА ЯК ДЖЕРЕЛО НАГРОМАДЖЕННЯ ОРГАНІЧНИХ РЕЧОВИН В ҐРУНТІ

В питанні ефективного використання земельних ресурсів вагоме місце займає принципова позиція щодо дотримання сівозмін в процесі

сільськогосподарського виробництва та уникнення внаслідок цього дефіциту балансу гумусу, який визначає їх родючість. Основним завданням в цьому плані є забезпечення надходження в ґрунти необхідної кількості органічних і мінеральних речовин.

Основним джерелом нагромадження органічних речовин у ґрунті, який обробляється, є культура польових рослин, їх кореневі та післязбиральні рештки. З рослинними рештками у типових сівозмінах в ґрунт надходить органічних речовин більше, ніж з органічними добривами. Деяке нагромадження органічної речовини в ґрунті відбувається уже під час вегетації рослин за рахунок регенерації кореневої системи, корневих виділень та посиленої діяльності мікроорганізмів. Отже, сільськогосподарські культури, як і взагалі рослини, є не лише «споживачами», а й активними «творцями» ґрунтової родючості. Сільськогосподарські культури за їх здатністю нагромаджувати рослинні рештки можна поділити на три основні групи: багаторічні трави (бобові, злакові та їх сумішки), що нагромаджують найбільше корневих і післяукісних решток — 50—80 ц/га і більше сухої маси, що в 1,3—1,5 рази більше сформованого врожаю; озимі жито й пшениця, які залишають рослинних решток 40—50 ц/га, що дорівнює врожаю або дещо менше його; ярі культури, які нагромаджують порівняно мало решток — 20—40 ц/га і менше. Серед них найменше органічної маси залишають просапні — кукурудза, картопля й коренеплідні культури, а також льон — 5—50 % маси рослин, яка відчужується з урожаем.

Слід зазначити, що рослинні рештки містять багато елементів живлення, які використовують наступні культури сівозміни, тому облік їх маси і наявності в них поживних речовин має важливе значення для вирішення багатьох інших важливих теоретичних і практичних питань: розробка систем удобрення, сівозмін та ін.

Нагромадження рослинних решток у ґрунтах зумовлюється конкретним складом, розміщенням та співвідношенням культур у сівозміні. Змінюючи співвідношення площі під різними культурами сівозміни, можна певною мірою регулювати надходження органічної речовини в ґрунт з рослинними рештками. Безперервне вирощування просапних культур без внесення органічних добрив неминуче призводить до зменшення природних запасів ґрунтового гумусу, тоді як беззмінна культура багаторічних трав сприяє нагромадженню органічної речовини і поповнює нестачу розчинних мінеральних сполук поживних елементів.

Кількість органічних решток, що потрапляє в ґрунт залежить від вирощуваної культури (табл. 1.)

Таблиця 1

Вихід післяжнивних та корневих залишків від урожайності основної продукції

Культура	Коефіцієнт виходу
Озимі зернові	1,1
Ячмінь	0,9
Овес	1,1
Просо	1,0
Кукурудза на зерно	0,8
Горох	0,8
Соняшник	1,0
Цукрові буряки	0,04
Картопля	0,06
Кукурудза на силос	0,16
Однорічні трави на сіно	0,8
Багаторічні трави на силос	1,5
Однорічні та багаторічні трави на зелений корм	0,2

Рештки рослин поповнюють ґрунт органічною речовиною, певна частина якої в результаті гуміфікації перетворюється на гумус.

Таблиця 2

Коефіцієнт гуміфікації рослинних решток та органічних добрив

Культура	Коефіцієнт гуміфікації
Зернові, зернобобові, багаторічні трави	0,25
Кукурудзі та інше силосні культури	0,15
Картопля та овочі	0,08
Солома на добриво	0,25
Органічні добрива: Полісся	0,065-0,070
Лісостеп, Степ	0,075-0,080

Незважаючи на те, що рослинні рештки становлять незначну частину (10—15 %) загальної кількості органічної речовини ґрунту, їм належить важлива роль у постачанні рослин елементами живлення. Вони більш легко піддаються мікробіологічному розкладу порівняно з гумусом і за своєю дією наближаються, а інколи і перевищують органічні добрива. Проте вплив їх на родючість ґрунту і урожайність наступних культур залежить від хімічного складу, особливо від співвідношення вуглецю і азоту.

СУТНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЙНО – ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

У сучасних умовах господарювання конкурентоспроможність є тим мотиваційним механізмом, який забезпечує ефективний розвиток підприємств. Адже під загрозою втрати своїх конкурентних позицій фірми змушені постійно здійснювати модернізацію конкурентних стратегій на основі досягнень науково – технічного прогресу.

Важливим інструментом підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції є ефективний організаційно – економічний механізм її виробництва.

Вивчаючи сутність організаційно – економічного механізму забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств слід з'ясувати поняття самого терміну «механізм». В економічній літературі наведено декілька трактувань «механізму». Так, в економічній енциклопедії «механізм» - це сукупність процесів, прийомів, методів, підходів, здійснення певних дій задля досягнення мети [2].

Слід зазначити, що в економічній літературі застосовуються терміни «організаційно – економічний механізм системи управління конкурентоспроможністю підприємства» [3] або «організаційно – економічний механізм системи керування конкурентними перевагами підприємства» [1]. Дані механізми застосовуються для здійснення ефективного управління конкурентоспроможністю підприємства.

Незважаючи на значні досягнення сучасної наукової думки щодо розроблення механізмів управління конкурентоспроможністю в умовах невизначеності, стан економічної практики в Україні свідчить про необхідність їх адаптації до особливостей сільського господарства.

Оскільки на даний час поняття «організаційно – економічний механізм забезпечення конкурентоспроможності підприємства» немає загальноприйнятого трактування, тому доцільно викласти сутність та зміст цього поняття.

Вітчизняні науковці активно почали досліджувати процеси, пов'язані з формуванням економічного, організаційно – економічного механізму в 60 – х роках ХХ століття. Ними зазначено, що організаційний та економічний механізми є складовими господарського механізму, які ефективно діють тільки в системі.

Так, М.І. Асаула, В.М. Беззуб, В.Ю. Белінський, О. В. Крисальний та інші відмічають, що економічний механізм є системою взаємопов'язаних

планово – економічних форм і методів управління, організації та стимулювання виробництва, які направлені на пропорційний розвиток сільського господарства та інших галузей АПК на інтенсивній основі. Ці ж автори вважають основними ланками господарського механізму планування, економічне стимулювання виробництва, фінансування та кредитування, ціноутворення, організацію управління тощо.

П.Т. Саблук розглядає економічний механізм як практичний вираз системи виробничих відносин, що включають засновану на інтересах (відповідальності) сукупність економічних важелів і регуляторів виробництва [5].

І.І. Лукінов зазначає, що економічний механізм являє досить складну сукупність регуляторів, за допомогою яких реалізуються складові загальнодержавної і ринкової політики – монетарної, валютної, цінової, фінансової, банківсько – кредитної, платіжної, страхової, митної, бюджетної, податкової тощо [4].

Погоджуючись із думкою В. Я. Амбросова, Т.Г. Маренича, вважаємо, що економічний і господарський механізм за методами здійснення повинні бути розмежовані з урахуванням стратегічних і практичних завдань, масштабів першочергового використання. Економічний механізм повинен впливати на галузь, підгалузі, регіони, чітко виконувати цілі економічної політики держави. Що ж стосується організаційного механізму, то він включаючи організаційні форми і методи ведення господарства, повинен проявляти свій вплив на рівні господарських структур.

Таким чином організаційно – економічний механізм забезпечення конкурентоспроможності підприємств – це система послідовних дій економічних, організаційних, соціальних, технологічних, екологічних важелів та методів, які здійснюють вплив на систему управління конкурентоспроможністю.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Должанський І.З. Конкурентоспроможність підприємства: навч. посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2016. 384с.
2. Економічна енциклопедія: у трьох томах /за ред. С.В. Мочерного. К.: Видавничий центр «Академія», 2001. Т2. 848с.
3. Иванов Ю.Б. Конкурентоспособность предприятия в условиях формирования рыночных отношений. ХГЭУ, 1997. 246с.
4. Лукінов І.І. Економічні трансформації (наприкінці ХХ сторіччя). К.: Інститут економіки НАН. 1997. С.178.
5. Саблук П.Т. Економічний механізм АПК у ринковій системі господарювання. *Економіка АПК*. 2012. №2. С.3.

ФОРМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

Сільське господарство України — одна з провідних галузей економіки України.

Крім стабільного забезпечення населення країни якісним, безпечним, доступним продовольством, сільське господарство України спроможне на вагомий внесок у розв'язання світової проблеми голоду. Його потенціал виробництва значно перевищує потреби внутрішнього ринку.

В агросекторі України постійно створюються і функціонують суб'єкти господарювання різних організаційно-правових форм. Загальні і спеціальні умови їх створення визначає законодавство. Протягом останніх років частка суб'єктів господарювання у сільському господарстві складала близько 4% від загальної кількості суб'єктів, при чому левову частку з них становлять саме підприємства (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість сільськогосподарських підприємств за організаційними формами господарювання

Організаційно – правові форми господарювання	Рік							
	2013		2014		2015		2016	
Всього	49046	100	46199	100	45379	100	47697	100
Господарські товариства	8245	16,8	7750	16,8	7721	17	8700	18,2
Приватні підприємства	4095	8,3	3772	8,2	3627	8	3752	7,9
Кооперативи	809	1,6	674	1,4	596	1,3	738	1,5
Фермерські господарства	34168	69,7	33084	71,6	32303	71,2	33682	70,6
Державні підприємства	269	0,6	228	0,5	241	0,5	222	0,5
Підприємства інших форм господарювання	1460	3	691	1,5	891	2	603	1,3

В сільському господарстві України можна виділити чотири основні групи виробників сільськогосподарської продукції [1]:

1. Домашні господарства населення (44,9% виробництва загального обсягу с/г продукції)
2. Приватні підприємства.
3. Підприємства колективної власності.

4. Господарські товариства.

1. Домашні господарства населення (включають також фізичних осіб підприємців), не є юридичними особами та вирощують с/г продукцію як для власних потреб, так і на продаж. Такі господарства спеціалізуються на комерційному вирощуванні овочів та інших більш нішових культур, що важко виростити в промислових масштабах через необхідність ручної праці;

2. Приватні підприємства в сільському господарстві представлені фермерськими господарствами та приватними сільськогосподарськими підприємствами.

Фермерські господарства можуть створюватися виключно громадянами України, а їх діяльність повинна базуватися на праці членів сім'ї фермера, хоча і допускається найм працівників. Земля може належати фермеру як на праві власності так і орендуватися. Площі ферм також можуть різнитися від декількох гектарів до п'яти-десяти тисяч гектарів, що є фактично повноцінним підприємством середнього розміру. Більше 60% фермерських господарств мають площу від 100 до 2000 тис. гектарів.

Приватні сільськогосподарські підприємства – це юридичні особи, що діють на основі приватної власності та можуть засновуватися громадянами України, а також іноземцями, особами без громадянства та юридичними особами. До них застосовуються загальні правила Цивільного та Господарського кодексів, щодо ведення господарської діяльності.

3. Підприємства колективної власності, різні форми кооперативів.

Кооперативи в Україні можуть бути різних видів. Найпоширенішими з них є виробничі та обслуговуючі кооперативи.

Виробничий кооператив - утворюється виключно фізичними особами для спільної виробничої або іншої господарської діяльності на засадах їх обов'язкової трудової участі з метою одержання прибутку;

Обслуговуючий кооператив - утворюється фізичними та/або юридичними особами для надання послуг переважно членам кооперативу, а також іншим особам з метою провадження їх господарської діяльності.

4. Господарські товариства можуть бути як національними, так і іноземними або з іноземними інвестиціями. В агросекторі господарські товариства є найпоширенішою формою господарювання після фермерських господарств. Вони представлені переважно у формі товариств з обмеженою відповідальністю та акціонерних товариств.

Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ) - це підприємство, створене на засадах угоди між юридичними особами і/або громадянами шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою одержання прибутку. ТОВ має статутний фонд, розділений на частки у розмірах, вказаних установчими документами - статутом. Законом не встановлена мінімальна кількість учасників ТОВ, проте максимальна кількість учасників не може сягати більше ста осіб. Мінімальні та

максимальні розміри статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю законом також не регулюються.

Особливістю цього виду підприємств є те, що учасники товариства несуть відповідальність лише в межах своїх вкладів. Учасник має право продати чи іншим чином відступити свою частку (її частину) у статутному капіталі товариства.

Державна реєстрація ТОВ складає 24 години, всі інші реєстраційні дії, включаючи відкриття рахунку в банку та реєстрацію у фіскальних органах, займають ще 4-5 робочих днів. Офіційні платежі за державну реєстрацію не сплачуються.

Акціонерні товариства (АТ). Статутний капітал АТ поділений на визначену кількість акцій рівної номінальної вартості, а акціонери відповідають за зобов'язаннями товариства тільки в межах належних їм акцій. Засновниками АТ можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Законом встановлена вимога, що статутний капітал АТ не може бути менше суми, еквівалентної 1250 мінімальним заробітним платам, виходячи із ставки мінімальної заробітної плати, діючої на момент створення акціонерного товариства.

АТ поділяються на два типи: відкрите та закрите АТ.

Відкрите АТ, означає що його акції можуть розповсюджуватися шляхом відкритої підписки та купівлі-продажу на біржах.

В Закритому АТ, акції розподіляються виключно між засновниками і не можуть розповсюджуватися шляхом підписки, купуватися та продаватися на біржі. Закрите акціонерне товариство може бути реорганізовано у відкрите шляхом внесення змін до статуту товариства.

Державна реєстрація АТ триває протягом 24 годин, а всі інші процедури відкриття АТ займають близько 2-3 місяців, включаючи реєстрацію випуску акцій Національною комісією з цінних паперів і бірж, реєстрації фіскальними органами, відкриття банківського рахунку і т.п.

Перші три види організаційних форм є більш характерними для малого і середнього агровиробника та рідко використовуються для залучення іноземних інвестицій. Товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ) та Акціонерні товариства (АТ) є найбільш поширеними та можуть бути як малими, так і великими підприємствами і є більш зручними та привабливими для залучення інвестицій. Найбільші сільськогосподарські виробники обирають холдингову структуру організації та розміщують свої акції на світових фондових біржах.

Іноземні компанії також мають можливість зареєструвати в Україні представництво, яких наразі в Україні налічується загалом 4375 одиниць. В залежності від мети компанії представництво може бути двох видів: комерційне (постійне) представництво і некомерційне (тимчасове) представництво.

Комерційне (постійне) представництво згідно законодавства України є таким, через яке повністю або частково проводиться господарська діяльність нерезидента в Україні, прибуток якого відповідно оподатковується.

Некомерційне (тимчасове) представництво покликано здійснювати виключно підготовчу і допоміжну діяльність для компанії нерезидента, а також надавати консультаційні послуги. Некомерційне представництво не є платником податку на прибуток.

Господарська діяльність через представництво має свої переваги, а саме: безпосередній контроль над діяльністю представництва та його фінансування, використання бренду компанії без ліцензійних договорів, можливість використовувати працю іноземних громадян без щорічного оформлення відповідних дозволів на працевлаштування. Реєстрація представництва займе близько місяця, також необхідно буде сплатити обов'язків платіж державі в сумі 2500\$ дол. США.

Іншими шляхами доступу іноземців та іноземних компаній в українську аграрну сферу можуть стати агентські договори та договори про спільну діяльність.

Україну люблять лякати, що вона стає аграрною країною або навіть сировинним придатком. При цьому забувають сказати, що ЄС є найбільшим експортером пшениці і м'яса птиці в світі, а США – найбільший експортер кукурудзи в світі. Якби в Україні були б такі запаси нафти і газу, як у Росії, то Україна теж могла б бути світовим лідером на ринку експорту і продавати величезні обсяги нафти і газу на експорт. Але в Україні немає ні нафти, ні газу, але є інше багатство – це землі сільськогосподарського призначення, і потрібно зробити так, щоб посунути США і ЄС на світовому ринку зерна, ось тоді Україну будуть поважати у всьому світі і навіть побоюватися.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Види сільськогосподарських підприємств в Україні. URL: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/umovi_vedennya_agrobiznesu/vidi_silskogospodarskikh_pidpriemstv_v_ukraini (дата звернення 30.04.2018).
2. Який реальний стан вітчизняного сільського господарства. URL: <https://agroreview.com/news/yakuj-realnyj-stan-vitchyznyanoho-silskoho-hospodarstva> (дата звернення 30.04.2018).

Владислав Голубєв, Е-31
ВП НУБіП України «Бобровицький коледж
економіки та менеджменту ім. О.Майнової»
Науковий керівник викладач економічно - облікових
дисциплін Ольга Леденко

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА

Необхідність забезпечення продовольчої безпеки держави, задоволення потреб населення якісними продуктами харчування різноманітного асортименту актуалізують питання якісного використання наявного природо-ресурсного потенціалу вітчизняного аграрного сектору і підвищення його конкурентоспроможності. Без високоефективного і конкурентоспроможного аграрного сектору неможливо вирішити також стратегічні завдання розвитку соціально орієнтованої економіки країни, формування цивілізованого аграрного ринку, входження країни у світовий економічний простір.

Сільське господарство як ключова галузь аграрного сектору останніми роками, за незначними виключеннями, демонструвало позитивну динаміку. Та незважаючи на в цілому позитивні досягнення аграрного сектору, наявний ресурсний потенціал дозволяє не тільки закріпити отримані результати, а й значно наростити виробництво якісної і безпечної сільськогосподарської продукції, підвищити експортний потенціал галузі. Водночас сучасна модель функціонування сільськогосподарського виробництва не спроможна зробити суттєво якісний стрибок у своєму розвитку, забезпечити вирішення соціально-економічних проблем села, реалізувати повною мірою той потужний природно-ресурсний потенціал, яким володіє галузь. Цьому заважає низка системних перешкод, які не вдалося подолати протягом тривалого періоду реформування сільськогосподарської галузі, головними з яких є:

- незавершеність земельної реформи
- галузева незбалансованість сільського господарства, суттєве переважання у виробництві окремих видів сільськогосподарської продукції або великих, або дрібних товаровиробників.
- неефективне використання ресурсного потенціалу аграрного сектору.
- для стабільного ведення господарської діяльності сільськогосподарських виробників, зокрема, через брак інвестиційних коштів, важкодоступність кредитів банків, а також низький рівень державної підтримки сільського господарства.
- відставання розвитку системи аграрної логістики від потреб ринку

- невідповідність української сільськогосподарської та харчової продукції європейським стандартам

- недостатній рівень розвитку соціальної інфраструктури на селі та низька якість життя сільського населення порівняно з міським

Зниження обсягів та ефективності сільськогосподарського виробництва, руйнування соціального захисту, байдужість з боку держави призвели до погіршення умов праці, здешевлення вартості робочої сили, погіршення продовольчої безпеки та екологічного стану, недосконалої інформованості та технологічного забезпечення тощо. Потенціал аграрного сектора високий, але не використовується повністю.

На сьогодні не існує досконалої комплексної програми розвитку сільської місцевості. Такі Закони України як «Про особисте селянське господарство», «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність», «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» та ін., що стосуються селянських господарств, більшою мірою залишаються на рівні декларації і виконують суто захисну функцію та не сприяють розвитку особистих селянських господарств.

За останні десятиріччя характерними для українського села стали соціально-економічний занепад і злиденність переважної частини селянства. Про кризовий стан українського села свідчать низький рівень життя, безробіття, зниження народжуваності і збільшення смертності. Більшу частину населення села складає старше покоління і пенсіонери, відбувається відплив молоді до промислових центрів.

Основна мета стратегії розвитку сільського господарства полягає у створенні сприятливого середовища для зростання добробуту населення, забезпечення конкурентоздатності сільських територій та повної реалізації їх економічного потенціалу.

Зміни повинні розпочатися найперше з прийняття закону, який би чітко визначав суть поняття «продовольча безпека держави» і критерії її оцінки.

Наступними кроками повинні стати розроблення програми розвитку сільськогосподарських виробництв, надання пільг та привілеїв з метою заохочення до праці.

Також потрібно сприяти створенню системи фінансового та матеріально-технічного забезпечення, що можна виконати за допомогою таких основних заходів:

1. Створення «Фонду кредитних гарантій».
2. Сприяти розвитку кооперації та спеціалізації.
3. Ввести спеціальний курс для підготовки, перекваліфікації та підвищення кваліфікації спеціалістів сільського господарства.

Отже, першим кроком до розвитку сільського господарства є створення комплексної відповідної програми розвитку сільської місцевості, яка б одразу почала впроваджуватись у життя.

Наступною проблемою, яка постає перед нами, є перетворення аграрного сектору на високоефективний, конкурентоспроможний сектор економіки.

Дану проблему можна умовно розділити на такі підпункти:

1. Потенціал аграрного сектора України високий, але не використовується повністю, або використовується не раціонально.
2. Погіршення екологічного стану основного природного ресурсу – землі.
3. Слабка інфраструктура та інформаційне забезпечення.

Звідси випливають наступні заходи:

1. Застосування ресурсозберігаючих та екологічно нешкідливих технологій виробництв.
2. Надання виплат, грошової та матеріальної допомоги територіям з критичним екологічним станом.
3. Розробка каральних методів за нераціональне використання природних ресурсів.

Повинна бути створена система моніторингу, аналізу та прогнозування кон'юнктури аграрного ринку, збору та поширення оперативної інформації для всіх учасників.

Сприяння формуванню розгалуженої заготівельно-закупівельної мережі допоможе у створенні товарних партій продукції, її транспортуванні, зберіганні, контролі якості і безпеки продукції сільськогосподарських виробників. Чималу роль відіграє прийняття програми створення та розвитку мережі оптових сільськогосподарських ринків.

Третім етапом аспекту розвитку сільських територій є їх комплексний розвиток та розв'язання соціальних проблем на селі. Основними питаннями постають такі як рівень життя, демографічний склад, трудова міграція сільського населення.

Вирішення цих питань потребує проведення таких заходів:

1. Потрібно надати широку фінансово-кредитну та інвестиційну підтримку, але оскільки на даний час існують проблеми із держбюджетом, то повноцінною заміною може стати податкова політика, яка стимулюватиме розвиток сільського господарства.
2. Створення розгалуженої мережі дорадчих служб.
3. Забезпечення доступу населення до якісних соціальних послуг та соціальної інфраструктури.
4. Забезпечення доступу населення до інформації.

Таким чином, досліджуючи сільську місцевість, не потрібно забути про створення відповідних умов життя населення, які у подальшому розвитку необхідно наближати за якістю до міських.

Розвиток несільськогосподарських видів діяльності на селі – це важливе джерело зайнятості і доходів сільського населення, особливо через сезонність сільського господарства і неможливість забезпечення

інтенсивної цілорічної зайнятості сільського населення у сільськогосподарському виробництві

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Васьківська К.В., Сембай І.В. Соціально-економічні аспекти розвитку сільських територій. *Регіональна економіка*. 2009. №2. с.142-148
2. Месель-Веселяк В.Я. Напрями забезпечення конкурентоспроможності аграрного виробництва. *Економіка АПК*. 2009. №10. с.7-14.
3. Осташко Т.О. Ринок сільськогосподарських земель: очікування, оцінки і передбачення. *Аспекти сільського розвитку. Вісник інституту сільського розвитку*. 2007. №1-4(8-9). с.33-48
4. Седік Д., Кобута І.В., Пугачов М.І., Прокопенко С.С., Чапко І.П. Формування стратегічної середньострокової політики розвитку села і сільського господарства. *Аспекти сільського розвитку. Вісник інституту сільського розвитку*. 2007. №1-4(8-9). с.2-32

Галина Білик, Ек – 41Б
ВП НУБіП України “Бережанський
агротехнічний інститут”

Науковий керівник к.геогр.н. Олена Греськів

ПОХОДЖЕННЯ, ДЕФІНІЦІЇ ТА ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНА «СТРАТЕГІЯ ПІДПРИЄМСТВА»

Термін «стратегія» історично виник і отримав певний зміст у військовому лексиконі. На той час термін «стратегія» означав вищу сферу військової майстерності, яка вивчає закономірності і характер війни, розробляє теоретичні основи планування, підготовки і здійснення військових операцій, визначає стратегічні завдання. В такому значенні слово стратегія було відомо протягом століть [2].

Сучасне поняття стратегії стосовно бізнесу з'явилося в середині ХХ ст. У 1962 році вчений-економіст А. Чандлер-молодший застосував термін «стратегія» щодо керівництва підприємством у праці «Стратегія і структура». Він довів, що стратегія визначає структуру, і зміни в навколишньому середовищі викликають стратегічні альтернативи, які в свою чергу можуть породжувати зміни в організаційній структурі [1].

На сьогодні загальноприйнятого стандарту щодо змісту стратегії та її структури так і не існує, що ще раз підтверджує складність, багатоплановість і неоднозначність трактування даної категорії. Сучасні дослідники категорії «стратегія підприємства» в загальному її визначенні сходяться, хоча при розшифруванні окремих її складових займають різні позиції [5].

Дефініції та підходи до визначення терміна «стратегія підприємства»[4]

Автор	Поняття стратегії
А. Чандлер (A.Chandler)	Встановлення основних довгострокових цілей підприємства, адаптація курсів дій та розміщення ресурсів, необхідних для досягнення цілей
Ігор Ансофф (I.Ansoff)	Набір правил для прийняття рішень, якими організація керується в своїй діяльності.
А.Томпсон, А. Стрікленд (Thompson&Strickland)	Вказівка на те, як перевести компанію звідти, де вона знаходиться зараз, туди, де вона хоче знаходитись; це засіб досягнення бажаних результатів
Майкл Портер (M. Porter)	Продуманий вибір набору видів діяльності, які забезпечують унікальну природу створюваної вартості (цінності)
М.Мескон, М.Альберт, Ф.Хедоурі (M.Meskon, M. Albert, F. Hedowry)	Детальний, всебічний комплексний план, призначений для реалізації місії організації і досягнення цілей
Б. Карлофф (B.Karloff)	Узагальнена модель дій, які необхідні для досягнення встановлених цілей шляхом координації та розподілу ресурсів компанії
Г. Мінтцберг (G. Mintzberg)	Визначається через комбінацію 5 «П»: plan - <i>план дій</i> , майбутній результат; ploy - <i>особливий маневр</i> , тобто дія, направлена на те, щоб перехитрити своїх суперників; preference – <i>порядок дій</i> , тобто план неможливо реалізувати, але порядок дій може бути забезпечений в будь-якому випадку; position - <i>позиція</i> в конкурентному середовищі; perspective - <i>перспектива</i> , бачення стану, до якого необхідно прагнути
П. Дойль (P.Doyle)	Комплекс прийнятих менеджером рішень стосовно розміщення ресурсів підприємства і досягнення довгострокових конкурентних переваг на цільових ринках
О. Віханський	Довгостроковий якісно визначений напрямок розвитку організації, що належить до сфери, засобів і форм її діяльності, системи взаємовідносин всередині організації, а також її позиції у навколишньому середовищі, що веде організацію до її цілей
Р. Фатхутдінов	Програма, план, генеральний курс суб'єкта управління з досягнення ним стратегічних цілей
А. Наливайко	Набір напрямків діяльності (мети та способів її досягнення), що встановлений та переглядається, для забезпечення поновлюваної відмінності та прибутковості

В. Оберемчук	Програма дій, що визначає розвиток фірми, і відповідне управління, а також досягнення поставлених цілей, визначення перспективних орієнтирів діяльності підприємства на основі оцінювання його потенційних можливостей і прогнозування розвитку середовища
--------------	--

Підсумовуючи вище сказане, можна стверджувати, що різноманітність дефініцій стратегії свідчить про те, що дана категорія відзначається надзвичайною складністю, обумовленою як значною кількістю різних об'єктів, до яких її застосовують, так і різноманітністю ситуацій, в котрих вони (об'єкти) знаходяться, а також цілями, які перед ними стоять[3].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ковтун О. І. Стратегія підприємства: навч. пос. Львів: 2012. 52 с.
2. Оберемчук В.Ф. Стратегія підприємства: короткий курс лекцій. К.: МАУП, 2000. 120 с.
3. Пастухова В.В. Стратегія підприємства: філософія, політика, ефективність. Київ: КНТЕУ, 2002. 95 с.
4. Сумець О.М. Стратегія підприємства. Теорія, ситуації, приклади: Навчальний посібник. К.: ВД “Професіонал”, 2005. 210 с.
5. Сумець О.М. Стратегії сучасного підприємства та його економічна безпека: навч. посіб. К.: «Хай-Тек Прес», 2008.

Ольга Голод, Ек – 41Б
 ВП НУБіП України “Бережанський
 агротехнічний інститут”
 Науковий керівник к.геогр.н. Олена Греськів

ІЄРАРХІЯ ТА ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЙ ПІДПРИЄМСТВА

Стратегія підприємства має кілька рівнів декомпонування, кожному з яких відповідає стратегія певного рангу, тобто, стратегія підприємства має ієрархічну будову [1].

Ієрархія стратегій означає ранжування, взаємозв'язок і підпорядкованість різних стратегій, які становлять стратегію підприємства.

У мультибізнесовому підприємстві (багатопротифільному, диверсифікованому, що виробляє різнотипну продукцію) застосовують чотирирівневу стратегію, до якої входять:

1. Корпоративна (загальна) стратегія, що одночасно є портфельною.
2. Конкурентні (ділові, бізнесові) стратегії.
3. Функціональні стратегії.

4. Операційні стратегії.

У одно бізнесовому підприємстві (вузькопрофільному, що виробляє однотипну продукцію) застосовують трьохрівневу стратегію, до якої входять:

1. Корпоративна стратегія, що одночасно є конкурентною (діловою, бізнесовою).
2. Функціональні стратегії.
3. Операційні стратегії.

Корпоративна(загальна, портфельна) стратегія займає в ієрархії найвищий рівень. Вона визначає загальний напрямок діяльності підприємства, один із наступних: стратегію зростання, стабілізації або скорочення.

Конкурентні (ділові, бізнесові) стратегії підпорядковуються корпоративній, вказують шляхи досягнення вибраного нею напрямку в кожній СОБ (стратегічній одиниці бізнесу) і являють собою план завоювання сильних довгострокових конкурентних позицій (переваг). Дані стратегії називають ще стратегіями бізнесу, або стратегіями конкурентоспроможності [2].

Функціональні стратегії розробляють для кожного функціонального напрямку діяльності: стратегія виробництва, маркетингу, фінансова стратегія, стратегія науково-дослідних робіт, стратегія управління персоналом тощо. Функціональні стратегії конкретизують, доводять корпоративну і конкурентні стратегії до функціональних служб господарства. Одночасно функціональні підрозділи помітно впливають на формування корпоративних і конкурентних стратегій [4].

Операційні стратегії – це вузькі стратегії для основних структурних підрозділів підприємства, що не є самостійними: заводів, що входять до складу підприємства, бригад, відділів, дилерів тощо. Це найнижчий рівень стратегії підприємства, з яким пов'язані стратегії, що займають вищий рівень за ієрархією: корпоративна, конкурентні, функціональні [3].

Кожен з названих вищих рівнів утворює стратегічне середовище для нижчого рівня і обмежує його в чомусь.

Формування стратегії підприємства є процесом, який проходить певні етапи [5].

На першому етапі розробки стратегії підприємства здійснюють аналіз середовища, прогнозують його майбутній розвиток, виявляють можливості і загрози, сильні і слабкі сторони, оцінюють конкурентоспроможність і прогнозують її зміни.

На другому етапі або паралельно (на новоствореному підприємстві – на першому) визначають місію, мету і цілі підприємства.

На третьому етапі здійснюють стратегічний аналіз, який полягає в порівнянні мети і цілей з результатами аналізу середовища, виявленні і

усуненні розривів між ними і, головне, у виробленні альтернативних стратегій – варіантів стратегічного розвитку.

На четвертому етапі моделюються варіативні сценарії розвитку подій (оптимістичний, песимістичний та найбільш вірогідний) і досліджується вплив кожного на сформульовані альтернативні стратегії. Визначається конкурентоспроможність підприємства у разі реалізації тієї чи іншої стратегії за певним сценарієм.

На п'ятому етапі здійснюється вибір найбільш прийнятної стратегії з альтернативних.

На шостому – готується кінцевий варіант стратегічного плану підприємства.

На сьомому етапі на базі стратегічного плану розробляються тактичні середньострокові плани.

Нарешті, на восьмому етапі розробляються оперативні плани та проекти, і на цьому процес стратегічного планування завершується. Розпочинається процес реалізації стратегічного плану, тобто процес стратегічного управління. Він передбачає не лише організацію реалізації стратегії (9-й етап) але і її практичну оцінку, контроль за виконанням (10-й етап) і зворотний зв'язок, якщо виявляються помилки, недоробки у формуванні стратегічного плану на будь-якому із етапів. Інколи такий зворотний зв'язок передбачає часткові зміни місії і цілей, якщо вони виявилися до певної міри нереальними [6].

Підсумовуючи вище сказане, можна стверджувати, що стратегія підприємства має ієрархічну будову і складається з стратегій різного рівня. Стратегія підприємства формується протягом восьми етапів і реалізується на останніх. Зворотний зв'язок можливий на будь-якому з етапів формування стратегії. Все це свідчить про те, що і формування, і реалізація стратегії становлять єдиний процес. Причому він є безперервним, оскільки середовище, а, значить, і умови діяльності підприємства постійно змінюються, стратегічний план регулярно коригується.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ковтун О. І. Стратегія підприємства: навч. пос. Львів: 2004. 52 с.
2. Оберемчук В.Ф. Стратегія підприємства: короткий курс лекцій. К.: МАУП, 2000. 120 с.
3. Пастухова В.В. Стратегія підприємства: філософія, політика, ефективність. Київ: КНТЕУ, 2002. 95 с.
4. Сумець О.М. Стратегія підприємства. Теорія, ситуації, приклади: навчальний посібник. К.: ВД "Професіонал", 2005. 210 с.
5. Сумець О.М. Стратегії сучасного підприємства та його економічна безпека : навч. посіб. К.: «Хай-Тек Прес», 2008.

6. Шершньова З.Є. Формування стратегії підприємства: навч. посібник. К.: КНЕУ, 1999. 384 с.

Зоряна Іванюк, Ек-41Б
ВП НУБіП України “Бережанський
агротехнічний інститут”
Науковий керівник к.геогр.н. Олена Греськів

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА В УКРАЇНІ

В сучасних умовах розвитку ділової активності в Україні ринкове середовище стає все більш динамічним. Однак, розвиватися й успішно конкурувати можуть лише ті підприємства, які організовують фінансування та розвиток своєї діяльності стратегічно правильно. Саме тому, проблема формування ефективної стратегії розвитку підприємства є досить актуальною.

Вагомий внесок у дослідженнях проблем вибору стратегії підприємства зробили такі вчені: І. Бланк, С. Булгакова, Л. Буряк, О. Горпінченко, А. Ковальова, А. Куліш, Г. Нам, О. Павловська, А. та ін. У працях цих науковців розкрито особливості вибору підприємством стратегії розвитку, розроблено загальні підходи до аналізу та оцінювання економічного стану підприємства.

Метою даного дослідження є вивчення сутності формування та впливу стратегії розвитку на діяльність підприємства, а також розглянути можливі шляхи вдосконалення стратегічної діяльності.

Стратегія – це генеральна комплексна програма дій, яка визначає пріоритетні для підприємства проблеми, його місію, головні цілі та розподіл ресурсів для їхнього досягнення. Вона формулює цілі та способи їх досягнення, так, щоб вказати підприємству певний (такий, що об’єднує всі його підрозділи) напрямок розвитку [1].

Актуальність проблеми підвищення конкурентоспроможності суб’єктів господарювання спонукало до виникнення і розвитку досліджень, пов’язаних із оцінкою інвестиційної привабливості підприємства та розробки інвестиційної стратегій.

Інвестиційна стратегія визначається як генеральний план дій у сфері інвестиційної діяльності підприємства, який враховує пріоритетні її напрямки і форми, характер формування інвестиційних ресурсів і послідовність етапів реалізації довгострокових інвестиційних цілей, що забезпечують передбачений розвиток підприємства.

Процес розробки інвестиційної стратегії є найважливішою складовою загальної системи стратегічного вибору підприємства, основними елементами якого є місія, загальні стратегічні цілі розвитку, система функціональних стратегій у розрізі окремих видів діяльності, способи

формування та розподілу ресурсів. При цьому інвестиційна стратегія взаємодіє з іншими елементами стратегічного вибору підприємства. Розуміння взаємозв'язку інвестиційної стратегії вибору підприємства дозволяє більш ефективно будувати процес її розробки.

Враховуючи важливість розробки інвестиційної стратегії, варто сформулювати загальну методологію результативної стратегії підвищення інвестиційної привабливості: діагностика стану підприємства та виявлення найбільш активних інвестиційних переваг підприємства; аналіз особистостей та вимог інвестора; визначення показників вимірювання інвестиційної привабливості; формування методики моніторингу інвестиційної привабливості тощо [1].

Фінансова стратегія підприємства являє собою визначення економічної мети і результатів діяльності підприємства, обсягу ресурсів та забезпечення їх при заданій загальній стратегії підприємства.

У рамках фінансової стратегії повинна формуватися фінансова модель підприємства з позиції, як структури активів, так і пасивів, а також, увага має приділятися одночасно як блоку рентабельності, так і блоку ліквідності з огляду на ряд випадків їхнього конфліктуючого характеру, управління точкою беззбитковості підприємства, змінною структури постійних і змінних витрат, фінансової стійкості підприємства, управління фінансовим циклом. Вона має відповідати необхідному рівню ділового ризику, потребам фінансування бізнес-плану, визначати фінансові цілі підприємства, потреби фінансування, дивідендну політику і враховувати ринкові умови.

Фінансова стратегія підприємства повинна бути спрямована на виконання таких цілей: забезпечення підприємства необхідними коштами і на цій основі його стабільності і ліквідності; забезпечення його рентабельності й одержання оптимального прибутку; задоволення матеріальних і соціальних потреб працівників і власників підприємства; зростання економічної доданої вартості тощо [2].

Отже, стратегія розвитку підприємства є невід'ємною складовою його ефективного функціонування і забезпечує оптимізацію роботи, послідовність досягнення необхідних цілей та мінімізацію втрат при несприятливій кон'юктурі ринку. В умовах ринкової економіки існують різноманітні можливості для інвестування та фінансування, тому підприємствам потрібно діяти, дотримуючись власної інвестиційної та фінансової стратегій в цілому, а також враховувати позиції інвестиційної та фінансової політики.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Селіверстова Л.С. Шляхи формування ефективної стратегії підприємства // Актуальні проблеми економіки. № 7 (85). 2008. С. 133-136.

2. Білик М. Д. Фінансова стратегія як складова стратегія загальної стратегії підприємства // Формування ринкових відносин в Україні. №8 (99). 2009.

Наталя Судомир, Ек – 41Б
ВП НУБіП України “Бережанський
агротехнічний інститут”

Науковий керівник к.геогр.н. Олена Греськів

ПОНЯТТЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Слово "стратегія" походить від древньогрецьких слів "stratos" – "армія" та "agos" – "я керую". Відповідно, поняття "стратегія" первинно тлумачили як мистецтво або наука ведення воєнних дій. Свідченням цього є давньокитайський трактат про військове мистецтво "Сунь-Цзи", датований V ст. до н. е. [2].

Сучасне визначення стратегії важко сформулювати одним реченням. Багато авторитетних вчених пропонували власне бачення змісту стратегії, але їхні визначення мають різний зміст.

Глобалізація економічних процесів, зростання конкуренції між виробниками, збільшення впливу високотехнологічних компаній обумовили широке визнання стратегічного мислення як єдиного правильного підходу до управління підприємством в умовах ринку і вже у 80–90-х рр. стратегія стає невід'ємною частиною управління бізнесом практично у всіх країнах з ринковою економікою [3].

Досить часто, даючи визначення поняттю "стратегія", автори керуються одночасно декількома підходами. За кожним підходом виявлено ряд суттєвих причинно–наслідкових залежностей:

– стратегія будується в контексті визначеного напрямку (сукупності напрямів), котрий у свою чергу передбачає існування наперед поставленої мети;

– сукупність послідовних дій, спрямованих на досягнення поставленої мети є процесом. Виходячи з цього, стратегію як послідовність дій, також слід вважати процесом;

– в процесі досягнення мети стає можливим здобуття бажаного стану в майбутньому – визначеної наперед позиції. Таким чином, стратегія є засобом досягнення цієї позиції;

– досягнення поставленої мети передбачає виконання ряду завдань, що встановлюються заздалегідь та підпорядковуються загальній меті. У процесі виконання завдань приймаються рішення щодо того, яким чином необхідно діяти, враховуючи зовнішні зміни та існуючі можливості;

– наперед визначені мета й завдання, а також заходи, що передбачають реалізацію цих завдань, формалізуються у вигляді планів. У планах містяться також дані про обсяг роботи за кожним із завдань, методи,

викладені у певній послідовності, та вказуються строки, необхідні для виконання завдань [4].

Стратегія – це модель узагальнення дій, необхідних для досягнення поставлених цілей шляхом координування і розподілу ресурсів фірми, тобто розробка стратегії фірми полягає в розробленні планів досягнення цілей, в якому передбачені можливості фірми.

Дефініція "стратегії" є достатньо неоднозначним поняттям, але на підставі проведеного аналізу пропонуємо визначити як довготривалу сукупність управлінських рішень щодо вибору цілей і напрямів діяльності та моделі дій стосовно розміщення, розподілу та координації ресурсів підприємства для забезпечення його нормального розвитку [1].

Узагальнимо, що стратегія в сучасній науці управління розглядається як результат, як сукупність взаємозалежних рішень, що визначають пріоритетні напрямки використання ресурсів, зусиль підприємства для реалізації його місії, забезпечення довгострокових конкурентних переваг на цільових ринках, як засіб реалізації інтересів підприємства.

Складність формування стратегії розвитку полягає у тому, що при різних теоретико–методологічних підходах цей процес розглядається з конкретної позиції, а саме, формування стратегії як: процес осмислення; формальний процес; аналітичний процес; процес передбачення; ментальний процес; процес, що розвивається; колективний процес; реактивний процес; процес трансформації [3].

Тенденції сучасного розвитку економічної ситуації в Україні характеризуються високим динамізмом, активізацією структурних зрушень на користь сфери послуг, загостренням конкурентної боротьби. Набувають ознак комплексності, взаємодоповнюваності та взаємопричинності процеси у зовнішньому середовищі. Ці явища обумовлюють необхідність наукового пошуку нових механізмів і методів стратегічного управління, стрижнем якого є стратегія розвитку підприємства яка повинна відповідати перетворенням в економіці, гармонізувати вплив і взаємозв'язки між факторами внутрішнього та зовнішнього середовища [5].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Куденко Н.В. Стратегічний маркетинг: навч. посібн. К. : Вид–во КНЕУ, 1998. – 152 с.
3. Минцберг Г. Школи стратегий СПб. : Изд– во "Питер", 2000. 336 с.
4. Пастухова В.В. Стратегічне управління підприємством: філософія, політика, ефективність. Київ: КНТЕУ, 2002. 301 с.
5. Сумець О.М. Стратегія підприємства. Теорія, ситуації, приклади: навчальний посібник. К.: ВД "Професіонал", 2005. 320 с.
6. Шершньова З.Є. Стратегічне управління: навч. посібник. К.: КНЕУ, 1999. 384 с.

СУТНІСТЬ І ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Стратегія підприємства – це узагальнена програма діяльності (модель дій), спрямована на досягнення підприємством бажаного результату, мети (статусу на ринку, соціально-економічних показників) завдяки ефективному розподілу, координації та використанню ресурсів [1].

Визначення стратегії дається вченими у багатьох варіантах. Наприклад, Генрі Мінцберг зробив висновок, що стратегія - це принцип поведінки або слідування певній моделі поведінки. Він визначає стратегію як комбінацію п'яти “П” :

- стратегія - план, керівництво, орієнтир або напрямок розвитку, шлях із сьогоднішнього у майбутнє;
- стратегія - принцип, поведінка або слідування деякій моделі поведінки;
- стратегія - позиція, визначення положення організації у зовнішньому середовищі і відносно своїх головних конкурентів;
- стратегія - перспектива, або за Пітером Друкером це “теорія бізнесу даної організації”;
- стратегія - прийом, особливий маневр, що застосовується з метою перехитрувати суперника або конкурента [2].

З економічної точки зору стратегія розглядається як система правил і способів реалізації концепції розвитку підприємства[1].

Відомий вчений І. Ансофф виділяє декілька характерних рис стратегії :

- процес розробки стратегії не завершується якою-небудь негайною дією. Звичайно, він закінчується встановленням загальних напрямків, рух за якими забезпечить зростання та укріплення позиції фірми;
- визначена стратегія повинна використовуватися для розробки стратегічних проектів методом пошуку. При цьому стратегії відводиться роль певного фільтру: відкидаються всі можливості, ділянки та напрямки, що несумісні з нею;
- певна стратегія перестає бути необхідною як тільки реальний розвиток подій стане відповідним бажаному організації;
- при розробці стратегій неможливо передбачити всі можливості, які виникнуть при конкретизації цілей і формуванні заходів. Тому, використовується узагальнена, неповна і неточна інформація щодо різних стратегічних альтернатив [3].

Стратегія підприємства – це систематичний план його потенційної поведінки в умовах неповноти інформації про майбутній розвиток середовища та підприємництва, що включає формування місії, довгострокових цілей, а також шляхів і правил прийняття рішень для найбільш ефективного використання стратегічних ресурсів, сильних сторін і можливостей, усунення слабких сторін та захист від загроз зовнішнього середовища задля майбутньої прибутковості [4].

Зовнішнє середовище підприємства постійно змінюється, тому стратегія підприємства повинна також постійно уточнюватись та змінюватись. Основними компонентами планування і реалізації стратегії підприємства є тактика, політика, процедури і правила. Тактика - процес розробки короткострокових планів, що узгоджуються із стратегією підприємства. Тактика визначає шляхи й засоби, форми й способи діяльності підприємства, які забезпечують його успішну стратегію.

Наступним етапом процесу реалізації стратегії й тактики є розробка політики, яка перетворює стратегію на відкриту детальну декларацію основних напрямків діяльності підприємства. Потім формуються правила та процедури дій, необхідні для реалізації стратегії.

Процедура - це кілька взаємопов'язаних дій, які повинні використовувати у конкретній ситуації. Досить часто для працівників підприємства розробляються правила, які гарантують виконання конкурентних дій певним способом.

Кінцевий стратегічний план підприємства повинен містити: місію і цілі; стратегії (корпоративну, конкурентну та функціональну) тактику; політику.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Панов А.И. Стратегический менеджмент. М.: ЮНИТИ, 2002.
2. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия. СПб: Изд-во «Питер», 1999.
3. Саєнко М. Г. Стратегія підприємства: підручник. Тернопіль: «Економічна думка», 2006. 390 с
4. Юшкевич О.О. Конспект лекцій з дисципліни «Стратегія підприємства».

Уляна Чепіжак, Ек-41Б
ВП НУБіП України “Бережанський
агротехнічний інститут”
Науковий керівник к.геогр.н. Олена Греськів

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Конкурентоспроможність підприємства - здатність підприємства створювати, виробляти і продавати товари та послуги, цінові й нецінові якості яких привабливіші, ніж в аналогічній продукції конкурентів

Конкурентоспроможність підприємства в сучасному світі — запорука його успіху, прибутковості і процвітання. Зростаючий чинник конкуренції передбачає постійну боротьбу суб'єктів економіки за поліпшення своїх економічних позицій.

Управління конкурентоспроможністю підприємства зводиться до формування конкурентних переваг у всіх сферах діяльності підприємства, але не окремими блоками впливу, а комплексним, цілеспрямованим вирішенням завдань з управління конкурентоспроможністю підприємства.

Процес управління конкурентоспроможністю, як і управління будь-яким іншим об'єктом, носить циклічний, відносно замкнутий характер. Цей процес починається з постановки мети, завдань і закінчується виконанням цих завдань, тобто досягненням певного результату. На основі отриманої інформації про результати (досягнення або недосягнення мети) конкретизуються й уточнюються раніше поставлені завдання, ставляться нові, можливо, висувається нова мета, і цикл починається спочатку. Зміст управління конкурентоспроможністю підприємства як наукової категорії проявляється в реалізації внутрішніх взаємозв'язків [1, с. 106], один з яких передбачає виділення трьох рівнів управління конкурентоспроможністю: стратегічного, тактичного та поточного (оперативного) управління. Стратегічне управління здійснюється на рівні вищого керівництва підприємства і орієнтується на довгострокові (від трьох років і більше) перспективи розвитку.

Стратегічною метою управління конкурентоспроможністю підприємства є формування, підтримання та розвиток стратегічної конкурентної переваги. Конкурентна перевага організації може бути визнана стратегічною конкурентною перевагою, якщо вона є глобальною, тобто стійкою в часі і привертає широку і постійну увагу з боку зовнішнього оточення підприємства [2, с. 198].

Показником, що характеризує результат стратегічного управління, є показник стратегічного успіху чи неуспіху діяльності організації на ринку (зростання або падіння його ринкової частки). В стратегічному управлінні найчастіше конкурентоспроможність розглядається в двох аспектах: 1)

конкурентоспроможність товару (продукції), тобто ступінь його відповідності на певний момент вимогам цільових груп споживачів або обраного ринку за найважливішими характеристиками: технічними, економічними, екологічними тощо. 2) конкурентоспроможність підприємства — це рівень його компетенції відносно інших підприємств-конкурентів у нагромадженні та використанні виробничого потенціалу певної спрямованості, а також його окремих складових: технології, ресурсів, менеджменту (особливо — стратегічного поточного планування), навичок і знань персоналу тощо, що знаходить своє відображення в таких результируючих показниках, як якість продукції, прибутковість, продуктивність тощо. Загалом, у розвитку методології стратегічного управління виділяють кілька етапів: – управління з урахуванням контролю над виконанням, у якому реакція організації зміни з'являється після виконання подій. Це реактивна адаптація, що найбільш природна в організацію, але потребує багато часу на усвідомлення неминучості змін, вироблення нової стратегії і адаптацію до неї системи. За умов наростання темпів змін це неприйнятно; – управління з урахуванням екстраполяції, коли темп змін пришвидшується, але майбутнє ще можна пророкувати шляхом екстраполяції минулих тенденцій (довготривале планування); – управління з урахуванням передбачення змін, коли почали з'являтися несподівані явища і темп змін прискорився, проте настільки, щоб не міг вчасно передбачити майбутні тенденції і побачити реакцію ними шляхом вироблення відповідної стратегії (стратегічне планування); – управління з урахуванням гнучких екстрених рішень, яке складається у час, за умов, коли багато питань завдання виникають настільки стрімко, що й неможливо вчасно передбачити (стратегічне управління реальному масштабі часу). Таким чином, виникнення і практичне використання методології стратегічного управління викликані об'єктивними причинами, що впливають з характеру змін, насамперед, у зовнішньому середовищі організації.

Суть стратегічного управління у тому, що, з одного боку, існує чітко організоване комплексне стратегічне планування, з іншого — структура управління організацією відповідає «формальному» стратегічному плануванню.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Сумець О.М. Стратегії сучасного підприємства та його економічна безпека: навч. посіб. К.: «Хай-Тек Прес», 2008.
2. Сумець О.М. Стратегія підприємства. Теорія ситуації приклади: навчальний посібник. К.:ВД «Професіонал», 2005.
3. Ковтун О. І. Стратегія підприємства: навч. пос. Львів, 2012.

Ірина Вичівська, Ек-51 М
ВП НУБіП України
«Бережанський агротехнічний інститут»
Науковий керівник к.е.н., доцент Ігор Федуняк

ІНТЕНСИВНІ ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА В АГРАРНИХ ФОРМУВАННЯХ

В умовах сьогодення, в сільському господарстві, гостро стоїть проблема інтенсифікації в сучасних умовах, коли потрібно ліквідувати різкий спад у виробництві зерна та кормів і головне забезпечити зростання його продуктивності.

Ринок продукції рослинництва є майже основним складником економіки будь-якої країни, що визначає продовольчу безпеку держави, а також визначає фінансово-економічне становище аграрних товаровиробників [1, с.117].

На даний час рослинництво України характеризується структурною незбалансованістю, сучасні господарства на шляху розвитку й ефективного функціонування потребують фінансової, економічної і технологічної збалансованості з переробними підприємствами та обслуговуючими організаціями, що здійснюють матеріально-технічне забезпечення.

Інтенсивні технології представляють систему агротехнічних прийомів, які дають змогу максимально реалізовувати генетичний потенціал сортів і одержувати урожайність значно вищу, ніж забезпечують природні умови. Інтенсивний тип відтворення базується на максимальному використанні досягнень науково-технічного прогресу і підвищенні ефективності виробництва. Ефективність рослинно-продуктового підкомплексу має стратегічне значення не лише для аграрного виробництва, а й для економіки в цілому [2].

Продовольча безпека нашої країни ґрунтується на забезпеченні її необхідною кількістю найважливіших видів продукції і, в першу чергу, зерна. Обмеженість ресурсного потенціалу, зокрема земельних і трудових ресурсів, економічна й екологічна ситуація, що склалася на сучасному етапі в Україні, вимагають вирішення питання забезпечення постійно зростаючого попиту на зерно інтенсивним шляхом. Одним із таких шляхів є використання високоякісного насіння, використання нових сортів і гібридів, роль яких полягає у збільшенні врожайів, можливості одержання якісного зерна з високими хлібопекарськими властивостями.

Впровадження нових перспективних сортів є найбільш економічно вигідним і швидко доступним заходом, спрямованим на підвищення врожайності й нарощування валових зборів.

При інтенсивній формі розвитку збільшення виробництва продукції здійснюється на основі додаткових вкладень на ту ж саму площу за рахунок

зростання врожайності культур. Передумовами переходу до інтенсивного сільського господарства є: необхідність дальшого збільшення виробництва сільськогосподарської продукції; обмеженість орнопридатних земель; нагромадження додаткових матеріальних засобів і коштів у підприємствах для інтенсивного розвитку сільського господарства.

Послідовна інтенсифікація сільського господарства базується на додаткових вкладеннях, але не можна пов'язувати її суть лише з абсолютним зростанням додаткових витрат. У процесі інтенсифікації додаткові вкладення повинні відображувати якісне вдосконалення всіх матеріальних ресурсів на основі науково технічного процесу.

Спеціалізація і концентрація сільськогосподарського виробництва сприяють впровадженню інтенсивних технологій вирощування культур, здійсненню заходів щодо захисту ґрунтів, різних видів меліорації, прогресивних систем ведення землеробства і тваринництва. Але навіть для конкретного періоду, закон концентрації виробництва зумовлюється особливостями розвитку і розміщення продуктивних сил, особливостями природних та економічних умов [3].

Основними стратегічними напрямками інтенсифікації виробництва в аграрних підприємствах у сучасних умовах можуть бути: залучення інвестиційних ресурсів, розвиток спеціалізації і концентрації виробництва до оптимальних розмірів; нові підходи до розвитку підприємницької діяльності; розвиток виробництва на інноваційній основі шляхом застосування нових сортів і гібридів сільськогосподарських культур, техніко-технологічна переоснащеність виробництва; диверсифікація виробництва і розвиток на цій основі внутрішньогосподарських виробничих відносин й обслуговуючої та збутової кооперації.

Інтенсифікація всебічно впливає на розвиток сільськогосподарського виробництва, створює нові можливості підвищення продуктивності праці, прискорює окупність виробничих витрат і знижує собівартість продукції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств. Київ, 2002. 624 с.
2. Галушко В. П. Основи аграрної економіки: Підручник. К., 2003. 399с.
3. Дергач І.В. Інтенсифікація розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні // Економіка АПК. 2010. № 3. С. 29.

Василь Баран, Ек-51 М
ВП НУБіП України
«Бережанський агротехнічний інститут»
Науковий керівник к.е.н., доцент Ігор Федуняк

ТЕОРЕТИЧНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Основною метою виробництва є найбільш повне задоволення матеріальних потреб населення, які постійно зростають. З досягненням даної мети пов'язана сутність однієї з важливих категорій економіки – ефективності суспільного виробництва, однією з складових якої є ефективність сільськогосподарського виробництва.

Економічна ефективність – це вид ефективності, що характеризує результативність діяльності економічних систем (підприємств, територій, національної економіки). Основною особливістю таких систем є вартісний характер засобів (видатків, витрат) досягнення цілей (результатів), а в деяких випадках і самих цілей (зокрема, одержання прибутку).

Враховуючи особливості сільського господарства, одним із критеріїв економічної ефективності вважається збільшення обсягів виробництва кінцевої продукції за найменших затрат живої та уречевленої праці на основі раціонального використання земельних, матеріальних та трудових ресурсів. Кількісний вимір і зміст критерію відображаються в показниках ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств.

Винятково важливе значення має й екологічна сторона аграрного виробництва, пов'язана з ефективністю природокористування. Тому ефективним з позицій екології можна вважати лише таке виробництво, в якого еколого-економічний ефект (економічна вигода із врахуванням вартості природоохоронних заходів, вартості природних ресурсів, втрат від нанесення шкоди довкіллю) є позитивним.

Таким чином, кінцеві результати аграрного виробництва знаходять своє відображення в кількості якісної, екологічно чистої і безпечної для здоров'я людини продукції та економічній ефективності виробництва.

В основі економічного прогресу кожного суспільства лежить підвищення ефективності суспільного виробництва. Критерієм його ефективності є повне забезпечення суспільних і особистих потреб при найбільш раціональному використанні існуючих ресурсів.

В умовах ринкової економіки, зростаюча конкуренція з боку вітчизняних та іноземних товаровиробників вимагає підвищення ефективності виробництва, як головного чинника функціонування економіки й конкурентоспроможності підприємств на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Іншим чинником необхідності підвищення ефективності виробництва є обмеженість природних ресурсів і зростання у цьому зв'язку цін на них,

оскільки необхідною умовою ефективності виробництва є реалізація виробленої продукції та послуг. Адже прибуткова реалізація продукції в умовах ринку можлива тільки у випадку, коли собівартість реалізованої продукції буде нижчою ніж у конкурентів.

Ефективність виробничої системи можна обчислити як співвідношення між одержаними результатами і витраченими на їх досягнення ресурсами, які можуть бути представлені або в певному обсязі за їх первісною (переоціненою) вартістю (застосовувані ресурси), або частиною їх вартості у формі виробничих витрат (спожиті у виробництві ресурси) [1].

Показники економічної ефективності умовно можна диференціювати на дві групи – конкретні й узагальнюючі.

Конкретні показники економічної ефективності характеризують окремі сторони економічного, виробничого або комерційного процесу і дають змогу обґрунтувати рішення щодо удосконалення окремих компонентів виробничих процесів.

Узагальнюючі показники економічної ефективності характеризують результативність діяльності економічної системи в цілому (підприємства, суб'єкта, території, національної економіки). Вони є підставою для трансформації або удосконалення згаданих суб'єктів за рахунок обґрунтування вибору ресурсів з метою досягнення конкретних цілей, або ж вибору напрямів діяльності економічної системи (інвестування коштів).

Суть проблеми підвищення ефективності виробництва (діяльності) полягає в тому, щоб на кожен одиницю ресурсів (витрат) – трудових, матеріальних і фінансових – забезпечити максимально можливе збільшення обсягу виробництва (доходу, прибутку) [2].

З огляду на це, система показників ефективності виробництва (діяльності) має включати такі групи показників:

- узагальнюючі показники ефективності виробництва (діяльності);
- показники ефективності використання праці (персоналу);
- показники ефективності використання виробничих фондів (основних і оборотних);
- показники ефективності використання коштів (обігових коштів та інвестицій).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств. К., 2002. 624 с.
2. Грещак М.Г., Колот В.М., Наливайко А.П. Економіка підприємства: підруч. К., 2001. 526 с.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ УМОВИ ЗАЙНЯТОСТІ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

Несприятлива демографічна та економічна ситуація суттєво обмежує можливості використання працездатного населення у сільському господарстві. Спостерігається дисбаланс між трудозабезпеченістю аграрної сфери економіки і параметрами конкурентного поля на ринку сільськогосподарської праці, безробіттям і нелегальною трудовою діяльністю, доходами різних верств населення, темпами продуктивності та оплати праці, часткою матеріальних витрат та затрат праці у собівартості продукції, якістю і рівнем життя та можливостями відтворення життєвого і трудового потенціалу селян.

В Україні складаються особливі умови зайнятості, що вимагає нетрадиційних методів дослідження цієї проблеми. Так, від початку 90-х років минулого століття зайнятість в країні суттєво знизилася внаслідок значного скорочення виробництва. Проте якщо в розвинених країнах світу безробіття більшою мірою пов'язане з розвитком науково-технічного прогресу, підвищенням продуктивності праці, витісненням працівників зі сфери матеріального виробництва, існує на фоні наповненості ринку товарами, що перевищує норми споживання, то безробіття в нашій країні являє собою результат економічної політики держави. Люди масово вивільнюються з галузі сільськогосподарського виробництва, притому, що населення споживає менше норми життєво необхідні продукти харчування.

Крім того, вивільнилася певна кількість робочих місць там, де мало місце приховане безробіття. Для запобігання деградації особистостей, зниження рівня кримінальності і психологічних травм населення зменшення кількості працюючих на підприємствах і організаціях до оптимальних розмірів часто усвідомлено стримується керівництвом, що в свою чергу впливає на рівень продуктивності праці та заробітної плати. Зайняте у різних сферах економіки України населення у 2015 р. становило 91,8% від всього населення працездатного віку. Необхідно відмітити, що із загальної кількості зайнятого сільського населення у працездатному віці працює 445,2 тис. осіб, або 13,4 %. Це, свідчить про погіршення добробуту сільського населення, виживання за рахунок пенсій, підсобного господарства та необхідність продовжувати діяльність у галузях сільського господарства.

Проте зайнятість слід розглядати з позицій продуктивної зайнятості, яка за Конвенцією Міжнародної організації праці (МОП) № 122 “Про політику у галузі зайнятості” передбачає наявність необхідних умов для повного використання професійних здібностей і ділових якостей, умінь,

навичок, досвіду, рівня кваліфікації, що сприяють високопродуктивній праці.

Частка найманих працівників у сільському господарстві становила 27,2% зайнятого населення. За останнє десятиріччя чисельність найманих працівників у сільськогосподарському виробництві скоротилася у 3,3 раза.

Працевлаштування не єдиний чинник розв'язання проблеми безробіття на селі. Навіть при наявності робочих місць для фахівців виникають проблеми ринку житла, дошкільних закладів, шкіл та інших установ соціальної сфери села, що за останні роки суттєво погіршилася. Так, за досліджуваний період кількість середніх закладів освіти у селах зменшилась на 670 одиниць, дошкільних закладів освіти – на 3510, лікарень – на 772, фельдшерсько-акушерських пунктів – на 890 одиниць. Рівень забезпеченості сільських населених пунктів середніми закладами освіти становить 51 %, дошкільними закладами освіти – 29 %, закладами культури клубного типу – 60 %, амбулаторно-акушерськими пунктами – 55 %, водопроводами – 30 %. У сільській місцевості практично призупинилося уведення в експлуатацію житла, до 503 сіл не побудовані шляхи з твердим покриттям.

Викладене дає підстави для висновку про загострення проблеми економічної активності та зайнятості сільського населення у підприємствах суспільного сектору виробництва.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Замора О.І. Аналіз зайнятості та безробіття в умовах ринкових перетворень // Вісник Національного технічного університету "ХПІ". № 50 (1023) 2013. С.49-56.
2. Головне управління статистики у Тернопільській області. URL: <http://www.te.ukrstat.gov.ua/>

Іванна Мельничук, Екз-61М
ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»

Науковий керівник к.е.н., доцент Любов Ярема

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Сільські території в умовах зростання обсягів ресурсокористування, ускладнення виробничо- економічної діяльності, загострення соціальних проблем на селі виступають основним об'єктом сільського розвитку. Вони є складними просторовими природно-ресурсними, виробничо-економічними, соціальними утвореннями, основною функцією яких є забезпечення гармонійного розвитку у системі «довкілля – населення – виробництво». Головними системоутворюючими ознаками сільських

територій є: компактність, наявність адміністративних меж, сільські поселення як центри організації, тісні системні зв'язки, відкритість, самостійність та взаємозалежність розвитку, наявність організаційно-управлінської підсистеми

Основними чинниками формування та функціонування сільських територій є: регіональні (ресурсні, чинники місця розміщення, умови розвитку; функціональна сумісність різних видів діяльності на певній території); управлінські, що включають рішення та обґрунтування щодо стратегій розвитку сільських територій; самоорганізації; невизначеності. При цьому сільські території мають певні обмеження (імперативи) ефективного розвитку та функціонування: недосконале законодавство, недостатня державна підтримка, у т.ч. фінансова та інвестиційна; слабе інформаційне забезпечення та соціальна захищеність селян; недостатнє матеріально-технічне та інфраструктурне забезпечення аграрного виробництва та інших видів діяльності; екологічні обмеження; недосконала організація території та недостатня мотивація для цього; підприємницькі ризики [1].

Сільські території покликані виконувати наступні функції: ефективного та конкурентоспроможного виробництва, раціонального ресурсокористування, ресурсозбереження та охорони природних ресурсів; сприяння розширеному відтворенню сільського населення; забезпечення зайнятості та належного рівня й якості життя; впровадженню інновацій та вдосконалення облаштування не тільки сільських населених пунктів, але й прилеглих до них територій; активізації діяльності сільських громад, гармонійного розвитку особистості кожного селянина, виховання почуття патріотизму, національної ідентифікації, відродження історичних та формування нових культурних традицій [2].

Результати функціонування сільських територій та діяльності сільських громад значною мірою залежать від природних умов і природно-ресурсного потенціалу кожної конкретної місцевості. Наприклад, у використанні ресурсного потенціалу, у першу чергу землі, сама природа робить вибір, впливаючи на характеристики рельєфу, сталість або несталість ландшафтної рівноваги. Такими можливостями наділена і людина. Але, на відміну від природи, де діють принципи саморегулювання, вона не завжди прораховує наслідки свого інтенсивного втручання у природне середовище.

Зважаючи на це та враховуючи недоліки сучасного стану розвитку села, вважаємо за необхідне кардинальну зміну підходів до вирішення існуючих проблем ресурсного забезпечення соціально-економічного розвитку сільських регіонів.

Насамперед, на наше переконання, необхідно розмежувати політику сільського розвитку та аграрну політику. Хоча вони є взаємодоповнюючими та взаємозалежними, проте мають дещо різну спрямованість і цілі.

Основний пріоритет аграрної політики полягає у розробці певних заходів для стимулювання, підтримки аграрного виробництва, підвищення його ефективності та вирішення проблем сільських регіонів саме на основі аграрного виробництва. Основними пріоритетами політики сільського розвитку має бути інтегрований розвиток сільських територій, забезпечення привабливих умов проживання для сільських жителів, скорочення сільської бідності та підвищення конкурентоспроможності сільської економіки. Варто зазначити, що сільське господарство в світовій практиці державного регулювання розвитку сільських територій розглядається лише як одна із галузей сільської економіки.

Варто зазначити, що сільське господарство в світовій практиці державного регулювання розвитку сільських територій розглядається лише як одна із галузей сільської економіки. Досвід країн Європейського Союзу вказує на необхідність розробки і практичного провадження політики сільського розвитку як головного напрямку державного впливу на розвиток сільських територій. Необхідність цього кроку з боку держави зумовлена трьома основними причинами: сільські території зіштовхуються зі значними проблемами, які негативно впливають на територіальну згуртованість у межах країн; сільські території часто мають значний невикористаний економічний потенціал, який, поряд з цим, може бути краще задіяний і, таким чином, сприятиме покращенню добробуту сільських жителів із загального розвитку країни; ні політика, заснована на секторному підході, ні ринкові сили не в змозі у повній мірі відповідати існуючій різноманітності проблем і потенційних можливостей сільських регіонів і керувати позитивними й негативними екстерналіями.

Європейський досвід функціонування сільських територій та розвитку села демонструє необхідність зміни в Україні підходів до розвитку сільської місцевості та переходу від аграрної до мультифункціональної моделі розвитку, тобто, окрім виробництва традиційної сільськогосподарської продукції (продуктів харчування, сировини для промислових підприємств і т.д.), сільські території розвивають сільський та екологічний туризм, народні промисли, що впливають на навколишнє середовище та соціально-економічні системи, які безпосередньо позначаються на конкурентоспроможності сільських територій. В той же час, кардинальна зміна підходів до розвитку сільської місцевості вимагає розробки та практичного провадження низки заходів, пов'язаних з цим, зокрема змін до вітчизняного законодавства, без яких просто неможливе функціонування мультифункціональної моделі розвитку вітчизняного села.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Збарський В.К. Сталий розвиток сільських територій: проблеми і перспективи Економіка АПК. 2010. №11. С.129-136.
2. Юрчишин В.В. Село і селяни України в системі історично і суспільно зумовлених вітчизняних національних цінностей. // Економіка АПК. 2011. № 2. С.87-99.

Ірина Карманова, Екз-61М
ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»

Науковий керівник к.е.н., доцент Любов Ярема

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН В ЕКОНОМІЦІ

Головна внутрішня мета діяльності будь-якого підприємства або організації, що функціонують в умовах ринкової економіки, полягає в максимізації прибутку, головного чинника його економічної стійкості. Інноваційна діяльність відіграє у цьому вирішальну роль.

Виділимо ряд основних напрямків, що забезпечують підприємству максимальний прибуток [1].

По-перше, це розширення номенклатури реалізованої продукції (послуг). Розширення номенклатури можливе тільки за двома напрямками: за рахунок випуску нової продукції (яка раніше не вироблялась на даному підприємстві) або за рахунок удосконалення (модернізації або модифікації) вже випускаємої продукції або наданої послуги. Вочевидь, як перший, так і другий напрямок, що забезпечує розширення номенклатури продукції і відповідно веде до збільшення прибутку, безпосередньо пов'язані з інноваційною діяльністю, бо сукупність робіт, пов'язаних з розробкою, освоєнням і поліпшенням вже виробленої продукції, за своєю суттю є інноваційною діяльністю.

По-друге, максимізація ціни, за якою реалізується продукція або надається послуга. Вочевидь, що можливість збільшення ціни реалізації продукту або послуги прямо залежать від попиту і пропозиції на продукцію підприємства на ринку. Найбільш важливим є те, чи діє підприємство в умовах конкурентної боротьби або займає монопольне становище. Результатом монопольного становища є практично нічим не обмежена можливість збільшення ціни реалізації продукту (послуги) і, як наслідок, прибутку. Слід зазначити, що здійснювана підприємствами інноваційна діяльність є одним із засобів, за допомогою якого вони можуть забезпечити монопольне становище на ринку або попит на продукцію і необґрунтовано завищувати ціну її реалізації. Іншими словами, інноваційна діяльність дозволяє підприємствам в певних умовах зайняти монопольне становище на ринку з усіма наслідками, що випливають звідси, з точки зору збільшення

прибутку підприємства через підвищення ціни реалізації продукції та послуги.

По-третє, мінімізація витрат на виготовлення і реалізацію одиниці продукції (послуги). Зниження цих витрат можливе тільки двома шляхами: або за рахунок мобілізації резервів технології, що вже використовується, або за рахунок освоєння нового технологічного ланцюга або нових елементів в старому ланцюгу. При цьому мається на увазі, що освоєння нової техніки, технології, як і нових методів організації та управління виробництвом і збутом продукції, визначається ефективністю інноваційної діяльності, реалізованої підприємством.

По-четверте, максимізація обсягів реалізації продукції або послуги. Слід зазначити, що збільшення обсягів реалізації продукції в найменшій мірі залежить від зусиль підприємства, хоча і є певні важелі впливу на споживчий попит. Виділимо два основних напрями: збільшення обсягів реалізації старої (яка вже випускалася на даному підприємстві) продукції і нової продукції. У свою чергу, збільшення обсягів реалізації старої продукції можливе за рахунок проведення комплексу маркетингових заходів, спрямованих на стимулювання збуту (реклама, розпродаж і т. ін.), вихід на нові ринки зі старою (для даного підприємства) продукцією, а також за рахунок підвищення споживчої привабливості продукції. У свою чергу, споживча привабливість включає такі елементи, як ціна продукції, якість і додаткові функції продукції. Підвищення споживчої привабливості означатиме привабливу з точки зору споживачів зміну вищезазначених елементів. Вочевидь, що діяльність, пов'язана з підвищенням якості продукції, що випускається, а також надання їй нової функції є інноваційною. Разом з тим, випуск нової продукції є також результатом інноваційної діяльності. Таким чином, збільшення обсягів реалізації продукції (послуги) також багато в чому досягається за рахунок відповідних інноваційних перетворень.

Позитивний вплив інновацій на рівень конкурентоспроможності економіки країни проявляється в зростанні продуктивності праці та доданої вартості, структурному оновленні економіки, збільшенні питомої ваги високотехнологічних, наукоємних галузей у структурі виробництва та експорту, підвищенні якості продукції, і як наслідок – в розширенні ринків збуту [2]. Тож інноваційна діяльність є невід'ємною частиною ефективного функціонування економіки.

Головною умовою для інноваційного розвитку будь-якого підприємства є усвідомлення необхідності інновацій з боку керівництва та внутрішня готовність до їх впровадження. В той же час значна частина вітчизняних дослідників обґрунтовують положення, що саме неготовність керівництва та працівників підприємств стати активними учасниками й реалізаторами інноваційного процесу значною мірою обумовила неспроможність та несприйнятливність підприємств до інновацій. Тому

вітчизняним підприємствам та Україні в цілому для розвитку інноваційної діяльності слід звернути увагу на досвід розвинутих країн щодо підтримки, розвитку та впровадження інновацій, де головну роль відіграє саме державна підтримка.

Отже, щоб не залишитись на узбіччі світового розвитку на шляху до інноваційно-інформаційної економіки, в Україні необхідно створювати сприятливе для інновацій бізнес-середовище. Реалізація запропонованих напрямків активізації інноваційної діяльності в Україні дасть змогу значно підвищити рівень інноваційної активності підприємств. Одночасно політика стимулювання інноваційної діяльності забезпечить динамічний розвиток всієї економіки і буде фундаментальною основою для покращення рівня життя населення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Літвиненко М.В., Кедревич І.В. Інноваційна діяльність підприємства як джерело підвищення прибутку / // Вісник НТУ (ХПИ) . 2011. №7. С. 148–151.

2. Нежиборець В. І. Розвиток інноваційної діяльності в Україні як умова забезпечення конкурентоспроможності економіки // Теорія і практика інтелектуальної власності. 2009. № 5. С. 48–54.

Надія Фелик, Екз-61М
ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»

Науковий керівник к.е.н., доцент Любов Ярема

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Сталий розвиток сільських територій - це процес прогресивних змін, які відбуваються пропорційно і одночасно у кожній із складових сільських територій. Його можна трактувати як сукупність дій, які направлені на рівномірне поліпшення соціальних показників (життєвого рівня сільського населення, якості освіти та охорони здоров'я) у відповідності і збалансованості з економічним і соціальним розвитком сільських територій.

Різні аспекти розвитку сільських територій відображено у низці прийнятих останнім часом різноєрархічних нормативно-правових актів, чільне місце серед яких посідають Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» від 18 жовтня 2005 р. [2], Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158 [1], Концепція Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2010 р. № 121-р

[3]. У зв'язку з цим цілком зрозумілою стає й активізація наукових пошуків у зазначеній сфері, здійснюваних вітчизняними науковцями економічного профілю О. І. Павловим. Можна навести також публікації вчених-юристів ближнього зарубіжжя М. І. Козиря тощо. Водночас не вирішеними до кінця залишаються питання уточнення сутності та змісту системоутворювального поняття «сталий розвиток сільських територій», його складових та їх співвідношення з іншими тотожними поняттями.

Існує підхід при якому сталий розвиток поділяється на три складові:

1. Сталий соціальний розвиток. При такому розвитку використання ресурсів повинно бути спрямоване на забезпечення рівноправності людей і соціальної справедливості. Його завданням є встановлення пріоритету якісного удосконалювання порівняно з кількісним ростом, така цінова політика, що передбачає повне покриття витрат на виробництво продукції, включаючи соціальні. Досягнення сталого соціального розвитку можливе тільки за умов соціального партнерства.

2. Сталий економічний розвиток – підтримка створеного людиною капіталу(матеріального), людського капіталу (у тому числі інформаційного і культурного) і природного капіталу. При цьому необхідний відхід від екстерналізації витрат на охорону навколишнього середовища (як нав'язаних з зовні), їх інтерналізація, тобто формування витрат, внутрішньо властивих економічній системі .

3. Сталий екологічний розвиток - розвиток, при якому благополуччя людей забезпечується збереженням джерел сировини і захисту навколишнього середовища від стоку забруднень. Рівень викидів не повинен перевищувати асиміляційну здатність природи, а швидкість використання не поновлюваних ресурсів повинна відповідати їх відшкодуванню за рахунок заміни поновлюваними компонентами.

Визначальне місце в сукупності складових сталого розвитку належить економічній, оскільки саме вона формує передумови для сталого функціонування решти підсистем (соціальної та екологічної). Сьогодні важливо закласти основи майбутньої структури, яка має забезпечити перехід до сталого розвитку. Питання досягнення економічного піднесення будь-якою ціною перестає бути першочерговим, поступаючись необхідності забезпечення якісних складових зростання, реалізації принципів збалансованості національного господарства, зокрема економічної системи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року”. URL: <http://ligazakon.ua>

2. Закон України “Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року”. URL: <http://ligazakon.ua>.

3. Концепція загальнодержавної програми сталого розвитку сільських територій до 2020 року. URL: <http://ligazakon.ua>.

Світлана Тиха, Екз-61М
ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»

Науковий керівник к.е.н., доцент Оксана Замора

ПЕРЕВАГИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ

В наукових економічних працях термін «кооперація» означає два різних явища. По-перше, кооперація – загальна форма організації праці, необхідний спосіб формування єдиної, ефективно функціонуючої системи суспільного виробництва, яка доповнює розподіл праці і його спеціалізацію і разом з ним виражає процес усупільнення, при цьому є основною формою підвищення продуктивності праці. В цьому розумінні «кооперація», являє собою ту форму праці, при якій багато осіб планомірно працюючи поруч і у взаємодії один з одним в одному й тому ж процесі виробництва або в різних, але пов'язаних між собою процесах виробництва. Це загальна форма, яка лежить в основі кожного суспільного ладу, спрямованого на збільшення продуктивності суспільної праці, і яка в кожному з них отримує дальшу специфіку.

Також, по-друге, термін «кооперація» означає особливу форму організації виробництва, яка являє собою підприємство, асоціацію осіб, добровільно об'єднаних для досягнення спільної господарської мети. Як стверджує М.Й.Малік [2, с. 31], дана форма не носить загальної закономірності, вона виникає на відповідному етапі розвитку суспільного виробництва і є конкретним виразом його усупільнення. Кооперація, як господарське підприємство, завжди ґрунтується на кооперативній власності. В цьому розумінні поняття «кооперація» близьке до поняття «кооператив».

Кооператив є асоціацією осіб, добровільно об'єднаних для досягнення спільної мети шляхом створення підприємства, забезпеченого необхідним капіталом із пайових внесків кожного, хто погодився справедливо нести долю ризику і отримувати відповідну долю прибутку даного підприємства, а також брати активну участь в його функціонуванні.

Кооперація в сільському господарстві виконує подвійну функцію – економічну і соціальну. На основі об'єднання зусиль товаровиробників створюються умови для більш ефективного і стабільного виробництва, оскільки об'єднання виробничого потенціалу підвищує рівень виробництва, зменшує ризик, характерний для сільськогосподарського виробництва.

Отже, сільськогосподарська кооперація дає можливість покращити становище сільських товаровиробників в умовах ринку, зберегти для них

сприятливі комерційні умови, зменшити диктат галузей переробки і торгівлі, які традиційно ще зберігають за собою монополізм.

В Законі України «Про сільськогосподарську кооперацію» [1] поняття сільськогосподарської кооперації визначається, як система сільськогосподарських кооперативів, об'єднань, створених з метою задоволення економічних потреб членів кооперативу. Сільськогосподарський кооператив визначається, як добровільне об'єднання фізичних і юридичних осіб у іншу юридичну особу на засадах членства, об'єднання пайових внесків, участі у спільній сільськогосподарській діяльності та обслуговуванні переважно членів кооперативу.

Кооперація в будь-який час свого існування завжди виконувала дві функції: соціальну, захищаючи інтереси працюючих, і економічну, об'єднуючи власність, кошти, працю і організовуючи виробництво. Звідси кооперація – це результат невід'ємного єднання господарської діяльності виробників з економічною теорією.

Створення різного роду кооперативів дає виробникам сільськогосподарської продукції можливість отримати низку переваг:

1. Вигода від участі у великих за обсягом ділових операціях. Бізнес великого масштабу надає фермерам деякі очевидні переваги. Наприклад, постійні витрати на управління можуть бути розподіленими на більший обсяг операцій; використання потужніших машин зменшує витрати праці і пального на одиницю реалізованої продукції або придбаного товару; більші за розмірами об'єми сховищ зменшують витрати на одиницю продукції, що там зберігається, тощо. Приєднання до великих за обсягом ділових операцій дозволяє фермерам уникнути конкуренції, що також є безпосередньою вигодою від кооперації.

2. Можливості отримувати прибуток не тільки від виробництва. Завдяки участі у вертикальній інтеграції кожна подальша стадія руху продукції, що отримує форму товару, здатна забезпечити товаровиробникам більшу віддачу від вкладеного капіталу.

3. Вихід на ринки (в тім числі міжнародні) збуту, постачання і послуг. Кооперативний маркетинговий канал є найнадійнішим і найсприятливішим оскільки контролюється самими ж фермерами. Це має виключне значення, особливо для маркетингу продукції, що швидко псується (молоко, овочі, фрукти тощо). Навіть незначна ринкова дестабілізація у їх маркетингових каналах призводить до значних збитків.

4. Переваги від координації дій. Кооперативи дають змогу фермерам координувати постачання своїх господарств, виробництво і маркетинг виробленої продукції. Окрім ринкових переваг від координації дій важливе значення має узгодження роботи переробних підприємств з надходженнями сировини. Це дозволяє кооперативним переробним підприємствам

ефективно використовувати свої виробничі потужності, працювати з мінімальними витратами.

5. Поділ ризику. Подолання індивідуальної невизначеності для кожного окремого товаровиробника шляхом поділу ризику серед членів групи собі подібних агентів ринкових відносин є для них важливим мотивом створення кооперативів або приєднання до вже існуючих.

6. Отримання ринкової влади. Участь у кооперативному бізнесі забезпечує більшу економічну владу у маркетинговому каналі просування продукції, тобто певного контролю ситуації на ринку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17.07.1997 № 469/97-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/469/97-%D0%B2%D1%80>

2. Малік М.Й. Кооперативні відносини в аграрному секторі // Сучасна аграрна політика України: проблеми становлення. 1996. Київ. С. 363-385.

СЕКЦІЯ 2. ФІНАНСОВЕ ТА ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Мар'яна Бандура, О-41Б
ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»

Науковий керівник ст. викладач Ірина Стемковська

КЛАСИФІКАЦІЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Для забезпечення ефективного цілеспрямованого управління грошовими потоками необхідно їх систематизувати, тобто класифікувати за певними ознаками. Кожен з авторів, висвітлюючи тему управління, обліку, аналізу, контролю грошових потоків у своїх наукових дослідженнях приділяють увагу їх класифікації з метою уточнення, розширення, удосконалення. Найбільш повною, на наш погляд, є класифікація, запропонована І.О. Бланком, що виокремлює 19 ознак класифікації грошових потоків. Також свій вклад у розвиток класифікації грошових потоків внесли науковці М.Д. Білик, В.М. Вареник, О.С. Височан, А.В. Гриліцька, Є.М. Заремба, Г.В.Ковальчук, Л.О. Лігоненко, Н.В. Перловська, Г.В. Савицька, В.В. Сопко, Р.М. Циган, Л.М. Шик, В.В. Ясишена та інші.

У процесі класифікації грошових потоків необхідно враховувати їх загальну мету, під якою розуміють забезпечення необхідною інформацією про стан руху грошових коштів в економіці. На основі вивчення економічної літератури класифікацію грошових потоків підприємства можна представити наступним чином (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація грошових потоків

Ознака класифікації	Види грошових потоків
1. Залежно від масштабів обслуговування господарського процесу	грошовий потік по підприємству в цілому;
	грошові потоки окремих структурних підрозділів;
	грошовий потік від виду господарської діяльності;
	грошовий потік за окремою господарською операцією.
2. Залежно від напрямку руху потоків	вхідний (позитивний) грошовий потік;
	вихідний (від'ємний) грошовий потік.
3. Залежно від виду господарської діяльності	грошовий потік від операційної діяльності;
	грошовий потік від інвестиційної діяльності;
	грошовий потік від фінансової діяльності.
4. За вартісним складом грошових потоків	валовий грошовий потік;
	чистий грошовий потік.
5. Залежно від регулярності здійснення	регулярні грошові потоки;
	нерегулярні (дискретні) грошові потоки
6. Залежно від пріоритетності	пріоритетний грошовий потік;

здійснення платежів	обов'язковий грошовий потік;
	другорядний грошовий потік
7. По відношенню до певного інвестиційного проекту	додатковий грошовий потік;
	ретроспективний грошовий потік.
8. Залежно від вартісної оцінки в часі	нинішній (теперішній) грошовий потік;
	майбутній грошовий потік.
9. За достатністю обсягу	дефіцитний грошовий потік;
	надлишковий грошовий потік.
10. За можливістю регулювання	грошові потоки, що піддаються регулюванню;
	грошові потоки, що не піддаються регулюванню.
11. За рівнем збалансованості	збалансований грошовий потік;
	незбалансований грошовий потік.
12. За періодом часу	короткостроковий грошовий потік;
	довгостроковий грошовий потік.
13. За формами грошових коштів	готівковий грошовий потік;
	безготівковий грошовий потік.
14. За видом валюти	грошовий потік у національній валюті;
	грошовий потік в іноземній валюті.
15. За можливістю забезпечення	ліквідний грошовий потік;
	неліквідний грошовий потік.
16. За відношенням до підприємства	внутрішній грошовий потік;
	зовнішній грошовий потік.

Джерело: побудовано автором на основі [1, 2, 3, 4,]

Таким чином, можна зробити висновок, що у спеціальній економічній літературі існує безліч ознак, за якими класифікують грошові потоки, але не існує єдиного підходу до ознак та видів. Уточнення, узагальнення та поширення класифікації грошових потоків надасть можливість фінансовим менеджерам проводити більш глибокий аналіз грошових потоків підприємства та підвищувати рівень управління ними, що забезпечить стійкий фінансовий стан підприємства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Варавка В.В. Облік, контроль і аналіз руху грошових коштів підприємства: методика і організація. Київ, 2009. 23 с.
2. Лігоненко Л.О., Ситник Г.В. Управління грошовими потоками: навчальний посібник. Київ: КНТЕУ, 2005. 255 с.
3. Семенова С.М. Класифікація грошових потоків підприємства з метою стратегічного управління // Водний транспорт: зб. наук. пр. Київської держ. Академії водного транспорту ім. гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного. 2012. № 3 (15). С. 146-151.
4. Ясишена В.В. Сутність грошових потоків підприємств та їх класифікація // Економічний аналіз. 2008. № 2 (18). С. 321-324.

МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ

У процесі господарської діяльності між суб'єктами господарювання виникають розрахункові взаємовідносини. Ці відносини пов'язані з формуванням основних та оборотних засобів, реалізацією виробленої продукції і наданням послуг, придбанням товарно-матеріальних цінностей, розподілом прибутку. Найбільшу частку у розрахункових операціях займають розрахунки підприємства з контрагентами. Основними контрагентами для підприємства є покупці і замовники [1].

Розрахунки з покупцями й замовниками здійснюються переважно на основі укладання договору купівлі-продажу. Він спрямований на безповоротне відчуження продавцем майна і перехід його у власність покупця. Предметом договору може бути товар, який є у продавця на момент укладення договору або буде створений (придбаний, набутий) продавцем у майбутньому. Відвантажуючи продукцію, підприємство, як правило, не отримує оплату відразу, тобто відбувається кредитування покупця. Тому протягом періоду від моменту відвантаження продукції до моменту надходження платежу засоби підприємства знаходяться у вигляді дебіторської заборгованості [4].

Коли підприємство має високий рівень дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги, не оплачені в строк, то в рамках рефінансування заборгованості проводиться комплекс процедур щодо її примусового стягнення, у тім числі звернення з позовом в арбітражний суд [3].

На практиці підприємства можуть використовувати один з двох методів визначення моменту реалізації продукції: а) продукцію відвантажено або відпущено споживачу (відбулася передача права власності) - метод нарахування; б) одержано кошти на рахунок постачальника за реалізовану продукцію - касовий метод.

Велику роль відіграє форма розрахунків. Грошові розрахунки можуть бути як готівкової, так і безготівкової форми. Готівкові розрахунки здійснюються через касу підприємства. Безготівкові розрахунки - це грошові розрахунки, які здійснюються за допомогою записів на рахунках в банках, коли гроші (кошти) списуються з рахунка платника (покупця) і переказуються на рахунок отримувача коштів (продавця). При розрахунках з покупцями найчастіше використовують платіжні вимоги - доручення, чеки, акредитиви.

Поширеними є розрахунки покупця з продавцем за допомогою чеків. Чек - це документ, що містить письмове розпорядження власника рахунку

(чекодавця) банку, який веде його рахунок, сплатити чекодержателю зазначену в чеку суму коштів.

Розрахунки акредитивом один із самих надійних способів розрахунків, бо тут збалансовано ризики як платника, так і одержувача грошей. Мається на увазі ризик втрати або неодержання грошей відповідно.

Розрахунки за допомогою заліку взаємної заборгованості можуть здійснюватися, коли два підприємства перебувають у постійних господарських зв'язках і кожне з них є одночасно і постачальником, і покупцем одне відносно іншого. Зокрема підприємства при відвантаженні товару надсилають один одному, обминаючи банк, розрахункові документи, а у визначені строки складають акт звірки заборгованості. Сторона, у якої виникає заборгованість на користь іншої, складає на підставі акта звірки платіжне доручення про перерахування платіжної суми з її рахунку на рахунок отримувача коштів [2].

Результатом розрахунків з покупцями й замовниками є одержання виручки від продажу продукції (робіт, послуг). Затримка надходження виручки від реалізації паралізує роботу підприємства: воно не може своєчасно розраховуватися з постачальниками, затримує виплату заробітної плати робітникам і службовцям, розрахунки з бюджетом; в кінцевому рахунку це призводить до зменшення обсягу виробництва.

З метою своєчасного і повного надходження виручки, фінансові служби у взаємодії зі збутовими та виробничими підрозділами повинні суворо дотримуватися договірної дисципліни поставок та пильно стежити за своєчасністю розрахунків за продукцію [2].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бутинець Ф.Ф. Організація бухгалтерського обліку: навч. посіб. 2-е вид., доп. і перер. Житомир: ЖІТІ. 2015. 576 с.
2. Василюк М.М. Механізм управління дебіторською заборгованістю в сучасних умовах господарювання. *Вісник Прикарпатського університету*. 2014. №7. С. 35.
3. Положення(стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: наказ М-ва фінансів України від 8 жовтня 1999 р. N 237.URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Романченко Г.С. Методика й організація обліку та аналізу розрахунків з покупцями і замовниками. *Соціально_економічний розвиток України на поч. XXI ст.* Збірник доп. 78 Наукової конференції студентів КНЕУ. К., 2014. С. 270-272.

Ірина Садівник, О-41 Б
ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»
Науковий керівник ст. викладач Оксана Фльонц

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА МАЛИХ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Паралельно з процесами становлення підприємницького сектору відбувається формування механізму його державного регулювання. Економічний зміст державної підтримки полягає в розробці та реалізації системи державних програм науково-технічного, ресурсного, фінансового, консультативного, кадрового та іншого сприяння розвитку підприємництва. Державні програми підтримки можуть виконуватись центральною чи місцевою владою, суспільними (некомерційними) структурами або через приватні організації, яким для цієї мети надаються державні субсидії.

Під поняттям «державна підтримка малого бізнесу» маються на увазі будь-які державні заходи з фінансового сприяння в інтересах суб'єктів господарювання, що створюють для цих суб'єктів прямі чи приховані переваги і мають грошову оцінку. Надання підприємствам державної підтримки здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів шляхом зменшення їх дохідної частини (у разі податкових пільг), або за рахунок грошових коштів державних підприємств та організацій. Основні форми державної підтримки суб'єктів господарської діяльності, у тому числі малого бізнесу, це:

- 1) пряме бюджетне фінансування підприємств з боку державного та місцевих бюджетів;
- 2) податкові пільги;
- 3) часткове покриття державою відсотків за кредитами та покриття інших фінансових витрат;
- 4) державні гарантії за кредитами;
- 5) обов'язкове державне страхування комерційних ризиків;
- 6) пільгові тарифи на товари та послуги, що надаються державою або державним підприємством;
- 7) списання заборгованості з податків і податкових зборів, які підприємство не спроможне покрити самостійно [1].

Вітчизняне законодавство у сфері підприємництва, особливо малого, є несистемним і потребує (відповідно до практики більшості розвинених країн) прийняття відповідного кодексу законів. Щодо системи економічної безпеки підприємництва, то позитивним моментом останніх років є актуалізація цього питання вищими органами державного управління в Україні, що відображено у щорічних Посланнях Президента України до Верховної Ради України, низці нормативно-правових актів, зокрема у Постанові Верховної Ради України «Про концепцію (основи державної

політики) національної безпеки України», Указі Президента України «Про стратегію національної безпеки України», законах України «Про Раду національної безпеки і оборони України», «Про державну підтримку малого підприємництва в Україні» та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо посилення правового захисту громадян та запровадження механізмів реалізації конституційних прав громадян на підприємницьку діяльність, особисту недоторканність, безпеку, повагу до гідності особи, правову допомогу, захист)» тощо.

Недоліком цієї нормативно-правової системи є відсутність актуалізації уваги та відповідно забезпечення економічної безпеки підприємництва на всіх рівнях ієрархії управління економікою [1, с. 146]. Метою державної підтримки малого підприємництва є створення умов для позитивних структурних змін в економіці України; сприяння формуванню і розвитку малого підприємства, становлення малого підприємства як провідної сили в подоланні негативних процесів в економіці та забезпечення сталого позитивного розвитку суспільства; підтримка вітчизняних виробників; формування умов для забезпечення зайнятості населення України, запобігання безробіттю, створення нових робочих місць

Основними напрямками державної підтримки малого бізнесу повинні бути: 1) ефективне та досконале правове забезпечення, що має передбачити законодавче закріплення шляхів реалізації фінансово-кредитного та організаційно-консультативного напрямів державної підтримки громадян-підприємців із подальшим втіленням цих положень у регіональних програмах підтримки підприємницької діяльності громадян; 2) фінансово-кредитна підтримка, яка реалізується за допомогою прямих і непрямих форм; встановлення системи гарантованого доступу підприємців до кредитних ресурсів, створення різноманітних державних програм підтримки банківських установ, які кредитують малий бізнес; 3) організаційно-консультаційне забезпечення, яке реалізується за допомогою розгалуженої інфраструктури розвитку малого підприємства, що сприятиме інформаційному та консультаційному обслуговуванню громадян-підприємців завдяки існуванню розширеної мережі організацій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Микитюк О. І. Фінансове забезпечення розвитку малих підприємств // Фінанси України. 2014. №6. 55–61 с.

2. Поповенко Н. С. Державна підтримка розвитку малого бізнесу в Україні // Сучасні проблеми регіонального розвитку. 2012. №1(2). 126–132с.

ОБЛІКОВА СУТНІСТЬ ДОХОДУ

В умовах ринкової економіки підприємства здійснюють свою діяльність з метою отримання відповідного доходу. Отримання доходів свідчить про те, що продукція підприємства знайшла свого споживача і вона відповідає вимогам та попиту ринку за ціною, якістю, іншими технічними, функціональними характеристиками та властивостями. Отримання доходів створює основу для самофінансування підприємства за умови, що їх розмір достатній для покриття витрат, виконання зобов'язань та утворення чистого прибутку.

Бухгалтерське трактування поняття доходу підприємства переважно базується на терміні "економічна вигода". Саме такий зміст цієї категорії використовується у теорії та методології західного й українського обліку. Визначення сутності доходу в західному обліку трактується із використанням трьох концепцій: концепції продукту, концепції вибуття і концепції приросту [1].

У вітчизняному бухгалтерському обліку методологічною основою формування інформації про доходи є П(С)БО 15 "Дохід" та НП(с)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності". П(С)БО 15 "Дохід" відповідає МСБО 18 "Дохід", згідно з яким доходом визнається валове надходження економічних вигод протягом певного періоду, що виникає в ході звичайної діяльності суб'єкта господарювання, коли власний капітал зростає внаслідок цього надходження, а не внаслідок внесків учасників капіталу [2]. Аналогічно коментує зміст доходів Торговий кодекс Німеччини - основний нормативний документ, який регулює бухгалтерський облік у цій країні [3].

Тобто в зазначених нормативних документах акцент робиться не тільки на надходженні активів, а й на підвищенні їх вартості. Цей підхід є виправданим, оскільки збільшення вартості активів можливе не лише під час їх надходження, а й внаслідок їх переоцінки. Однак, погоджуючись з думкою Т.Г. Камінської, недоліком такого підходу до визначення доходів варто визнати те, що ця категорія не розглядається в контексті вартісного виміру руху капіталу суб'єкта господарювання і не прив'язана до такої категорії капіталу, як статутний капітал [4]. Тому цікавим є аналіз цього визначення у Національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку. Дохід, згідно із П(С)БО 15 "Дохід", визнається під час збільшення активу або зменшення зобов'язання, що зумовлює зростання власного капіталу (крім внеску учасників) за умови, якщо оцінка доходу може бути достовірно визначена [5].

Основною перевагою такого визначення, порівняно з поняттям доходу в міжнародному обліку, є відображення доходу як збільшення капіталу підприємства, але відмежування цього поняття від внесків власників майна. Проте тлумачення доходу як збільшення економічних вигод у формі надходження активів або зменшення зобов'язань, своєю чергою, також піддається критиці науковців як не зовсім коректне. Так, наприклад, Н.М. Ушакова зазначає, що не кожне збільшення активів та зменшення зобов'язань характеризує момент отримання доходу. Про отримання доходу свідчить оплата рахунку, пред'явленого підприємством покупцеві його продукції (товарів, робіт, послуг). Стосовно зобов'язань підприємства, то за їх безпосереднього погашення жодного зростання капіталу насправді не відбувається. До зростання капіталу призводить не погашення зобов'язань, а відмова кредитора від своїх прав, тобто тоді, коли активи отримані підприємством на безоплатній основі [6, с. 458].

Основними причинами наявності деяких розбіжностей у методологічних засадах регламентування аспекту визнання доходу національними П(С)БО відносно вимог МСБО, погоджуючись з думкою Р.Є. Федіва, вважаємо: надмірне державне регламентування цього процесу, невідповідність рівня розвитку економічних зв'язків між суб'єктами господарювання, відсутність механізму здійснення гарантій щодо виконання зобов'язань сторін взаємодії тощо [7].

На відміну від широкого трактування категорії "дохід підприємства" як за економічним, так і за бухгалтерським підходом, вузьке трактування цього поняття істотно обмежує його зміст за кількісними параметрами. Економісти, що притримуються цього підходу (зокрема М.С. Абрютіна, Ю.І. Продіус) зводять поняття "дохід підприємства" до тієї частини валової виручки і результатів позареалізаційних операцій, що охоплює лише витрати на оплату праці та прибуток [8, с. 235].

Отже, в економічній літературі й досі немає єдиної думки щодо трактування сутності доходу. На нашу думку, найбільш вживаним та прийнятним з погляду використання у термінології є визначення поняття доходу як збільшення економічних вигод внаслідок надходження активів і/або погашення зобов'язань.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бучко Н.В. Організаційно-методичні аспекти обліку доходів від прокату в системі управління // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації. Київ, 2013. Вип. 2(11). С. 44-51.
2. Войнаренко М.П., Пономарьова Н.А., Замазій О.В. Міжнародні стандарти фінансової звітності та аудиту: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури. 2010. 488 с.

3. Генеза ринкової економіки: терміни, поняття, персоналії : навч. словник-довідник / ред.: Г. І. Башнянин, В. С. Іфтемічук. Київ : Магнолія плюс. 2004. 688 с.

4. Камінська Т.Г. Взаємозв'язок доходів і витрат як категорій оціночних характеристик руху капіталу в обліку // Науковий вісник Національного університету біоресурсів та природокористування України. Київ. 2010. Вип. 154. Ч. 3. С. 170-178.

5. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 15 «Дохід». Наказ Міністерства Фінансів України від 29 листопада 1999р. №318. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 28.04.2018).

6. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. Н.М. Ушакової. Київ : КНТЕУ. 2005. 569 с.

7. Гуріна Н.В. Організаційні аспекти аналізу витрат і доходів підприємств // Облік і фінанси. 2013. № 3(61). С. 92-98.

8. Прохар Н.В., Ночовна Ю.О. Облік доходів, витрат і фінансових результатів: проблеми теорії та практики: монографія. Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. 257 с.

Петро Скіп, Ек-31 Б
ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»
Науковий керівник ст. викладач Віталій Літвінов

ФІНАНСОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ

У сучасних умовах зростає роль мотивації праці завдяки активному розвитку стратегії залучення і партнерства, поступовому витісненню нею стратегії підпорядкування і жорсткого контролю.

Великого значення для стимулювання праці персоналу набуває його участь у прибутках.[1]

Участь у прибутках або стимулювання персоналу через прибутки полягає у розподілі певної частки прибутку між працівниками підприємства. Розподіл може бути:

- а) строковим (виплачується щомісяця);
- б) відкладним (раз у рік або кілька років).

Крім того може бути:

грошовим, або виданням акцій.

Наявність різних форм участі у прибутках пояснюється тим, що навіть найдосконаліші системи оплати праці не можуть бути стабільними і викликати у працівників бажання до стабільно високих результатів в роботі.

[2]

Матеріальне стимулювання праці усіх працівників на підприємствах здійснюється за такими напрямками:

- преміювання за основні результати виробничої,

господарської, фінансово-економічної та науково-технічної діяльності;

- застосування доплат і надбавок до тарифних ставок і посадових окладів;

- системи матеріального стимулювання соціального характеру.[3]

Як свідчить зарубіжний досвід, частка працівників у прибутках визначається за результатами загальної діяльності підприємства або на основі відносин власності.

Використовують систему оцінки заслуг, вона передбачає оцінювання зусиль і поведінки працівника за низкою чинників. Для кожного чинника визначається система балів, а для розрахунків оцінки встановлюються відповідні норми. Періодично розраховується показник ефективності діяльності працівника. Підсумкові результати показують відповідний рівень додаткової зарплати.

Систему стимулювання конкретних обсягів продукції найуспішніше можна застосувати в тих структурах, які мають завершений виробничий цикл. Такі структури мають власний бюджет, що є пропорційним обсягу продажу продукції. Персонал відчуває прямий зв'язок між ефективністю праці та успіхом підприємства, тобто його процвітанням та прибутковістю.

Системи розподілу прибутку, зумовленого зростанням продуктивності праці, проектують у такий спосіб, щоб зменшити питомі витрати через заохочування до більш високої результативності праці без підвищення постійних витрат.

Ця система базується на визначенні "загального коефіцієнта", який обчислюється як співвідношення сукупних витрат та обсягу продукції. Це співвідношення береться за базовий коефіцієнт. Використовуючи цей коефіцієнт і враховуючи обсяг продукції знаходять припустимі витрати на робочу силу. Потім ці витрати порівнюють з фактичною зарплатою.

Система преміальних виплат базується на тому, що розмір премії узгоджується з конкретними досягненнями підприємства, тобто внеском кожного працівника в загальну справу. Така система поширена в Японії. Окрім щомісячних премій працівник отримує двічі на рік (може і більше) так званий бонус.

Система колективного стимулювання використовується тоді, коли заохочення працівників через їхню участь у прибутку є можливим тільки на груповій основі.

Більш стійка зацікавленість працівників виникає у діяльності підприємств, коли відбувається участь у прибутках через власність. Вона реалізується через подання працівникам акцій "своїх" підприємств.

Отже, організація системи винагородження персоналу має спиратись на стиль управління, передбачає створення гнучких структур, методів мотивації відповідно до розвитку технічних, економічних і соціальних процесів у суспільстві в цілому та на кожному підприємстві зокрема.[2]

Тому кожне підприємство обирає свій спосіб стимулювання працівників і вивчає чи є ефективним це стимулювання, а чи можливо воно не несе позитивного впливу на прибутковість підприємства і потрібно змінити форму участі працівників в прибутках підприємства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1.Завіновська Г. Т. Економіка праці: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2003. 300 с.

2.Планування фонду оплати праці на підприємствах. URL: http://osvita.ua/vnz/reports/econom_pidpr/21722/(дата звернення 30.04.2018).

3. Методичні рекомендації щодо організації матеріального стимулювання праці працівників підприємств і організацій: наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 29.01.2003 № 23. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN13613.html (дата звернення 30.04.2018).

Марія Мушинська, О-51М
*ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»*
Науковий керівник к.е.н., доцент Зеновій Колос

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Важливим показником, що характеризує роботу підприємства і конкурентоспроможність його продукції, є її собівартість. Від її рівня залежать фінансові результати діяльності підприємства, темпи розширеного відтворення і фінансовий стан суб'єкта господарювання взагалі. Як правило, в структурі собівартості продукції виробничого підприємства найбільшу питому вагу займають витрати виробничих запасів, тобто матеріальні витрати. Тому аналіз використання виробничих ресурсів має дуже важливе значення. Він дозволяє виявити тенденції зміни обсягів витрачання виробничих запасів і показників ефективності їх використання, оцінити реальність встановлених на підприємстві норм і нормативів витрачання матеріалів на одиницю виробу.

Важливим є те, що аналіз дозволяє не тільки розрахувати можливі відхилення (економію або перевитрачання) обсягу фактично витрачених ресурсів від запланованих показників, але й встановити причини виникнення цих відхилень, тобто вплив певного кола факторів на суму витрат. Проведення аналізу дозволяє виявити резерви зниження матеріалоемності продукції підприємства і розробити оптимальні економічно обґрунтовані управлінські рішення з подальшого розвитку виробництва.

Метою аналізу є виявлення тенденцій про стан, рух і ефективність витрачання виробничих запасів, реальних резервів зниження собівартості продукції та витрат підприємства для прийняття економічно обґрунтованих управлінських рішень [2].

Об'єктами аналізу стану, руху і ефективності використання виробничих запасів підприємства є :

- 1) матеріальні витрати як окремий елемент затрат;
- 2) матеріальні витрати на 1 гривню продукції – матеріалоємність;
- 3) виробничі запаси в асортиментному розрізі;
- 4) виробничі запаси за центрами відповідальності [1].

Основними завданнями аналізу виробничих запасів підприємства є:

1. визначення питомої структури асортименту виробничих запасів;
2. встановлення динаміки стану та руху виробничих запасів за центрами відповідальності та за групами;
3. оцінка динаміки витрачання виробничих запасів за напрямками здійснення господарських операцій;
4. оцінка рівня ефективності використання виробничих запасів;
5. виявлення внутрішньовиробничих резервів економії витрачання матеріальних ресурсів і розробка конкретних заходів щодо їх впровадження у практичну діяльність [3].

У наш час всі підприємства відчують постійну потребу у розширенні аналітичних робіт, пов'язаних з комплексною оцінкою ефективності діяльності господарюючого суб'єкту, розробкою перспектив розвитку і своєчасним виробленням оперативних управлінських рішень. У зв'язку з цим автоматизація економічного аналізу взагалі й аналізу використання виробничих запасів підприємства на базі персонального комп'ютера (ПК) стають об'єктивною необхідністю. Вона обумовлена підвищенням значення якісного інформаційного обслуговування процесу управління господарською діяльністю, бурхливим розвитком технічних можливостей сучасних ПК, особливостями теперішнього періоду розвитку економіки [5].

Методика аналізу використання виробничих ресурсів, орієнтована на використання ПК, повинна задовольняти вимогам системності, комплексності, оперативності, точності, прогресивності, динамічності. Тільки на підставі виконання цих вимог забезпечується пізнання стану керованого об'єкту і тенденцій його розвитку, схематичне і цілеспрямоване підвищення ефективності господарської діяльності за результатами аналізу [4].

Таким чином, дослідження публікацій щодо аналізу виробничих запасів підтверджують, що погляди науковців стосовно теоретичних засад аналізу різняться, отже дослідникам слід самостійно визначати мету, об'єкти та завдання аналізу, враховуючи особливості виробництва підприємства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бурдейна Л.В. Теоретичні основи аналізу забезпечення та ефективного використання виробничих запасів на підприємствах// Молодий вчений. 2017. № 3(1). С. 39-43.
2. Гадзевич О.І. Основи економічного аналізу і діагностики фінансово – господарської діяльності підприємств: навчальний посібник. – К.: Кондор, 2015. 180с.
3. Кузьмінська О.Е. Напрями аналізу виробничих запасів підприємств// Вчені записки: зб.наук. пр. Мін-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». 2016. № 16. С. 174-180
4. Мельничук В.М. Основи економічного аналізу: навчальний посібник. Київ: «Кондор», 2015. 128 с.
5. Мних Є. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: підручник. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т. 2016. 514 с.

Наталя Сидорович, О-51М
ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»

Науковий керівник к.е.н., доцент Зеновій Колос

АНАЛІЗ ДОХОДІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Фінансовий аналіз — має на меті оцінку інвестицій з погляду окремо взятої компанії, що планує одержання конкретних фінансових результатів від очікуваного вкладення засобів.

Доходи — це збільшення економічних вигід у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, внаслідок чого збільшується власний капітал підприємства (за винятком збільшення капіталу за рахунок внесків власників).

На практиці здійснюють зовнішній і внутрішній аналіз доходів. Зовнішній аналіз базується на звітних даних і тому містить обмежену частину інформації про діяльність підприємства. Метою такого аналізу є оцінка рентабельності роботи підприємства, ефективності використання фондів (капіталу), фінансового положення підприємства загалом. Підсумки такої оцінки враховуються у взаємовідносинах підприємства з акціонерами, кредиторами, податковими органами і служать основою визначення положення цього підприємства на ринку, в галузі.

Для того, щоб виключити факти навмисного перекручування інформації, проводиться аудиторська перевірка, яка перевіряє і підтверджує правильність звітних показників і вказує на "вузькі" місця в діяльності підприємства.

Найбільше значення в оцінці доходів, фінансових результатів і визначенні заходів зі збільшення прибутків і підвищення рентабельності

має внутрішній аналіз. Він базується на використанні всього комплексу економічної інформації, первинних документів і даних бухгалтерського обліку і звітності. Економіст має можливість реально оцінити стан справ на підприємстві. Він може отримати з первинних документів достовірні дані про цінову політику підприємства, його доходи, формування прибутків, структуру витрат обігу й оцінити положення підприємства на товарних ринках, валовий, балансовий прибуток.

Саме внутрішній аналіз дозволяє вивчити механізм досягнення підприємством максимальних прибутків. Важливо використовувати як зовнішній, так і внутрішній аналіз. Комплексний підхід до вивчення доходів дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення, сприяє вибору кращого варіанта дій на перспективу. Комплексний підхід до аналізу доходів відіграє вирішальну роль у питаннях конкурентної політики підприємства. Окремо виділяють вид аналізу, який пов'язаний із вивченням минулих тенденцій. Він називається ретроспективним, а аналіз, пов'язаний із прогнозами, називають перспективним.

При аналізі доходів використовують інформацію за попередній рік, у звітному році виділяють план і факт, а потім звітні дані порівнюються з планом і з попереднім роком.

Важливе значення має оцінка доходів від реалізації товарів і послуг, їх рівень. Якщо план доходів не складається, тоді порівнюють фактичний результат із попереднім періодом. При аналізі доходів від реалізації товарів і послуг потрібно дати оцінку рівня торгових надбавок за основними товарними групами і виявити причини їх зміни. Важливо також проаналізувати роль різних елементів торгових надбавок за товарними групами (витрати обігу, податки, що входять у ціну, прибутки) і провести дослідження за основними товарними групами на предмет оцінки можливостей підвищення частки прибутку і зниження рівня поточних затрат за рахунок економії окремих їх видів.

Кожному підприємству доцільно проводити розрахунки впливу зміни структури товарообігу і рівня торгових надбавок на сукупний дохід від торгової діяльності.

Наступним етапом аналізу є оцінка причини зміни доходів порівняно з минулим періодом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств: навч. посіб. К.: КНЕУ. 2010. 365 с.
2. Петренко Н. І. Правова основа організації внутрішнього аудиту в Україні. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнар. зб. наук. праць. Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз.* Вип 1 (16). Відпов. ред. Ф. Ф. Бутинець. Житомир: ЖДТУ. 2010. С. 219-228.

3. Подолянчук О.А. Облік доходів сільськогосподарських підприємств: автореф. дис. канд. екон. наук. К.: 2016. 21с.

4. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання. К.: КНЕУ. 2001. 387 с.

5. Фролова Т. О. Фінансовий аналіз: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення і практичних завдань. К.: Вид-во Європ. унту, 2014. 253 с.

Віталій Кияк, О-51М
ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»
Науковий керівник к.е.н., доцент Зеновій Колос

СУТНІСТЬ ТА НЕОБХІДНІСТЬ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ

В умовах ринкової економіки обґрунтованість та дієвість управлінських рішень на мікро та макрорівнях значною мірою залежить від результатів оцінки фінансового стану суб'єктів господарювання, зміст якої виходить за межі обчислення окремих коефіцієнтів і передбачає вивчення комплексу показників, які відображають різні аспекти діяльності підприємства. Значна кількість підприємств в Україні має незадовільну структуру капіталу та відчуває нестачу оборотних коштів.

В умовах ринкової економіки обґрунтованість та дієвість управлінських рішень на мікро та макрорівнях значною мірою залежить від результатів оцінки фінансового стану суб'єктів господарювання, зміст якої виходить за межі обчислення окремих коефіцієнтів і передбачає вивчення комплексу показників, які відображають різні аспекти діяльності підприємства. Значна кількість підприємств в Україні має незадовільну структуру капіталу та відчуває нестачу оборотних коштів.

Актуальність теми дослідження обумовлена наступними факторами:

- наявністю серед фахівців різних точок зору щодо визначення основних понять та теоретичних положень теми дослідження, порядку обчислення та групування фінансових показників й недоліків у діючих нормативно-правових актах з питань оцінювання фінансового стану вітчизняних суб'єктів господарювання;

- необхідністю розробки галузевих моделей оцінки фінансового стану підприємств та адаптації закордонного досвіду фінансового аналізу до вітчизняних умов господарювання, а також забезпечення менеджменту підприємства реальною інформацією про його фінансовий стан для прийняття ефективних управлінських рішень. Фінансовий аналіз передбачає дослідження важливих аспектів грошового обороту та прийняття заходів із закріплення фінансово-економічного стану господарюючого суб'єкта. Стабільний фінансовий стан підприємства

означає своєчасне виконання зобов'язань перед його персоналом, партнерами та державою, що припускає фінансову стійкість, нормалізацію плато і кредитоспроможності та рентабельності активів, власного капіталу й продажів.

У вітчизняній науково-практичній літературі з фінансового аналізу та фінансового менеджменту використовуються такі терміни, як інтегральна оцінка, інтегральний фінансовий аналіз та комплексний фінансовий аналіз. Усі наведені терміни застосовуються для позначення однієї й тієї самої функціонально-організаційної форми фінансового аналізу.

Фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів. Аналіз фінансового стану підприємства дає якісну та кількісну інформацію про його діяльність, яка необхідна для багатьох суб'єктів ринку. В той же час з метою її достовірності, використання у процесі управлінських рішень доцільно використовувати коефіцієнтний або комплексний метод, адже вони є найбільш обширними і охоплюють всі сфери діяльності підприємства. Дані методи представляють підприємство і всі його зв'язки як взаємопов'язану систему рухів фінансових ресурсів, що дає змогу найширше оцінити його фінансовий стан.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ключник О. С. Вдосконалення комплексної оцінки фінансового стану підприємства. *Науковий вісник Рівненського інституту ВНЗ "Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»*. 2015. № 1. С. 120-127.
2. Литвин Б. М., Стельмах М. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. К.: «Хай-Тек Прес», 2016. 336 с.
3. Піскунов О. Г. Еволюція підходів до комплексної оцінки фінансового стану підприємства. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*-2014. № 62. С. 80-88.
4. Шеремет О. О. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. К.: 2015. 196 с.

АНАЛІЗ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ – ВАЖЛИВА УМОВА РОЗВИТКУ ТА ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

У системі економіки для аграрного сектору характерними є сільськогосподарські підприємства. Як організаційна форма, вони мають сприяти вирішенню продовольчої проблеми, зайнятості населення, відродженню соціальної сфери села. Передбачається, що для успішного розвитку підприємства повинні «визначати збутовий потенціал, контролювати витрати протягом року відповідно до очікуваних доходів, формувати грошові потоки» [1, с.29]. Зростаючі вимоги економічного середовища вимагають адекватного управління.

Одним із інструментів управління є фінансовий аналіз - порівняння показників фінансових планів із фактичними даними фінансової звітності. Тобто, процес формування висновку про забезпечення розвитку підприємства необхідними фінансовими ресурсами і підвищення ефективності діяльності. Опираючись на ретроспективні дані фінансовий аналіз має на меті зниження непевності відносно майбутнього стану підприємства.

В умовах розвитку світових економічних зв'язків проблема конкурентоспроможності продукції та зміцнення позицій на міжнародних ринках є вельми актуальною. Особливого значення вона набуває для сільського господарства, де останні роки відбувається зниження якості, зменшення споживчого попиту на продукцію через послаблення конкурентних позицій вітчизняних товарів. При вирішенні існуючих проблем повинні враховуватись особливості сільського господарства як галузі, що необхідно для організації ефективного господарювання та визначення напрямків зниження витрат та в результаті – підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції.

Як не в одній галузі, продукція сільського господарства здійснює великий вплив на життєдіяльність та здоров'я людини, тому на ринку буде котируватися лише високоякісна продукція, вироблена з витратами, які не перевищують середні, що склалися на світових ринках.

З огляду на зазначене, особливої уваги заслуговує аналіз поняття конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, виділення групи чинників, які впливають на зниження собівартості продукції даної галузі.

В загальному вигляді поняття конкурентоспроможність – сукупність якісних і вартісних характеристик товару, що забезпечують задоволення

конкретної потреби і включає в себе взаємозалежність економічних, технічних а також технологічних показників виробництва товару. Конкурентоспроможність визначається відношенням корисного ефекту до сумарних витрат, пов'язаних з придбанням і експлуатацією товару:

$$D_0 = E : ЦС \rightarrow \max, (1)$$

де E – економічний ефект; $ЦС$ – ціна споживання [3, с. 108–109].

З наведеної формули бачимо, що зниження ціни споживання продукції є одним з головних факторів, що впливає на конкурентоспроможність продукції. Зниження ціни без втрат прибутку для підприємства можливе за умови зменшення витрат виробництва продукції. З метою отримання об'єктивної інформації про структуру витрат сільськогосподарської продукції на рівні підприємства необхідно провести комплексний аналіз оперативних даних облікових реєстрів стосовно формування витрат по окремим видам культур (тварин), поточних платежів, розрахунків підприємства з покупцями і постачальниками, статистичних звітів та даних фінансової звітності. При цьому доцільно проводити порівняльний аналіз отриманих результатів з відповідними середніми даними по галузі та на світовому ринку.

На даному етапі розвитку аграрного сектора існує значна кількість проблем, пов'язаних зі зниженням собівартості продукції, які послаблюють конкурентні позиції вітчизняних сільськогосподарських товарів і не дають можливості конкурувати з іноземними. Однією з таких проблем, на нашу думку, є недостатність техніко-технологічного забезпечення виробництва та обробки сільськогосподарської продукції. Джерелом оновлення та модернізації старого обладнання можуть стати інвестиції в дану галузь. За оцінками фахівців, потреби сільського господарства в інвестиційних ресурсах задовольняються лише на 30-40%. Особливу потребу в інвестиціях відчувають фермерські господарства, які складають близько 70% загальної кількості сільськогосподарських підприємств. Забезпечення необхідних внутрішніх та зовнішніх фінансових, матеріальних, інтелектуальних та інших ресурсів для впровадження новітніх технологій є важливим фактором зниження собівартості, підвищення якості, що позитивно вплине на конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Антипенко Є. Підвищення фінансової стійкості підприємства *Економічний аналіз*. 2011. № 9. С. 29—32.
2. Білик М.Д. Фінансовий аналіз. Вид. 2ге, без змін. Київ.: КНЕУ, 2009. 592 с.
3. Примак Т. О. Маркетинг: навч. посіб. Київ.: МАУП, 2004. 228 с.

4. Рудницька О.М. Шляхи покращення фінансового стану українських підприємств URL: http://www.nbuuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/t_Logistyka/2009_649/19.pdf

СЕКЦІЯ 3. ЗБАЛАНСОВАНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Оксана Дадерко, Ео-41 Б

ВП НУБІП України

«Бережанський агротехнічний інститут»

Науковий керівник к. пед. н., доцент Гловин Н. М.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ВОДНИХ РЕСУРСІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНОГО ВОДОПОСТАЧАННЯ

Розглянуто основні антропогенні чинники хімічного і токсикологічного забруднення джерел децентралізованого водопостачання у сільських населених пунктах. Проведено комплексну оцінку рівня забрудненості води і виявлено залежність якості підземних вод від сезонних змін на прикладі сільських місцевостей у межах Бережанського району Тернопільської області.

У сільській місцевості поширено використання децентралізованих джерел водопостачання (колодязів та індивідуальних свердловин). Всі вони мають нормативну зону санітарної охорони, це одна з основних санітарних вимог, яка запобігає токсикологічному та хімічному забрудненню води в них. Що стосується розміщення колодязів на території приватного домоволодіння, то, враховуючи невелику площу земельних ділянок, на них неможливо створити необхідну зону їх санітарної охорони. І тому поряд з джерелом водопостачання часто знаходяться і господарські споруди для тварин, і туалети з вигребами, і гнойові купи, які є джерелами нітратів, що призводять до забруднення ними ґрунту і, відповідно, ґрунтової води в ній [1, 2, 3]. Найбільш розповсюдженим є забруднення підземних вод сульфатами, хлоридами, сполуками азоту (нітрати, аміак, амоніт), нафтопродуктами, фенолами, сполуками заліза, важкими металами, що робить їх непридатними для використання у питних цілях [4, 5]. Більш детально у наших дослідженнях ми зупинилися на вивченні проблеми в Україні глобального забруднення ґрунтових вод неорганічними сполуками нітрогену, серед яких в основному переважають нітрати. До ґрунтових вод нітрати потрапляють через ґрунт, основними джерелами забруднення якого є мінеральні добрива, рідкі стоки з тваринницьких комплексів, природні опади, а також органічні відходи [6, 7, 8]. Слід відмітити, що нітратний азот найбільш рухома форма азотних сполук у ґрунті: вони легко вимиваються необхідним потоком води аж до рівня ґрунтових вод, де відбувається постійне їх нагромадження, а в результаті – нітратне забруднення. При цьому у ґрунті їх вміст незначний [5, 6, 7].

Метою досліджень було проведення моніторингових спостережень за якістю колодязної води (шахтних колодязів, криниць, індивідуальних свердловин), що пропонується мешканцям в сільських населених пунктах

Бережанського району Тернопільської області за комплексом органолептичних, фізико – хімічних (гравіметричний, титриметричний, колориметричний і спектрофотометричний), хімічних показників.

Загалом аналіз хімічного складу води на території дослідження свідчить про незадовільний стан якості питної води децентралізованого водопостачання. Як свідчать наші дані, необхідно підсилювати контроль за хімічними показниками води із децентралізованих джерел водопостачання саме навесні та восени, коли через вживання забрудненої води збільшується ризик зараження.

Фізико-хімічні показники. Найбільш агресивною (стосовно хімічних і біологічних процесів, стійкості до різних форм міграції елементів, агресивності відповідно до металів, тощо) є вода із свердловин (показник рН=7). Менш агресивною за показником рН є джерельна вода та вода із шахтних колодязів. Найнижчі показники рН у зразках води «Біще» та джерела у районі Сторожисько (6,1 та 6,9 відповідно). За якісним складом (вміст катіонів і аніонів, мінералізація) серед підземних вод Тернопільської області, які використовуються для нецентралізованого водопостачання, суттєво переважають гідрокарбонатно-сульфатні кальцієво-натрієві води з мінералізацією 0,2-0,8 г/дм³. І, зокрема, у Бережанському районі підземні прісні води мають гідрокарбонатно-сульфатний кальцієво-натрієвий склад при загальній мінералізації 0,5-0,7 г/дм³. Жорсткість води, як відомо, визначається присутністю у ній розчинених солей кальцію та магнію. Нами були визначені окремі вміст кожної із солей, і звичайно, загальна жорсткість для всіх відібраних зразків води. Аналіз показав, що вода в усіх відібраних зразках середньої жорсткості. Джерельна вода «Баранівка» (5 ммоль/дм³), шахтна вода «Посухів» (4 ммоль/дм³) характеризуються як м'які води. І звичайно очевидно, що для усіх зразків води жорсткість кальцієва. Тому процес кип'ятіння та утворення двооксиду вуглецю допоможуть знизити жорсткість води (але за показниками жорсткість знаходиться у межах норми). Характеристика вмісту сульфатів, хлоридів не показала перевищень ГДК. Вміст хлоридів у досліджуваній воді не перевищує 90 мг/дм³ (ГДК 350 мг/дм³). Аналіз на вміст хлоридів показав, що у зразках джерельної та води із свердловин, його вміст незначний, далекий до значень ГДК, і знаходиться в межах від 30 до 90 мг/дм³.

Отже, згідно ГДК якість води в відповідає нормі, однак флуктуаційні відхилення проаналізованих показників свідчать про зниження буферної ємності та порушення регуляторних механізмів підтримання хімічного балансу в досліджених пробах води.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бадюк Н.С. Використання методу суб'єктивної оцінки в розробці шляхів оптимізації водозабезпечення населення. URL:

<http://www.health.gov.ua/Publ/conf.nsf/165dc8dd0ddb56dc2256d8f00264254/95610ec8ab872de6c2256d950045218d?OpenDocument>

2. Беличенко Ю.П. Захист водних ресурсів. К.: Будівельник, 1990. 96с.
3. Герасимчук З.В. Еколого-економічні основи водокористування в Україні. Луцьк: Надстир'я, 2000. 364 с.
4. Катернога М.Т. Українська криниця. К.: Техніка, 1996. - 112 с.
5. Прокопов В.О. Контроль за якістю питної води: нормативи, системи, методики, обладнання. Матеріали науково-практичних конференцій II Міжнародного водного форуму „Аква Україна-2004” (21-23 вересня 2004р.) С.248-249.
6. Руденко Г.Б., Питна вода на межі політики, екології та економіки. Матеріали науково-практичних конференцій II Міжнародного водного форуму „Аква Україна-2004” (21-23 вересня 2004р.) С.156-159.
7. Тугай А.М. Водопостачання. Джерела і водозабірні споруди. К.: УФІ М і Б. 1998. 192с.
8. Хоружий П.Д. Розширення використання підземних вод// Водне господарство України. 1997. №1. с. 21-22.
9. ДСТУ ISO 5667-3-2001 ISO 5667-3:1994 Якість води. Відбір проб. Частина 3. Настанови щодо зберігання та поводження з пробами.

Аліна Лень, Ео-41 Б,
ВП НУБІП України «Бережанський
агротехнічний інститут
Науковий керівник доцент, к. вет. н. Павлів О.В.

ПРОБЛЕМА УТИЛІЗАЦІЇ ВИКИДІВ СПИРТОВИХ ЗАВОДІВ

Одним з рішень проблеми утилізації барди є її застосування в сільському господарстві як добриво.

Барда (спиртова, післяспиртова) — один із кінцевих продуктів виробництва етилового спирту. Це неоднорідна рідина з подрібненими частинками зерна, світло-коричневого чи жовтого кольору із запахом зерна або іншої сировини. Кислотність (рН) її становить 3,8–4,6. Для виробництва спирту як сировину використовують зерно кукурудзи, ячменю, жита, пшениці, мелясу, картоплю, тобто барда буває зернова, мелясна, картопляна [1, 2]. Залишковий вміст спирту у барді становить 0,008% [2]. У різних заводів її склад може відрізнитись залежно від застосовуваної технології виробництва спирту, але відмінності не принципові [3]. Порівняно За різними літературними даними [6], вміст сухих речовин у барді з різної вихідної сировини становить близько 10%. У розрахунку на суху речовину у ній містяться: білок — 13,9–37,25%, жир — 3,7–10,7, клітковина — 6,2–11,25, речовини та мікроелементи: кальцій — 0,13–0,24, фосфор — 0,29–

0,69%, амінокислоти: лізин, метіонін, цистин, триптофан, безазотисті екстрактивні речовини (БЕР), а також вітаміни А, D, Е, вітаміни групи В, фолієва кислота (Вс), біотин (Н), каротиноїди. Із макроелементів — кальцій, фосфор, азот і мікроелементи: залізо, цинк, марганець, мідь (табл. 2, 3). Згідно з нормативами України (ТУ У 15.7–30219014–002–2003) кількість металомангнітних домішок (частинок розміром до 2 мм включно) може становити не більше 30 мг/кг сухої барди. Токсичність не допускається [10]. Оскільки у барді містяться завислі та розчинені речовини, при її відстоюванні у ємкостях на дно осідають більші частинки, утворюючи желеподібну фракцію, а над нею утворюється рідка фракція [6]. Російські розробники технологій переробки барди [12] зазначають, що у післяспиртовій барді завислі речовини становлять 3,2% загальної маси (або 46% сухого залишку), а розчинені речовини — 3,8% (54% сухого залишку) і подають такі характеристики барди (табл. 4). В Україні ресурси зернової барди доволі значні, враховуючи обсяг виробництва спирту концерном “Укрспирт” — 650 млн л щороку (81 підприємство з державною формою власності та 30 асоційованих членів з різною формою власності) [13]. При цьому обсяг післяспиртової барди за сучасною технологією становить на кожен 1 л спирту 11–15 л барди [14, 15]. Однак вона не може зберігатися, швидко закисає, потребує значних витрат на транспортування до споживача. Скидання спиртзаводами барди у річки призводить до значного погіршення екологічної ситуації [2]. Її тверді частинки нагромаджуються у водопровідних трубах та руслах річок, розкладаються і забруднюють середовище.

Для барди стали споруджувати сховища (поля фільтрації), у яких природним шляхом відбувається механічне, хімічне і біологічне очищення відходів. У біошарі, що утворюється в шарі фільтраційного завантаження, при стіканні стоків у землю, органічні речовини розкладаються під впливом мікроорганізмів. Цей механізм подібний до процесу компостування скошеної рослинності, побутових харчових відходів тощо. Проте постійно стоїть питання із розширення земельної площі під сховища. УкрНДспиртбіопрод працює над проблемою очищення стічних вод [3, 1]. Згідно із деякими підрахунками, одному заводу середньої потужності потрібно 6–8 га на рік під бардосховища [5]. Отже, основна проблема, яка постала при виробництві спирту, — це утилізація барди.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Яворов В.М. Вплив стічних вод Довжоцького спиртового заводу на схожість насіння окремих сільськогосподарських культур// Збірник наукових праць Подільської державної аграрно-технічної академії. Вип. 10. 2002 р. С. 18–20.
2. Яворов В.М. Обґрунтування доцільності утилізації стічних вод спиртового виробництва шляхом удобрювальних поливів// Збірник

наукових праць Подільської державної аграрно-технічної академії. Вип. 10. 2002 р. С. 28–30.

3. Яворов В.М. Вплив відходів спиртового виробництва на урожайність та якість сільськогосподарських культур // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. Вип. 11. 2003 р. С. 52–54.

4. Яворов В.М. Вплив відходів спиртового виробництва на показники ґрунтового вбирного комплексу// Вісник Харківського національного університету. Серія „ґрунтознавство, агрохімія, землеробство, лісове господарство, екологія”. Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва. №6. 2004р. С. 73–77.

5. Трач С.В. Оцінка небезпеки осолонцювання та сольовий режим чорнозему типового важкосуглинкового при осінніх поливах відходами спиртового виробництва// Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. Кам'янець-Подільський. Том 1. Вип. 15. 2007р. С. 332–335.

Ірина Кочило, Ео-31Б
ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»
Науковий керівник ст. викладач Степан Адамів

ТЕХНОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ЗНИЖЕННЯ ВМІСТУ НІТРАТІВ У ХАРЧОВІЙ СИРОВИНІ

Сучасні наукові досягнення і практичний досвід дають змогу виробити рекомендації щодо зниження вмісту нітратів, передусім в овочах.

Уміст нітратів в овочах можна зменшити, добираючи сорти, які накопичують мало нітратів, дотримуючись інструкцій щодо внесення добрив, а також використовуючи досягнення вчених у галузі застосування підживлень мікроелементами й повільно діючими азотними добривами. Ці добрива мають вигляд гранул, покритих спеціальними речовинами, які знижують розчинність їх у ґрунтах і сприяють поступовому надходженню в рослини. Учені працюють над отриманням добрив, які розчиняються із заданою швидкістю. Використання інгібіторів нітрифікації, які стримують утворення нітратів у ґрунті, дає змогу зменшити вміст шкідливих солей в овочах у 2—5 разів. Внесення добрив смугами також знижує кількість нітратів в овочах і підвищує врожаї. Зменшенню нітратів сприяє багаторазове внесення азотних добрив під час вегетації та припинення підживлень за 1—2 міс. до збирання врожаю. Живлення овочів має бути збалансоване за макро- і мікроелементами з урахуванням біологічних особливостей окремих овочів та інших чинників, що впливають на накопичення нітратів.

Під час вирощування листових овочів під плівкою варто обмежувати розпушування ґрунту, оскільки це може сприяти підвищенню вмісту

нітратів в овочах. Вибираючи ділянки для вирощування овочів, слід обминати затінки. Збирати врожай бажано в другій половині дня, причому лише стиглі плоди, забезпечуючи їх зберігання в оптимальних умовах.

Під час кулінарного оброблення харчових продуктів уміст у них нітратів знижується: під час очищення, миття і вимочування — на 5—15%, бланшування — 20—80%, варіння — 80% внаслідок переходу нітритів у відвар, інактивації ферментів, що відновлюють нітрати в нітрити.

У консервованих овочах, що мають підвищену здатність акумулювати нітрати (наприклад, пюре зі шпинату), можливе відновлення нітратів у нітрити під час зберігання розмороженої продукції і повторного її нагрівання.

Зелену цибулю зберігають у герметичних пакетах із поліетиленової плівки за температури 0—1 °С. За 60 діб зберігання в таких умовах уміст нітратів зменшується на 30—67% залежно від сорту. За зберігання зеленої цибулі у відкритій тарі кількість нітратів збільшується на 3—10%. Уміст нітратів під час зберігання ріпчастої цибулі не зменшується, капусти білокачанної, буряків — знижується, моркви — збільшується. Кількість нітратів майже не змінюється в разі зберігання редиски в поліетиленових пакетах масою 5 кг за температури 1—2 °С. Зменшення кількості нітратів спостерігають під час проростання редиски. Під час зберігання морквяного соку слід враховувати, що чим більша концентрація в ньому нітратів і вища температура зберігання, тим більше нітритів утворюється. За зберігання шпинату і петрушки за кімнатної температури вміст нітратів різко підвищується впродовж 24 год. У разі зберігання овочів на відкритому ґрунті вміст нітратів значно підвищується порівняно з упакованою продукцією. Зберігання овочів у забрудненій тарі, пакувальних матеріалах також призводить до збільшення вмісту нітратів, оскільки при цьому спостерігається інтенсивний розвиток мікроорганізмів. Підвищення вмісту нітратів у продукції, яку зберігають за кімнатної температури, зумовлене посиленням внутрімолекулярного дихання, за якого нітрати перетворюються на нітрити. Це відбувається і за мінусової температури зберігання продукції, однак дуже повільно.

Уміст нітратів можна також зменшити під час приготування овочів. Так, використовуючи білокачанну капусту для салатів, гарнірів або консервування, приготування перших та других страв, слід знімати всі покривні листки, у столових буряків зрізати верхню і нижню частини.

Під час варіння картоплі вміст нітратів зменшується на 75—80%, моркви — на 40—56%, селери — на 45—60%. У відвар також переходять вітаміни, цукри, мінеральні та інші речовини, що необхідно враховувати під час кулінарного оброблення продуктів у домашніх умовах. Для зниження вмісту нітратів картоплю заливають на одну добу 1%-м розчином кухонної солі або аскорбінової кислоти (вітамін С).

З огляду на те що у подрібнених та пошкоджених овочах процес перетворення нітратів на нітроти прискорюється, їх не можна довго утримувати в такому стані та використовувати для виготовлення соків. Соки слід споживати одразу, не залишаючи їх на якийсь час навіть у холодильнику.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Рубенчик В. Л., Костюковський В. Л., Меламед Д. В. Профілактика забруднення харчових продуктів канцерогенними речовинами. Київ: Здоров'я, 2013. с. 157-169.
2. Скурихін І. М., Нечаєв А. П. Все про їжу з точки зору хіміка. Вища школа, 1991. с. 194-217.
3. Циганенко О. І. Нітрати в харчових продуктах. Київ: Здоров'я, 1980 с. 58-70.

Катерина Масляєва, гр. А-21
ВП НУБіП України «Бобровицький коледж економіки та менеджменту ім.О.Майнової»
Науковий керівник викладач математичних та природничо – наукових дисциплін Ольга Пісковець

ЗНАЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

На даному етапі розвитку продуктивних сил поняття “природокористування” означає сукупність наукових досліджень та практичного втілення взаємовідносин між природою і людиною.

Об'єктом природокористування є комплекс взаємовідносин між природним середовищем як умовами життя суспільства, джерелом природних ресурсів і соціально-економічним розвитком суспільства.

Головне завдання природокористування - оптимізація цих відносин з метою збереження та відтворення середовища життєдіяльності людини.

Збалансоване природокористування - це таке використання природних ресурсів, за якого витрачений природний ресурс повністю відновлюється, або замінюється рівноцінним, при цьому досягається нульовий або позитивний баланс.

Дана тема є досить актуальною в наш час, оскільки взаємозв'язок людини з природою, взаємовплив їх є як ніколи тісним та важливим.

Якщо розглядати збалансоване природокористування як такий процес взаємодії суспільства з довкіллям, за якого досягається оптимальне співвідношення між господарською діяльністю суспільства, забезпеченням матеріальних і духовних потреб населення та підтриманням якісного стану природного середовища, то природокористування в Україні є незбалансованим.

Про це, зокрема, свідчить показник еколого-економічної ефективності, який в Україні є одним з найнижчих у світі. На рубежі другого і третього тисячоліття енергоємність ВВП України перевищувала середньосвітове значення в 14,31 рази, електроенергоємність – у 8,8 рази, водоємність – у 2,83 рази. Шкідливість ВВП для атмосфери перевищувала аналогічний середньосвітовий показник у 15,25 рази. Загальний індекс природоємності ВВП (розрахований як середнє арифметичне значення чотирьох перерахованих індексів) більше, ніж у 10 разів перевищував середньосвітовий.

Починаючи з 1991 р., коли було введено в дію Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища”, в Україні був створений економічний механізм природоохоронної діяльності та природокористування. Найважливішими елементами цього механізму є:

- збори за забруднення навколишнього природного середовища та за спеціальне використання природних ресурсів;
- механізм відшкодування збитків, заподіяних внаслідок порушення законодавства про охорону довкілля;
- система державного бюджетного фінансування природоохоронних заходів через головний розділ в у складі держбюджету “Охорона навколишнього природного середовища”, Державний республіканський АР Крим та місцеві фонди охорони навколишнього природного середовища у складі відповідних бюджетів.

Важливими завданнями є:

- удосконалення економічного механізму природокористування для збереження та збалансованого використання природно-ресурсного потенціалу країни;
- запровадження принципів “забруднювач сплачує” та “користувач сплачує”;
- технологічна модернізація гірничодобувної та переробної галузей, рекультивація порушених земель; переоцінка існуючої мінерально-сировинної бази за ринково-економічними та екологічними критеріями; виключення з неї родовищ, розробка яких не є рентабельною або може викликати незворотні негативні зміни стану довкілля;
- орієнтація на експорт кінцевої продукції;
- перероблення вторинної сировини;
- перехід до інтегрованого управління водними ресурсами на основі басейнового принципу управління;
- формування інвестиційної політики, спрямованої на використання енерго- та ресурсозберігаючих технологій.

Людське суспільство впливає на навколишнє середовище головним чином у процесі виробничої діяльності.

Завжди потрібно пам’ятати про потреби не лише сьогодення, а й майбутнього і раціонально підходити до природокористування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Інтернет ресурси.

Надія Білик, Ео-31Ск
*ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»*

Науковий керівник к. пед. н., доцент Гловин Н. М.

СИНДРОМ ДЕПОПУЛЯЦІЇ МЕДОНОСНИХ БДЖІЛ

Бджільництво в нашій країні є важливою галуззю сільського господарства. Бджоли дають цінний продукт харчування – мед, який відзначається високими поживними якостями і має лікувальні властивості. До його складу входять переважно виноградний та плодовий цукри, що легко засвоюються організмом людини, а також необхідні для організму ферменти, вітаміни та мінеральні речовини. При лікуванні деяких тяжких хвороб використовують бджолину отруту, маточне молочко та бджолиний клей (прополіс).

Крім меду, від бджіл одержують також і віск, що є сировиною для багатьох галузей промисловості та для виготовлення штучної вощини.

Дуже важливу роль відіграє бджільництво і в підвищенні урожайності багатьох перехреснозапильних культур. Дослідженнями наукових установ та практикою передових господарств доведено, що від запилення бджолами збільшуються врожаї соняшника, гречки, гірчиці, насінників еспарцету, люцерни, конюшини, яблуні та інших плодоягідних культур на 25-30 і більше процентів [1].

Бджільництво несе в собі культуру праці, естетичне і етичне сприйняття живої природи, надає виховний вплив, приносить задоволення і насолоду. Робота з бджолами сприяє стабілізації психіки людини, знімає стресові стани, поліпшує роботу всіх систем організму. Не даремно бджолярі відрізняються фізичним здоров'ям.

Бджола протягом сезону відвідує близько 100 видів рослин, а за один день 4000 квітів, збираючи разом з нектаром та пилком забруднюючі речовини, що можуть знаходитися в них.

Дослідження за темою роботи було проведено впродовж року на приватних пасіках.

Контролем слугували бджоли приватної пасіки села. Дане господарство належить до умовно екологічно чистої зони.

Умови утримання і технологія виробництва продукції бджіл в обох господарствах ідентичні.

Об'єктом дослідження були медоносні бджоли та проби натурального меду, пилку, прополісу. Відбір проб меду та аналіз основних фізико-

хімічних показників здійснювали дотримуючись вимог стандартів ДСТУ 4497:2005 [3].

Організм бджіл надзвичайно чутливий до екологічного стану довкілля оскільки інтенсивно і в значних кількостях нагромаджує токсичні речовини [5]. Встановлено, що навіть незначна концентрація деяких токсичних речовин у воді, повітрі, нектарі або пилку у медоносних рослин часто призводить до масового ураження та загибелі бджіл. Бджолина сім'я, збираючи сировину для своєї продукції на ділянці площею 12–28 км², несе інформацію про екологічний стан території в радіусі 2–3 км навколо вулика [5].

Середня тривалість життя бджоли в період медозбору — 32 дні, 10 з яких вони проводять тільки у вулику. Дні, які залишилися (20–22) бджоли літають в радіусі 3–5 км і встигають за цей час нагромадити в організмі велику кількість важких металів. Як наслідок, пасіки — готова моніторингова мережа стосовно широкого комплексу екологічних характеристик оточуючого їх середовища. Деякі з різновидів втручання людини в екологічну рівновагу природи можуть привести до втрати окремих видів тварини і рослинного світу. Ще в 1930-х роках Е.Крейн (1984) показала найтісніший взаємозв'язок між бджолами і вмістом металів в навколишньому середовищі. М.Д.Левін (1971) писав, що надзвичайний збиток бджільництву наносить застосування інсектицидів. Відмічається не тільки загибель окремих бджолиних сімей, але і головним чином ослаблення їх сили. Не виключається небезпека попадання пестицидів в продукти бджільництва. Токсичні для людини речовини нагромаджуються в них і при використанні для боротьби з хворобами бджіл ліків хімічного синтезу [8, 9, 10].

Мед, маткове молочко і бджолина отрута - самі екологічно чисті продукти, а прополіс, пилко і перга - найбільш забруднені. Тому при отриманні останніх необхідно особливо ретельно підбирати екологічно чисті території. У цьому разі сім'ї, що використовуються для виробництва пилка і перги, не можна розміщувати ближче за 3 км від великих автомагістралей і промислових підприємств, оскільки це приводить до недопустимого рівня вмісту свинцю і інших важких металів в них. За останні роки різко виросла кількість неякісної і фальсифікованої продукції бджільництва, що випускається в заводських умовах, що ускладнює її виявлення. Повинен бути об'єктивний (незалежний) контроль за екологічним станом повітря - ґрунти - рослини - продукти бджільництва [6].

В останні роки в багатьох країнах світу спостерігається феномен масової загибелі і зникнення бджіл, який отримав назву "Колапс бджолиних сімей" або синдром депопуляції медоносних бджіл.

Існує ряд чинників, які можуть негативно впливати на бджіл. Однак, безумовно, причина багатьох із них – діяльність людини, тобто антропогенний вплив.

До одних із пріоритетних забруднювачів повною мірою можна віднести важкі метали (ВМ), джерелами яких є різні галузі промисловості, сільське господарство, а також автотранспорт.

Бджолині сім'ї найтіснішим чином пов'язані з середовищем, в якому вони знаходяться. Виявляючи повну самостійність в підтримці необхідних умов існування протягом усього річного циклу, бджоли постійно залежать від рослинного і тваринного світу, чистоти повітря і погодних чинників. Їх зміни насамперед позначаються на життєздатності бджіл. У той же час за станом бджолиних сімей, їх життєздатності, кількості і якості меду, що збирається бджолами, пилку можна судити про ту екологічну ситуацію, в якій вони знаходяться.

Отруєння бджіл токсичними речовинами пов'язане в основному із широким використанням пестицидів для боротьби зі шкідниками сільськогосподарських культур, з промисловими викидами різних підприємств, рідше - з застосуванням забрудненого солями (в основному хлористим натрієм) цукру на корм бджолам (сольовий токсикоз).

Різні хімічні речовини, що надходять у навколишнє середовище у вигляді газоподібних, рідких або твердих часток, звичайно заносяться бджолами у вулик, і їх концентрація в гнізді може бути в 1 000 - 100 000 разів більша, ніж у повітрі, і в 1 000 - 10 000 разів вища, ніж у рослинах. Завдяки цій особливості гнізда бджіл використовують для індикації стану довкілля. Разом з тим ця властивість робить бджолу особливо уразливою до різних забруднень [6,7].

Отруєння бджіл пестицидами звичайно спостерігаються при несвоєчасному інформуванні бджолярів про час, місце і характер хімічних обробок, при порушенні правил обробки, відсутності на пасіках відповідного устаткування для ізоляції бджіл у вулику, несвоєчасному перевезенні сімей бджіл у безпечне місце. Причиною отруєнь можуть бути і неправильне збереження отрутохімікатів, недобросовісна робота при приготуванні робочих розчинів пестицидів.

У першу чергу отруєнню піддаються бджоли-збирачки. На ступінь отруєння впливають сила сімей, порода та вік бджіл. Після відвідування оброблених квіток бджоли-збирачки заносять нектар і пилок у вулик. Корм, що надійшов, передається від бджоли до бджоли, надходить до матки, трутнів, личинок.

При отруєнні пестицидами і промисловими викидами беруть до уваги раптовість і одночасність загибелі бджіл у більшості або у всіх сім'ях пасіки. Пасіки обстежують комісійно. Складають акт про нанесений збиток, наводять дані про застосовані пестициди (промислові викиди), способи і час їх внесення, розташування квітучих медоносів (пилконосів) стосовно оброблених ділянок, про наявність на зазначеній території водних джерел, ознаки загибелі бджіл. Беруть проби для дослідження в лабораторії: не менш 500 бджіл у скляному чистому посуді, 100 г меду, шматок стільника 15x15

см з пергою, а також будь-який інший матеріал з бджолиних сімей при підозрі на забруднення хімічними сполуками.

Проби опломбовують і висилають разом із супровідним документом та копією акту обстеження. В супровідній записці вказують, на яку отруту варто провести дослідження. Відбирають та доставляють проби, як найшвидше, тому що деякі пестициди нестійкі і швидко руйнуються.

Профілактика отруєнь бджіл базується на беззаперечному дотриманні вимог ст. 30 Закону України “Про бджільництво” від 2 лютого 2000 №1492-III (1492-14), суворому дотриманні регламентацій застосування в навколишньому середовищі токсичних для бджіл речовин.

Власників пасік оповіщають за три доби до хімообробок з зазначенням застосовуваного отрутохімікату, місця (у радіусі 7 км), часу і способу проведення обробки. Указують час ізоляції бджіл.

Обробки проводять у період відсутності льоту бджіл у ранкові або вечірні години.

Не допускають обробку квітучих медоносів і пилконосів під час масового льоту бджіл.

На період обробки бджоляру необхідно вивезти пасіку в безпечне місце або ізолювати бджіл у вуликах на термін, передбачений обмеженнями при застосуванні отрутохімікату.

За 3-5 днів вивозять пасіки на 5-7 км від місць, де передбачається застосування пестицидів. Пасіки повертають на своє місце через 10-14 дн після закінчення обробки. При неможливості вивозу бджіл гнізда розширюють порожніми стільниковими рамками, магазинними надставками з 4-5 стільниками і зверху накривають сітками. На сітку кладуть полотнинку та накривають дахом вулика. Увечері безпосередньо перед обробкою льотки закривають, видаляють з вулика полотнинку, знімають прилітні дошки, піднімають дах вулика на 1,5-2 см з надвітряного боку. У жарку погоду вкривають дах вуликів травою або гілками. Бджолам щодня дають у стільниках до 1,5 л води або зволожують покладену вату (мішковину) на вентиляційну сітку. З метою попередження отруєння в період обробки посівів бджолині сім’ї можна занести у зимівник [9].

Тривалість ізоляції бджіл залежить від часу розпаду (детоксикації) використовуваних пестицидів у навколишньому середовищі і коливається від 1 до 7 діб; при зниженій зовнішній температурі і високій вологості термін ізоляції збільшують на 1 - 2 дні, при обробці в теплицях - на 2 - 3 дні.

Для поліпшення якості середовища необхідно розробити й упровадити ефективні заходи щодо оздоровлення всієї екологічної ситуації в області: для здобуття екологічно чистих продуктів бджільництва необхідна оцінка місцевості на наявність екоотоксикантів, зниження антропогенної трансформації, участь у ґрунтозахисних мірах, насадження медодайних кущів та дерев, охорона існуючих парків і створення нових, проведення роз’яснювальної роботи з населенням щодо питань охорони

біорізноманіття, використання отруйних речовин, використання районованих порід бджіл, утилізації побутового сміття тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Асафова Н. Н. Физиологически активные продукты пчелиной семьи Н. Новгород : Изд. Ю.А. Николаев, 2001. 368с.
2. Гриник С. Екологічні аспекти виробництва продуктів бджільництва // Український пасічник . 2008. №7. С. 33–37.
3. Кравців Р. Й. Відродимо українське пасічництво// Сільський господар. 1999. №3-4. С.18–19.
4. Мельник М. В. Ветеринарно-санітарна експертиза бджолиного меду в сучасних екологічних умовах України : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня кан. вет. наук. : спец. 16.00.06 "Ветеринарна санітарія та гігієна" . Київ, 2002. 19 с.
5. Параняк Р. П. Шляхи надходження важких металів у довкілля та їх вплив на живі організми// Біологія тварин. 2007. Т. 9, № 12. С. 83–89.
6. Пашаян С. А. Пчелы и охрана окружающей среды // Налог. Инвестиции. Капитал. 2003. №5-6. С. 240–244.
7. Поліщук В. П. Бджільництвою. Львів: Укр. пасічник. 2001. 296с.
8. Vianu E. Honeybees —bioindicators in a heavy polluted area // Second European Conf. of Apidology, Prague 10-14th September. 2006. P. 85.
9. Bogdanov S. Minerals in honey: environmental, geographical and botanical aspects// Jornal of Apicultural Research and Bee World. 2007. Vol. 46(4). P. 269–275.
10. Cell G. Honey bees as bioindicators of environmental pollution// Bulletin of Insectology 2003. Vol. 56(1). P. 137–139.

Тарас Горлатий, Ео-21Б
ВП НУБіП України "Бережанський
агротехнічний інститут"
Науковий керівник к.геогр.н. Олена Греськів

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБРУДНЕННЯ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ВИКОРИСТАННЯ ВІДХОДІВ

Впровадження у виробництво найновіших досягнень науки і техніки, поява нових технологій, енергоджерел і матеріалів призвели до революційних змін у житті суспільства.

Відносини суспільства і природи полягають у тому, що фактори економічного зростання - трудові ресурси, засоби виробництва і природні ресурси - у комплексі використовуються суспільством для розвитку виробництва.

Сучасна оцінка технологій ґрунтується на еколого-економічному принципі господарювання, за якого при визначенні загальних витрат на виробництво тієї чи іншої продукції враховують також величину збитків, заподіяних забрудненням навколишнього природного середовища.

Еколого-економічні засади раціонального природокористування в Україні ґрунтуються на економічних методах управління, в основу яких покладено платежі за ресурси та забруднення природного середовища, надання пільг в оподаткуванні підприємств, надання на пільгових умовах позичок для реалізації проектів раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища.

Завдання раціонального природокористування, оптимізація всієї соціально-екологічної системи складна та невідкладна, і немає такої науки, яка могла б усунути від її рішення (так само як і вирішити її автономно), бо тільки широкий міждисциплінарний дослідницький комплекс, що включає природні, суспільні і технічні науки, здатний впоратися з нею [5].

В умовах глобалізаційних процесів конкурентоспроможний розвиток агропромислового виробництва в Україні можливий на основі дотримання екологічних норм.

Одним з актуальних проблем є розробка таких наукових концепцій, що формують екологічну політику, які б могли вирішити на даному етапі і в перспективі складні проблеми вдосконалення територіальної організації суспільства. Такі концепції розробляються і реалізуються в екологічних програмах, комплексних схемах охорони природи регіонів .

Джерела забруднення дуже різноманітні: серед них не тільки промислові підприємства і паливно-енергетичний комплекс, але і побутові відходи, відходи тваринництва, транспорту, а також хімічні речовини, які людина цілеспрямовано вводить до екосистеми для захисту корисних продуцентів і консументів від шкідників, хвороб і бур'янів [5].

Відходи слід розглядати не тільки як джерело забруднення навколишнього середовища, як і вторинну сировину для власного споживання, а також як товарний, ринковий продукт комерційної діяльності [1].

Система поводження з відходами передбачає рециклінг (повторне використання відходів як сировини) – 10-15% загального обсягу відходів, складування на полігонах - 75-85%, знешкодження - 5-10%. Основним пріоритетним напрямом має стати рециклінг, і тільки за відсутності технічних можливостей або економічної доцільності слід використовувати знешкодження та складування [2].

Організація нової галузі й перебудова сировинної бази існуючих потребує фінансових ресурсів. Фінансове забезпечення галузі рециклювання може здійснюватися за рахунок як державного фінансування, так і самофінансування. Зрозуміло, що хронічний державний дефіцит і обсяг коштів, які виділяються на природоохоронні заходи, не дадуть змоги

впровадити великомасштабні екологічні програми. Пріоритет у фінансовому забезпеченні галузі рециклювання має належати самофінансуванню [3].

Особливий інтерес викликає ідея створення біржі вторинної сировини. Для забезпечення діяльності такої біржі створена інформаційна служба, що збирає відомості про кількість відходів в одних і потреби в них інших підприємств [4].

Особливо гострою є проблема співвідношення НТП і збереження природного середовища, яке є єдиною можливим середовищем життя людини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гладій М.В. Розвиток АПК України (регіональні особливості). Львів, 2009. 289 с.
2. Голян В. А. Економічний механізм природокористування// Агросвіт. 2007. №8. 352 с.
3. Євдокимова М. О. Економіко-екологічна оцінка земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств// Вісник ХНАУ. Харків, 2011. Вип. 4. 435 с.
4. Ковальова О. М. Методичні підходи до врахування екологічного чинника в економічній оцінці сільськогосподарських земель// Вісник СДАУ. 2010. Вип. 1. С. 478. (Серія: “Фінанси і кредит”).
5. Мельник Л. Г. Екологічна економіка: [підручник]. Суми: ВТД “Університетська книга”, 2006. 367 с.

Інна Дмитрук, Ео-31Б
ВП НУБіП України “Бережанський
агротехнічний інститут”

Науковий керівник к.вет.н., доц. Павлів О.В.

АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА ВИРУБКИ ЛІСІВ. ЇЇ ВПЛИВ НА НАВКОШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

Ліс — це сукупність землі, деревної, кущової та трав'яної рослинності, тварин, мікроорганізмів та інших компонентів навколишнього середовища, які біологічно пов'язані між собою і впливають один на одного. У біосфері ліс виконує унікальні функції: він поглинає вуглекислий газ, поставляючи понад 50 % кисню. Ліс сприяє збільшенню запасів підземних вод, зберігаючи вологу атмосферних опадів; Зменшуючи поверхневий стік, ліси уповільнюють водну і вітрову ерозію ґрунтів. Також є джерелом деревини і будівельних матеріалів. Внаслідок різноманітних природних умов і впливу господарської діяльності людини ліси на території України розміщені нерівномірно. Вони сконцентровані переважно у Поліссі та в

українських Карпатах. [3] Погіршення стану лісів в Україні на сьогоднішній день є однією з найбільш актуальних тем. Кожного дня вирубуються та експортуються тисячі дерев. І якщо на державному рівні не буде вжито дієвих заходів щодо відновлення лісів і розширення їхніх площ то Україна просто опиниться перед екологічною катастрофою. У суспільстві вже давно вкорінилася думка, що головна проблема лісового фонду України – незаконна вирубка лісів.

Подивившись статистику за 2017р., лідером експорту круглого лісу, необробленого є США – 9%. Замикає десятку експортерів Чехія – 4%. Зате США є провідним експортером деревних палетів – 28% світового експорту, рубають менше, але постачають готову продукцію більше всіх. Крім того, в десятку провідних експортерів деревних палетів у світі потрапили крихітні Латвія (10%) і Естонія (5%).

"Паперова маса – лідерами є Бразилія 21% і Канада – 17%. І навіть Уругвай собі вирвав 4%. А в виробництві паперу і картону домінує Німеччина – 12% світового ринку, 9% – Швеція, 4% – Австрія, ще 4% – Індонезія".

Ще однією проблемою є нераціональне використання та управління лісовими ресурсами. Негативні тенденції склалися і в промисловій переробці деревини. Більше 50% йде на паливно-енергетичні потреби або у відходи.

Дуже високий рівень вирубки лісів спостерігається на території Чернігівської, Харківської областей, Карпат та Полісся. Сьогодні найбільшу площу в лісових насадженнях займають молодняки (45,4%) і середньовікові насадження (37,7%), а досягаючі і стиглі деревостани становлять лише 10,1% та 6,8%. Сьогодні обсяг вирубки лісу нерідко у кілька разів перевищує обсяг його природного відновлення[1].

В даний час розроблені правові норми лісокористування і охорони лісів. Система лісотехнічних заходів, спрямованих на раціональне використання та відновлення лісових ресурсів, включає наступні заходи

- осушення перезвожених лісових земель;
- вапнування кислих ґрунтів
- відновлення лісу на вирубках, посадка швидкозростаючих порід дерев, реконструкція малоцінних листяних лісів;
- боротьба з лісовими шкідниками та хворобами;
- боротьба з лісовими пожежами;
- нормування збору цінних рослин, що зустрічаються в лісах [2].

Виходячи з усього вище сказаного, можна зробити висновок, що погіршення стану лісів і зменшення їхніх площ в нашій країні – це, дійсно, велика проблема, викликана надмірною вирубкою, нераціональним використанням і управлінням лісовими ресурсами та неефективною організацією ведення лісового господарства на державному рівні. Вона вимагає термінового вирішення, оскільки наслідки знищення лісів, м'яко кажучи, не задовільні. І щоб запобігти негативному впливу вирубки лісів на навколишнє середовище необхідно віддати перевагу природоохоронному

підходу до господарювання в лісах України. Потрібно розробити методичні засади підвищення ефективності використання відходів та залишків деревини, тобто єдину класифікацію джерел відходів та методику оцінювання споживчої вартості відповідної продукції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Охорона та раціональне використання природних ресурсів і рекультивация земель : [навч. посібн. / за заг. ред. П. П. Надточія]. – Житомир : Видавництво "Державний агроекологічний університет", 2007. 420 с

2. Синякевич І. М. Економіка галузей лісового комплексу : навч. посібн. К. : Знання, 2011. 168 с.

3. Лісове Господарство України 2015 – Державне агентство лісових ресурсів Україн. URL: [http://dklg.kmu.gov.ua/forest/document/118552/Brosura DALR 2015 web.pdf](http://dklg.kmu.gov.ua/forest/document/118552/Brosura%20DALR%202015%20web.pdf)

Христина Пересада, Ео-31Б
ВП НУБіП України "Бережанський
агротехнічний інститут"

Науковий керівник к.вет.н., доц. Павлів О.В.

ПРОБЛЕМИ ПИТНОЇ ВОДИ В УКРАЇНІ

Вода — одна із найголовніших речовин, потрібних для органічного життя. Вода належить до найпоширеніших речовин на Земній кулі. У природі вода відіграє надзвичайно важливу роль. Важливими є процеси кругообіг води в природі — випаровуючись, вода переноситься на величезні відстані і там випадає у вигляді дощу і снігу. Вологість повітря і кількість атмосферних опадів є найважливішими факторами, що регулюють клімат і погоду. Зневоднення на 10—20% є небезпечним для здоров'я, особливо в спекотну пору. За життя одна людина в середньому споживає близько 75 м³ цієї життєдайної рідини. В Україні вже давно назріває проблема питної води, оскільки за запасами доступних до використання водних ресурсів країна належить до малозабезпечених. У маловодні роки на території України формується лише 52,4 км³/рік стоку, тобто на одну людину припадає близько 1 тис. м³. Тим часом, за визначенням Європейської економічної комісії ООН, держава, водні ресурси якої не перевищують 1,7 тис. м³ стоку на рік на одну людину, вважається незабезпеченою водою. У Канаді, наприклад, ця величина дорівнює 94,3, Швеції — 19,7, США — 7,4, Білорусі — 5,7, Франції — 3,4, Англії — 2,5, Німеччині — 1,9, Польщі — 1,6 тис. м³/рік.

Серед 152 країн світу Україна за цим показником посідає 111 місце. У загальносвітовому обсязі водозабір з річок, озер, водоймищ становить 11,3

млрд. м³, підземних джерел — 2,5 млрд. м³, безпосередньо з морів — 0,9 млрд. м³. На сьогодні міське водопостачання забезпечується в Україні за рахунок підземних вод лише на 25%. Для більшості країн Європи використання підземних вод сягає 90%, що забезпечує задоволення потреб населення високоякісною питною водою. Економіці України притаманна висока питома вага водомістких та енергоємних технологій, впровадження та нарощування яких здійснювалося найбільш «дешевим» способом — без будівництва відповідних очисних споруд. Це було можливим за відсутності ефективних діючих правових, адміністративних та економічних механізмів природокористування, без урахування вимог охорони навколишнього середовища, що призвело до значної деградації довкілля України, надмірного забруднення поверхневих і підземних вод, нагромадження шкідливих відходів виробництва. До 20% добрив та пестицидів, що використовують на полях, потрапляють у водні об'єкти. Поява таких домішок у воді погіршує її органолептичні показники, а в багатьох випадках створює пряму загрозу здоров'ю і життю людей.

Так, Дніпро з проточної річки перетворився в каскад водосховищ, більша частина яких може бути віднесена до мілководних. Фізико-хімічні та біологічні властивості дніпровської води у зв'язку з цим змінилися докорінно і продовжують погіршуватися з року в рік. Природа токсичних компонентів, які утворюються в результаті гниття, бродіння синьо-зелених водоростей, до кінця не розкрита, однак до їх складу входять феноли в концентраціях 0,02–0,05 мг/л, інші токсичні метаболіти в межах 10⁻³–10⁻⁸ мг/л. Інтенсивне «цвітіння» водоймищ створює додаткові проблеми на водозабірних та водоочисних спорудах, які виникають при накопиченні фітопланктону у воді вище 200–500 мг/л. У ці періоди на водоочисних спорудах значно збільшуються дози хлору, коагулянтів, флокулянтів та інших реагентів, що веде до утворення хлорорганічних домішок та інших шкідливих для здоров'я людей сполук.

На відміну від поверхневих, підземні води мають більшу захищеність від наслідків господарської діяльності. Проте ґрунтові води, які широко використовуються для сільськогосподарського водопостачання, відносяться до категорії незахищених і не можуть бути джерелом господарсько-питного водопостачання. Як показали дослідження, підземні води, що залягають на глибинах 60–150 м, у північних регіонах України (більше 50% загальних ресурсів прісної води) мають підвищений вміст заліза (інколи в декілька десятків разів більше за норму), а в південних — підвищену мінералізацію. Високий вміст заліза або марганцю у воді надає їй металевого присмаку, після контакту з повітрям — різного забарвлення, а також викликає заростання відкладеннями водорозподільних мереж.

Залізо є надзвичайно важливим елементом в організмі людини і тварин, але його надлишок дуже шкідливий для здоров'я. Концентрується ця речовина головним чином у крові і, як складова частина гемоглобіну,

приймає участь у перенесенні кисню, оскільки є біологічним каталізатором. Але за тривалого надходження в організм відбувається перенасичення печінки колоїдами оксиду заліза, які руйнують клітини та викликають ракові захворювання. Тому вміст заліза у питній воді не повинен перевищувати 0,2 мг/дм³, а марганцю — не більше 0,05 мг/дм³.

Для здійснення централізованого водопостачання та водовідведення необхідно отримувати ліцензію. Для цього організація повинна мати: необхідну матеріально-технічну базу, персонал відповідної кількості із необхідним освітнім та кваліфікаційним рівнем, атестовану лабораторію для виробничого контролю (або договір з такою лабораторією), відомості про обсяги видобування, виробництва та транспортування води, прилади для її обліку, відомості про технічні характеристики мереж, споруд та інших об'єктів, їхні схеми. Якість води, яку споживають люди, контролюють з певною періодичністю залежно від кількості абонентів та виду постачання (централізоване, нецентралізоване), відповідно до вимог ДСанПіН 2.2.4-171-10.

Вживання неочищеної і не доочищеної води може призвести до розладів здоров'я, що пов'язані із камінням в нирках, сечовивідній системі, виразками та отруєннями різного характеру.

Загальна кількість води у світі не змінюється, а от її якість змінюється суттєво і не в кращий бік. Останнім часом з'явилася велика кількість дистильованої води, фільтрів для очищення від різних видів забруднень, в тому числі важких металів. Це дає змогу споживачеві отримати воду гарної якості й цілком корисну для здоров'я.

Вміст шкідливих речовин у воді як централізованого водопостачання, так і нецентралізованого не повинен перевищувати гранично припустимих норм, вказаних у ДСанПіН 2.2.4-171-10. Визначити склад води та вміст шкідливих елементів можна визначити в спеціалізованих приватних лабораторіях. Відповідно до визначеного вмісту шкідливих речовин у воді потрібно усувати їх наявність шляхом встановлення фільтрів на джерела водопостачання або ж переходом на споживання для питних потреб дистильованої води.

Олена Полякова, Ео-31Б
ВП НУБіП України “Бережанський
агротехнічний інститут”
Науковий керівник к.вет.н., доц. Павлів О.В.

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ЕКОСИСТЕМНИХ ПОСЛУГ

Коли говорять про екосистемні послуги, здається, що це дещо теоретичне поняття пов'язане з якимись глобальними хімічними, вуглецевими циклами, водорегулюванням, біорізноманіттям. Здається, це щось дуже далеке від конкретного життя, економіки, процесу прийняття

рішень. Однак впродовж останніх десяти років це одна з найгостріших проблем для людства і всіх країн світу. І що з цим робити, ще не дуже зрозуміло, але вже ясно, що світова економіка і процес прийняття політичних рішень повинні змінюватись з урахуванням цього терміна.

За сучасною класифікацією існує чотири групи екосистемних послуг (ecosystem services). Перша — ресурсна, забезпечуюча. Наприклад, деревина, продовольство, вода і так далі. Тобто це те, що має ринкову оцінку і ціну. Друга група екосистемних послуг — регулююча: водорегулювання, зв'язування вуглецю, запобігання повеням тощо. Третя група — це культурні екосистемні послуги, їх можна назвати культурно-соціологічними. Це ті вигоди, які ми отримуємо, милуючись природою, отримуючи якісь освітні, наукові функції і так далі. Релігійні функції теж входять до соціокультурних послуг. І четверта група екосистемних послуг — це підтримуючі послуги. Це найскладніші природні цикли, глибинні, екосистемні процеси. Тут вже економіка безсила. Проте перші три групи екосистемних послуг сучасна економіка вже може оцінювати.

Так, аналізуючи економічне забезпечення Тернопільщини, можна сказати, що область має високу наявність сировинної бази для подальшої переробки сільськогосподарської продукції. Станом на 1 січня 2015 року в усіх категоріях господарств області утримується 168,5 тис. голів великої рогатої худоби, в тому числі 100,3 тис. голів корів, свиней – 435,9 тис. голів. За чисельністю поголів'я великої рогатої худоби область займає 12 місце по Україні, корів – 11 місце, свиней – 4 місце. В усіх категоріях господарств за 2014 рік виробництво м'яса становить 79,7 тис. тонн і збільшилося у порівнянні з 2010 роком на 22,7 тис. тонн (або 39,8%), виробництво молока склало 480,6 тис. тонн та збільшилося у порівнянні з 2010 роком на 65,9 тис. тонн (або 15,3%), виробництво яєць склало 432,7 млн штук і збільшилося у порівнянні з 2010 роком на 62,9 млн штук (або 17%). В порівнянні з іншими областями Тернопільщина протягом останніх років нарощує виробництво зернових культур, які складають 483,5 тис. га або 3,2% від зернових культур України. Також область зберігає позитивну тенденцію з вирощування цукрових буряків серед областей (у 2013 році – 4 місце по Україні).

Наявність місцевих історичних, культурних, мистецьких брендів. Тернопільщина є визнаним туристичним краєм і асоціюється в Україні та закордоном завдяки таким відомим брендам, як «Дністровський каньйон», «Замки Тернопілля», «Печери Тернопільщини», «Медобори, Товтри запрошують». Окрім того, Кременецький район є одним із лідерів з просування місцевого туристичного бренду під назвою «В магії Кременця – сила України» на туристичному ринку України. Релігійний туризм на Тернопільщині активно розвивається завдяки мільйонам паломників різних конфесій з усього світу, які щороку прибувають в Почаївську Свято-Успенську лавру, Марійський духовний комплекс у с. Зарваниця, Язловецький монастир ордена Сестер Непорочного Зачаття.

Низький рівень екологічного навантаження більшості територій області. Валові обсяги викидів від підприємств області складають усього 0,95% від викидів підприємств України, обсяги викидів у розрахунку на квадратний кілометр площі знаходиться в межах 4200 кг/км², а у розрахунку на одну особу – 53,6 кг, що відповідно у 80 та 83 рази менше середніх показників по Україні. Проблема екосистемних послуг з'явилась через безсилля людства запобігти деградації природи. Природа продовжувала деградувати, екосистеми продовжували зникати.

І в 2005 році з'явився дуже важливий документ в рамках Організації Об'єднаних Націй, який був названий «Оцінка екосистем на порозі тисячоліття» («Millennium Ecosystem Assessment»). Більше тисячі вчених з різних країн готували цей документ. І головний висновок цього документа полягав в тому, що без економічної оцінки екосистемних послуг ми не зможемо захистити природу, триватиме деградація. Крім іншого, автори цієї доповіді, більшість з яких були екологи та біологи, дали визначення екосистемних послуг. Здається, що це щось складне, пов'язане зі складними природними циклами, однак визначення було наведене абсолютно економізоване: екосистемні послуги — це вигоди, які отримують споживачі цих послуг. Дуже важлива спроба зрозуміти, що людство не повинно знищувати природу, тому що збереження природи дає величезні вигоди, в тому числі економічні. Безкоштовної природи не буває. Якщо ми знищуємо безкоштовну природу, це повертається величезними збитками.

В економіці є дуже показове положення, що економічні вигоди симетричні економічним збиткам. Наприклад, були підмосковні болота, на які ніхто не звертав уваги, ніхто не рахував вигоди від їх водорегулювання. Вони зникли і приносили колосальні збитки: здоров'я, економіка і так далі. В серпні 2010 року збитки були підраховані, і оцінки демографів, медиків показують, що ці пожежі по всій країні дали спалах додаткових смертей — 54 тисячі смертей. Виявилось, що екосистемні послуги відіграють дуже важливу роль у розвитку. Їх економічна оцінка повинна стати дуже важливою для осіб, які приймають рішення.

У світовій науці зараз популярне таке словосполучення — payment for ecosystem service (платежі за екосистемні послуги). Здавалося б, теж щось таке абстрактне, незрозуміле. Але механізм платежів за екосистемні послуги в ряді випадків вже показав свою дуже високу ефективність.

Класичним прикладом вважається Нью-Йорк, один з найбільших мегаполісів у світі. У 1980-і роки різко загострюється проблема якості води: вода брудна. І перед владою Нью-Йорка два шляхи: один традиційний шлях, а інший нетрадиційний. Традиційний шлях — набудувати величезну кількість різного роду очисних станцій (це хімічне очищення, фізичне, біологічне і так далі). А другий, абсолютно нетрадиційний шлях розвитку (треба віддати належне владі Нью-Йорка) — спробувати здійснити і підтримати природну очистку води, яка надходить в місто. І був дуже

цікавий проект, який розглядав цю альтернативу. Результати були такі, що техногенний шлях, будівництво очисних споруд — це десь 8-10 мільярдів доларів, а природний шлях — від 2 до 4 мільярдів доларів, в кілька разів дешевше.

Влада Нью-Йорка почала платити фермерам, щоб ті не використовували пестициди, шкідливі мінеральні добрива, а використовували біологічні методи ведення сільського господарства. Платили власникам, орендарям лісів, щоб ті теж не використовували шкідливі хімічні речовини. Була створена ціла асоціація, були випущені спеціальні акції. Був створений фантастичний акціонерно-біржовий механізм підтримки екосистемних послуг. У тому числі були задіяні жителі міста Нью-Йорк: вони стали платити трохи більше за чисту воду, але це була досить незначна ціна.

І це дуже характерний приклад того, що ці вигоди, які несуть екосистемні послуги, і платежі за них стають все більш актуальними.

СЕКЦІЯ 4. ГУМАНІТАРНІ ДИСЦИПЛІНИ У ФОРМУВАННІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Владислав Михальчук, Е-31 Б
*ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»*

Науковий керівник к.і.н., доцент Богдан Луговий

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТІВ - АГРАРНИКІВ

У сучасних умовах розвитку українського суспільства, за наявності економічної та політичної кризи в державі, з відчутним впливом процесів глобалізації та євроінтеграції, актуалізується проблема збереження духовно-релігійної, культурної та громадянської самоідентифікації українського народу. Ця самоідентифікація є неможливою без універсальної ціннісної системи, що спирається на вищі духовні та моральні засади.

Людина обдарована здатністю пізнавати Вселенну, спостерігати за явищами природи, вивчати їх, протидіяти їм, використовувати їх сили, пристосовуватися до природи і користуватись її благами. Вона сміливо проникає всюди, відкриваючи весь час щось нове для себе, її очі споглядають зірки, планети, досліджують мікроорганізми, проникають у таємниці землі і води. Людина поширює свою владу над вогнем, водою, повітрям, вона володіє досягненнями науки, техніки, мистецтва. Так, людина наділена Богом здатністю пізнавати світ, у якому вона живе, і користуватися послугами цього світу. Людина володіє даром самопізнання, самоаналізу і самодослідження. Тільки в людини, і ні в кого іншого, може виникнути і виникає бажання самовдосконалення.

У сучасних умовах головною метою гуманітарних дисциплін є забезпечення переходу українського суспільства від класового, індустріального суспільства до безкласового, інформаційного. Йдеться про принципово інші стосунки між людьми, нові форми їх спілкування, відмінні від тих, які склалися в індустріальному, класовому суспільстві. Усе це залежить від добору і розстановки людей, пошуку й правильного використання талантів. Треба створювати розумне суспільство з чітко окресленими цінностями. Гуманітарні курси мають базуватися на формуванні у студентів базового принципу суспільного життя: «Таланти нагору!». Об'єктом нового гуманітарного курсу є свідомість людини, її предметом є ті програми і підпрограми, за якими людина живе і діє в житті, але які не усвідомлює і тим паче часто-густо усвідомлено не змінює.

Для системи сучасної освіти можна сформулювати парадигму таким чином: «Раціональні знання з усіх сфер людського життя кожному студенту». або «Навчити жити в світі, який швидко змінюється».

Людина має встигати змінюватися, має навчитися змінюватися. Це її призначення. Гуманітарні ж курси покликані відіграти в цьому свою важливу роль. Людина має найвищий ступінь розвитку. Людина є втіленням високих і моральних властивостей. Людина володіє своїм тілом і душею. Душа – життя. Душа – це центр безсмертної нематеріальної основи в людині. Душа – дитина, яку потрібно вирощувати та плекати.

Неможливо зрозуміти існування всього живого без духовних, моральних та матеріальних цінностей. Життя – великий простір, ця велика таємниця, будується на певних цінностях. Ще здавна наші пращури склали символічну систему духовних цінностей. Ми не можемо уявити життя без людської доброти, порядності, почуття гідності, працелюбності, протистояння злу... Увесь світ складається з протиставлень: зі зла і добра, правди та неправди, байдужості та прагнень, світла та темряви, любові та ненависті. Неможливо визначити роль особистості в світі без позитивних та негативних явищ. Завдяки негативних явищ людина усвідомлює те, що для неї є цінностями. На протиставленні цих важливих та значущих явищ людина усвідомлює, чим вона справді дорожить.

Людина визначає особисті цінності самостійно. Це питання є індивідуальним. Кожна людина володіє своїм власним моральним світом. Вона має право вибору. Допомогти зробити студенту правильний вибір мають гуманітарні курси, що викладаються у вищих навчальних закладах.

Гуманітарні дисципліни в системі вищої технічної освіти повинні внести свій вагомий внесок у подолання невизначеності, що спричинила духовну маргіналізацію значної частини населення країни, відсутність у неї духовно-релігійної, культурної та громадянської самоідентифікації, що також дає вільний простір для нав'язування масовій свідомості невластивих нашому народові цінностей, а саме – примітивних утилітарних смислів споживання і репродуктивного існування як наслідків глобалізаційного процесу.

Перспективою подальших досліджень ми можемо окреслити основні групи загроз і небезпек, що виникають у духовній сфері і несуть загрозу і їй самій, і всьому суспільству. Якщо визначати сутність поняття «джерела загроз духовної безпеки», то це – форми впливу на духовну сферу суспільства, що спрямовані на руйнування культури, опанування масовою та індивідуальною свідомістю і її ціннісним змістом з метою дестабілізації суспільства й керування поведінкою в політичних, комерційних цілях.

Життя людини у сучасному технологічному суспільстві, яке ґрунтується на утилітарному ціннісному світогляді, схильне позбавляти вищий смисл її існування, орієнтації на справжню духовність. Культивуючи у людини інструментальну позицію, воно прирікає її на всеосяжну матеріальну заклопотаність. Тому все частіше люди ведуть мову про втрату співчуття та доброзичливого спілкування. Все відчутніше за такої ситуації визріває необхідність утвердження в нашому житті засадничих морально-духовних благ. Почуття гідності у цьому зв'язку має бути притаманним сучасній людині; воно

не повинно втрачати сенс. Її ж життя у культурі гідності буде тією духовною течією, яка звеличить її як у власних очах, так і в очах всього суспільства, занурить у простір свободи та любові.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Видавничий центр “Академія”, 2003. 576 с.
2. Максимюк С. П. Педагогіка: Навчальний посібник. К.: Кондор, 2005. 670 с.

Олег Головацький, Ео-11Б
*ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»*

Науковий керівник к.і.н., доцент Олександра Троханяк

СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМАТИКА МАЛИХ РІЧОК

Однією із ключових проблем сучасного суспільства виступає екологія чи інакше кажучи екологічний стан довкілля на який, безумовно, впливає людина. Важливим чинником для існування суспільства є вода і всі водні ресурси які оточують життєдіяльність населення і саме екологія відіграє тут найважливішу роль. Екологія – це наука про найбільш загальні закони та закономірності взаємодії живих організмів та їх стійких сукупностей з оточуючим їх природним середовищем [3, с. 22]. Екологічний стан водних ресурсів на сучасному етапі бажає значного покращення.

Щороку стан річок, озер і підземних вод в Україні погіршується. Причиною цього є ряд проблем: забруднення водойм викидами з підприємств, надмірне використання природних ресурсів, замулення та заростання водойм. Щороку в світі 1,5 тис. шкідливих речовин отруюють атмосферу, приблизно 10 тис. – воду й ґрунти [1, с. 16].

Водні ресурси країни – одне з джерел отримання питної води для населення. Довгострокова стратегія розвитку водних ресурсів України дозволила б краще забезпечувати українців питною водою, а державі економити кошти на очистці води. Крім того, беручи до уваги той факт, що її запаси розподіляються по території України не рівномірно (найбільші вони на заході, найменші – в південних районах Донецької, Запорізької, Херсонської, Одеської областей), це вимагає раціонального використання і охорони від забруднення.

Згідно з офіційною статистикою, щороку у водойми України скидають близько 300 млн кубометрів неочищених стоків. Неофіційна статистика показує значно гірші результати. Наприклад, під сховищами токсичних відходів України перебуває майже 20 тис. га земель. Це сміття звозять на звалища, переважна більшість яких є джерелом інтенсивного забруднення води і повітря [2]. Саме тому, назвати стан водних ресурсів

країни задовільним не доводиться. Фактично у кожній з водойм можна легко зафіксувати перевищення допустимих норм забруднення. Середньорічні дані лабораторних вимірювань, які проводять органи Державного агентства водних ресурсів України, свідчать про підвищений вміст у воді контрольованих створів важко та легкоокисних забруднюючих речовин. Наприклад, у басейні річки Дністер у минулому році помітили значне погіршення якості води, але на це є свої причини. «У 2015 році відзначено тенденцію до погіршення якості води за органолептичними показниками (запах, кольоровість, прозорість). Таке явище, в першу чергу, є наслідком дії природних чинників – минулий рік був маловодним та спекотним», інформують в Державному агентстві водних ресурсів України [4].

Одночасно, висока температура у літній період щороку спричиняє масове «цвітіння» води і, як наслідок, зниження у воді розчиненого кисню до критичних значень та зростання показників, що характеризують органічне забруднення. Однак впливають й інші чинники. Так, не відповідає нормам і якість води у річці Дунай, де, у минулому році, було знайдено марганець та фенол.

Але, на жаль, підприємства, які всіма силами сприяють такому стану речей, не несуть за це ніякої відповідальності. На думку голови Державної екологічної інспекції України Андрія Заїки, в отруєнні річок пестицидами, скиданнями промислових і комунальних підприємств, що призвело до масової загибелі риби у поточному році в північних і центральних областях України, винні місцеві органи влади, оскільки вони не встановлюють норм охорони навколишнього середовища для підприємств. «Проблема, з якою ми зіткнулися сьогодні, – це в першу чергу, вина місцевих органів влади, тому що вони на своїх територіях, незалежно від того, сільські чи міські ради, роблять те, що їм подобається. Чому не встановлюються межі природоохоронних смуг? Тому що там, де немає правил, нікого не можна покарати», – вважає він [4].

Таким чином, можна констатувати, що практично всі водні ресурси в останні роки інтенсивно забруднюються внаслідок збільшення впливу антропогенних чинників: безсистемна господарська діяльність з порушенням допустимих меж освоєння територій, надмірна інтенсифікація використання природних ресурсів, замулення, забруднення та заростання річок, а також недотримання режиму обмеженого господарювання на прибережних захисних смугах. А найперше водні ресурси страждають від забруднення промисловими та комунальними стоками, які містять важкі метали, органічні та бактеріологічні забруднювачі. Але наразі проблеми водних ресурсів України не є пріоритетними для органів влади.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Білявський Г.О., Фурдуй Р.С., Костіков І.Ю. Основи екології. Підручник. Київ. «Либідь», 2005. 408 с.
2. Екологія: теоретичні основи і практикум: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів // під ред. Потіш А.Ф., Медвідь В.Г., Гвоздецький О.Г., Козак З.Я. Львів: «Магнолія 2006», 2008. 324 с.
3. Салтовський О.І. Основи соціальної екології. Київ. 2004.
4. У Мінекології назвали причини масової загиблі риби та отруєння українських річок. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/u-minekologiyi-nazvali-prichini-masovoyi-zagibli-ribi-ta-otruyennya-ukrayinskih-richok-94991.html>

Володимир Бридун, О-51М
ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»

Науковий керівник к.пед.н., доцент Лілія Кравчук

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

В останні роки зріс попит на викладання професійно орієнтованої мови (мови за спеціальністю). Іноземна мова розглядається як невід’ємна частина професійної підготовки майбутнього спеціаліста. Збільшується роль іноземної мови не тільки як засобу спілкування, а як засобу професійного спілкування та способу досягнення певного соціального рівня [1]. Практична мета навчання іноземної мови у вузі полягає в формуванні у студентів лінгвістичної, комунікативної і країнознавчої компетенції. Однією із складових частин практичної мети навчання іноземної мови є комунікативна компетенція, тобто здатність сприймати та відтворювати іншомовне мовлення відповідно до умов мовленнєвої комунікації. Все частіше іноземну мову вивчають не тільки для загального спілкування, а для підвищення професійного рівня та розширення ділових якостей. Це пов’язано з реформуванням політичних, економічних та культурних сфер діяльності, їх орієнтація на спільне партнерство із закордонними країнами а також із сучасними міжнародними стандартами [2].

Практика викладання іноземної мови у немовному вузі свідчить про те, що в навчальному процесі створились певні протиріччя між великим потоком інформації та високими вимогами до студента певної спеціальності. Слід прагнути знайти ту специфіку зарубіжного спеціаліста, яка б могла послужити підвищенню професійного рівня наших спеціалістів. Саме тут і полягає проблема дослідження – як слід орієнтувати майбутніх спеціалістів на вивчення іноземної мови, поглибити існуючі знання та розвинути ті вміння, які будуть йому потрібні у майбутній професії [2].

У немовному вузі вивчення іноземної мови спрямоване на отримання інформації, яка є важливою в тій чи іншій професійній діяльності; на оволодіння тими навичками мовлення, які дозволяють користуватися цією інформацією. Якщо традиційно в навчальній практиці іноземної мови переважали тренувальні методи, то сучасна тенденція полягає в більш активному використанні проєктивних прийомів на основі діяльності, що пов'язана з майбутньою професією студента, допомагаючи при цьому поширити свої професійні знання. Працюючи з матеріалами іноземних видань студент не тільки удосконалює свої знання в іноземній мові, але й вчиться працювати з спеціальною літературою, знайомиться з відповідною термінологією та специфічною для іноземних спеціалістів системою понять та позначень. Звичайно це стає можливим тільки у випадку тісного зв'язку занять з іноземної мови із профільюючими предметами [3].

Послідовна підготовка до такого відтворення починається вже на перших заняттях з іноземної мови, коли студенти знайомляться з термінологією своєї спеціальності. Надалі доцільним є використання таких інтерактивних методів навчання як ділові ігри, дискусії, інсценування ситуацій та інші. Вони імітують ті ситуації, які можуть відбутися у майбутньому реальному житті спеціаліста. Під час ділової гри студенти вирішують проблеми, які відображають ситуації професійного спілкування, викликаючи у них задоволення, впевненість та бажання спілкуватися іноземною мовою.

Практика показує, що інтерактивні методи значно активізують форми навчальної діяльності, оскільки залучають до роботи на занятті більшу кількість студентів одночасно, створюють позитивний настрій та знімають тривожність, що пов'язана зі страхом помилитись, спілкуючись іноземною мовою. При цьому головною умовою роботи цих методів повинна бути їх професійна спрямованість, їх тематичний зв'язок з профільюючими предметами. За такого підходу іноземна мова стає одним із засобів вивчення спеціальності, формування та розвитку професійних інтересів у студентів, активізації їх пізнавальної діяльності, готовності використовувати отримані знання у сфері їх професійної діяльності [4].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кияк Т.Р. Фахові мови та проблеми термінознавства // Нова філологія. Збірник наукових праць. Запоріжжя: ЗНУ, 2007. № 27. С. 203-208.
2. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2002. 328 с.
3. Мунтян С.Г. Самостійна робота студентів при навчанні їх іноземної мови професійного спрямування: навчальні стратегії // Матеріали IV

Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Українська наука XXI століття». К: ТОВ «ТК Меганом», 2008. С.25-28.

4. Сушко З.М. Бобир Ж.М. Комуникативно-когнітивний підхід до викладання іноземної мови професійного спрямування у вищому навчальному закладі // Матеріали науково-практичної конференції» Наука 2010: проблеми та перспективи розвитку», 2010. С. 142-144.

5. Юцкевич О. П. Проблеми викладання професійно орієнтованої іноземної мови //Філологія. Методика. Педагогіка: Зб. наук. праць виклад. кафедр інозем. Мов та укр. мови літ. Київського нац. економ. ун-ту / Ред. О. Л. Шевченко. К.: КНЕУ, 2002. С. 142-148

Олег Мошенець, П-21

ВП НУБіП України «Бобровицький коледж економіки та менеджменту ім.О.Майнової»

Науковий керівник викладач соціально-гуманітарних дисциплін Наталія Суліменко

РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Потреба в самоосвіті, в духовній самостійності, критична спрямованість мислення, її продуктивність у засвоєнні знань і людської культури - це риси яких не вистачає нинішньому студентові. Це складові гуманітарної культури, яка формується на всіх рівнях педагогічного процесу в навчальній, науковій і культурній діяльності студентів, і є однією із складових загальної культури спеціалістів. Висока цілісна культура створюється усім строем суспільного життя. При цьому освіта і виховання слугують підґрунтям, яке формує тенденції гуманізації суспільства, його основні якісні характеристики, рівень цивілізованості.

А сьогоднішня освіта страждає ізольованістю загально гуманітарного циклу дисциплін (історія, філософія, політологія, психологія, культурологія та ін.), від професійно направленою, їх ізольованість згубно впливає на становлення особистості фахівця, який не володіє духовною спадщиною і не має навичок екстраполяції досягнень у галузі інших наук на сферу своєї діяльності. Якщо в умовах ринку вимоги до професійної підготовки постійно зростають, то гуманітарний комплекс наук, конкуренції зі спеціальними дисциплінами не витримує.

Посилення ролі гуманітарних дисциплін у змісті вищої освіти має будуватися на наступних принципах: орієнтація діяльності системи освіти на створення умов для духовного, етичного і культурного саморозвитку особистості; глибока фундаментальна і методологічна підготовка студентів у сфері гуманітарного знання, духовного життя людини і суспільства; освоєння студентами методології пізнання і творчості, практичної діяльності, соціальної поведінки і саморозвитку особистості як вирішальних

умов досягнень успіху на життєвому шляху; створення передумов для органічного включення студентів в економічні, соціальні і культурні процеси розвитку світової цивілізації; демократизація всієї системи вищої освіти та перехід на особистісно-зорієнтоване навчання в цілому.

Таким чином, сучасна гуманітарна освіта покликана системно ознайомити студентів з накопиченим світовим культурним знанням про людське суспільство, місцеві соціальне призначення особистості, з сутністю культури як світу людини, формуючи у молодого спеціаліста високі гуманістичні якості цивілізованого співжиття. Місце і роль гуманітарних дисциплін характеризується їх впливом на процес соціалізації. Вони мають допомогти людині зрозуміти себе; з'ясувати психологічні механізми власної поведінки (психологія), визначити сутнісні характеристики суспільства, основні його елементи та закони і принципи взаємодії між ними, місце і роль людини в суспільстві, норми соціальної взаємодії (соціальна філософія, етика, право, соціологія); освоїти надбання світової і української культури (українознавство, світова та українська культура, культурологія, релігієзнавство); збагатитись світовим та вітчизняним соціальним досвідом закономірностями історичного розвитку світового товариства і своєї батьківщини (всесвітня історія, історія України); навчитись цивілізованому спілкуванню з навколишнім середовищем, жити в злагоді з природою, оберігати і підтримувати її як умову спільного існування та розвитку (екологія, соціальна екологія); і, нарешті, навчитись мислити, зрозуміти цілісність і багатомірність світу, сенс людського буття (філософію). Отже, гуманітарна освіта має формувати в людині як суб'єкта соціалізації наукове бачення сутності й механізмів соціалізації, а також допомогти їй адекватно оцінити можливості для своєї самореалізації і міру відповідності для цього власного потенціалу й зусиль.

Гуманітаризація освіти повинна призвести до того, щоб ми готували студента не тільки як висококваліфікованого фахівця, а як майбутню освічену, розвинуту, культурну людину, моральні устої якої не дозволяють їй бути поганим фахівцем. Вища школа повинна, перш за все, "виводити в люди", а вже потім в інженери, менеджери, програмісти, вчені. Окрім того, гуманітарні дисципліни мають слугувати теоретичною базою реформи виховання, науковим забезпеченням його гуманізації. Саме на фундаменті сучасних наукових знань про людину як об'єкта-суб'єкта соціалізації, про суспільство та культуру як соціальне середовище соціалізації, про сам її процес та його механізми (зокрема, освіту й виховання), про взаємодію з довкіллям повинне спиратись сучасне виховання. Інакше кажучи гуманітарні дисципліни мають озброювати педагогів методологією наукового бачення: вихованця і вихователя як учасників виховного процесу; навколишнього суспільного і природного середовища як умов виховання; соціалізації як процесу взаємодії людини і суспільства з освоєнням цінностей, культури, традицій, моделей освіти і

виховання як механізмів соціалізації у їх взаємодії з іншими інститутами й механізмами. В такому контексті зв'язок спеціальних та гуманітарних дисциплін допоможе реальному баченню об'єкта виховання, адекватному уявленню про вплив конкретних умов соціального життя, розумінню місця і виховання в суспільстві, їх функцій і ролі в соціальних процесах. Завдання вищої школи полягає у тому, щоб цілеспрямовано пропагувати гуманітарні знання, готувати молодь до творення добра і краси у повсякденному житті, навчанні, праці, сфері дозвілля і відпочинку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Інтернет ресурси.

Аліна Літвінова, Ео-21Б
*ВП НУБіП України «Бережанський
агротехнічний інститут»*

Науковий керівник к. пед. н. доцент, Надія Островська

ПРОБЛЕМИ МІЖКОНФЕСІЙНИХ ВІДНОСИН

У сучасному світі гостро постає проблема міжконфесійних відносин. Конфлікти на релігійному ґрунті виникають у зв'язку з потужними глобалізаційними процесами, які безпосередньо позначились на всіх сферах життя людини. Релігійні конфлікти не оминули і нашу державу. Україна посідає особливе геополітичне становище в Європі – вона перебуває на перетині між країнами з традиційним християнством та ісламом, між православ'ям, католицизмом та протестантизмом, що збагачує й водночас ускладнює релігійні процеси на її території.

На сьогодні склалася така ситуація, що релігійні відносини не вирішуються, а лише ускладнюються та загострюються, тож головним завданням є формування нової моделі міжконфесійних взаємин. Досягти гармонізації та оптимізації в релігійних відносинах можна шляхом упередження міжконфесійних конфліктів та толерантного ставлення до вірувань різних релігійних груп.

Ця проблема стала темою для досліджень багатьох вчених. Зокрема не можна не відзначити значний доробок дисертаційних досліджень А. Арістова, Л. Волова, та О. Сімана, які розкривають окремі аспекти сучасних міжконфесійних відносин в Україні: проблеми вирішення релігійних конфліктів і виявлення основних конфліктогенних чинників; розвиток міжконфесійних відносин; формування етноконфесійної толерантності в сучасній Україні. Також на особливу увагу заслуговують фундаментальні праці вітчизняних і російських учених, присвячені проблемам міжконфесійних відносин у постсоціалістичних країнах, зокрема в Україні, формування принципів толерантності, налагодження міжконфесійного діалогу та державно-церковних стосунків. Ґрунтовні дослідження в цьому

проблемному полі були зроблені М. Бабієм, Л. Владиченко, В. Єленським, В. Бондаренко, С. Здіоруком, Ю. Іщенком, А. Колодним, В. Лекторським, В. Лубським, М. Мчедловим, О. Предко, О. Саганом, П. Саухом, Л. Филипович, П. Яроцьким.

Отже, ми повинні шукати компроміс і спробувати встановити міжконфесійний діалог, але метою цього діалогу має бути не об'єднання різних конфесій, бо це є майже неможливим, а тільки їх примирення задля подальшої співпраці в сфері політики, культури, освіти і т.д. Така практика вже спостерігається в інших добре розвинутих та прогресивних країнах світу. Прикладом цьому може бути всім відома країна Саудівська Аравія. Її король закликав мусульман, юдеїв та християн не вдаватися до релігійної ворожнечі. Та виступив співорганізатором Мадридської релігійної конференції, де зібралися представники різних релігій, на якій він проголосив, що іслам та всі інші конфесії це в першу чергу помірність та терпимість.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Академічне релігієзнавство: підручник / за ред. А. Колодного. К. : Світ Знань, 2000. 862 с.
2. Актуальні питання державно-церковних відносин в Україні / за ред. В. Бондаренка і А. Колодного. К. : Світ Знань, 2001. 142 с.
3. Климов В. Міжконфесійні відносини: стан і форми// Українське релігієзнавство. 2008. № 46. С. 48-67.

**Відокремлений підрозділ
Національного університету біоресурсів і природокористування України
«Бережанський агротехнічний інститут»**

**Матеріали
міжвузівської студентської науково-практичної інтернет-конференції
“НАУКОВІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ
В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН”**